

Ἀπὸ τὸ τεῦχος αὐτό:

P E N O S

Μὲ πρῶτο ἄρθρο του: Η ΜΕΡΑ ΤΗΣ ΔΟΞΑΣ (σελ. 289)

Α Λ Λ Α Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α :

—Μετεωρισμοὶ (τέσσερα συναφῇ ιδεολογικὰ σχόλια)	296
—Τὸ ἀδιέξοδο ἑνὸς λογοκράτη (καὶ ἡ θύρα διαφυγῆς του, ὅταν δὲν εἶναι τε- λείως πωρωμένος οὔτε τελείως δειλός...)	299
—Περὶ Ἑλλήνων συζητήσεις ἐν Ρώμῃ (ποίησις)	305
—Ὁ Προκρούστης καὶ ἡ θεὰ Δίκη (λογικὸ καὶ φιλοσοφικοπολιτικὸ ξεσκέπα- σμα τοῦ παγκυρίαρχου, σήμερα, ἐβραιογενοῦς ἐξουσιαστικοῦ δόγματος τῆς ἰσότητος καὶ ἀντιπαράθεσις πρὸς τὴν ἀληθινὴν ἰδέαν τῆς Δικαιοσύνης) . . .	307
—Ἐπίκαιρα καὶ ἀνεπίκαιρα	311
—Γιατὶ ἡ «Κλασικὴ Παιδεία» δὲν δημιουργεῖ ἐλεύθερους καὶ ἀληθινούς ἀν- θρώπους; (ἀνάλυσις ὠρισμένων κακοποιήσεων καὶ νοθεύσεων τοῦ κλασι- κοῦ ιδεώδους ἀπὸ τὴν ἐπίσημην ἐκπαιδευτικὴν ιδεολογίαν τῆς Λογοκρατίας) . . .	313
—Ὁ Ἑλληνικὸς Λόγος (τὸ συμπλήρωμα τοῦ Ἑλληνικοῦ Μύθου καὶ ἡ ὑπερ- χρονικὴ δύναμις του)	318
—Ὑπατία (ποίησις)	329
—Σαπφώ, ἡ δέκατη Μοῦσα τῆς Λέσβου (τὸ παράδειγμα τῆς γυναίκας ποὺ μπορεῖ καὶ γίνεται φυσικὸ, ἐλεύθερο καὶ ἀληθινὸ ἄτομο — κι ὄχι, ἀφύσικα, «ἴση κι ὅμοια» μὲ τὸν ἄνδρα! — σ' ὁποιαδήποτε ἐποχὴ καὶ κάτω ἀπὸ ὁποιοσδήποτε κοινωνικὰ συνθῆκες)	330
—Ἡ κίνησις τῶν ιδεῶν (κρίνεται ἡ Κικὴ Δημοულᾶ)	334
—Ὁ Κομιστὴς (ποίησις. — Ἀποκατάστασις κειμένου)	336

ΡΕΝΟΣ

Ἡ μέρα τῆς δόξας

Καὶ κάποι' ἔφτασε ἡ μέρα τῆς δόξας! Ἡ μέρα τῆς μεγάλης αἰγλης, τοῦ τελικοῦ καθολικοῦ θριάμβου, ὅπου θάλεγες πῶς ὁ ἥλιος ἔφεγγε ἰδιαίτερα λαμπρά γι' αὐτούς, εἶχε ἀνατεῖλει μ' ὅλες τίς πυρωμένες δέσμες του ἀχτίδων ἀποκλειστικά γι' αὐτούς, γιὰ τὸ φωτοστέφανό τους : οἱ *ἐκλεκτοί* τοῦ Ἀπόλλωνος! αὐτοὶ ὁ σκοπὸς ὅλος κι ὅλος τῇ μέρα κείνῃ τοῦ Φαέθωνος! γι' αὐτούς χλιμιντρίζαν τ' ἄλογα, τίναζαν ἄγρια τίς χαῖτες, ἀνηφορίζαν καὶ τὰ τέσσερα γιὰ τὸ *ξενίθ* λαχανιασμένα, ἀφρίζοντας, νὰ προλάβουν ν' ἀνεβάσουν μιά ὥρ' ἀρχήτερα, ἔστω κ' ἓνα λεφτό, κ' ἓνα δευτερόλεπτο γρηγορώτερα τῇ μέρα τῆς δόξας ἀπὸ μεσουράνημά της μάνι-μάνι, κ' ὕστερα νὰ τὴν κατεβάσουν — τί ἄλλο; — βασιλικώτερη ὅλων τῶν ἀπὸ καταβολῆς τοῦ κόσμου μεγαλοπρεπῶν βασιλεμμάτων, χρυσότερη, πιλατινέστερη ἢ ἦταν δυνατὸν, ἢ ἔστω μόνο χρυσῇ — νὰ μὴ λέμε κ' ὑπερβολές! — ἀλλ' αὐτοκρατορική ὀπωσδήποτε, ὅπως τοὺς ἐπρεπε, τοὺς ἀξιζε, τοὺς ἦταν ἀπ' τοὺς θεοὺς περίπου, εἰδικά φυλαγμένη γι' αὐτούς, *προωρισμένη* τους τέτοια μέρα, πού ὅταν θά 'δύε, ἂ! ὅταν πιά θά 'δύε, μέσα σὲ θάλασσεσ πορφύρας βυζαντινῆς — ἀναμίξ με κεραμιδί ἀττικό (καὶ λίγο ἀπὸ Τσαρούχη, σὲ προσόψεις παλιοκαφενέδων ἢ γλυτούς ἐσατζήδων) — ἄσα! ὅταν πιά ἔτσι λιγωμένα θά 'δύε, καὶ τὰ καφτὰ μάρμαρα θά τοὺς χούφτιαζαν, γλυκά χοβολιασμένα γιὰ χάρη τους, γιὰ τοὺς δικοὺς τους μεταξωτοὺς κ' ἐλαφρὰ ἰδρωμένους γλυτούς *ad hoc* — στὴν πιὸ ἀκριβῆ σημασία τοῦ ὅρου : τῆς ἀπόλυτα στενῆς *ἐφαρμογῆς*! — σὺν *ἀποσμητικῶν* — τῆς *Ρέβλον*, τοῦ Ντιόρ, τῆς *Λά Τούρ*, *μαντάμ*! — καὶ σὺν *σερβιέτες* — *Ταμπάξ*, καὶ *Βουλλώξ*, καὶ τῆς ὑπέροχης ἐκείνης *Γκαράντ Πίνν*! — ἂ, τότε θά *ἐνωτίζονταν*! ὦ, τί θά *ἐνωτίζονταν* πιά! Τὸ τόσο ἀναμενόμενο, τὸ τόσο ἐπὶ τόσα ἔτη προσδοκηθέν!.. "ὦωω, δέ θά τὸ *ἐνωτίζονταν*, ἀπλῶς! Θά τ' *ἀφουγκράζονταν*, θά τ' *ἀγροικούσανε* κυριολεχτικά — μὲ κάτι ἀφτάρεσ-κουφάλεσ νά! γνήσια βουνίσιασ, ὅλο τρίχεσ! — τὸ *Μέγα Μήνυμα* θά τὸ ρουφούσαν, ναί, νὰ τοὺς μπαῖνῃ ὥσ τὰ μύχια, τὸ προμερό *ἐνώτισμα*, τὸ *Ὑπεράφτισμα* τοῦτο, τῆς *Μοίρας* τῆς *Πανεθνικῆς*, τὸ συνταραχτικό μαζί καὶ θειράπιο, τὸ πάν' ἀπ' ὅλα ἔτσι βαθιά παρηγορητικό, βαθιά καὶ τρυφερά χαϊδευτικό τους μέσ ἀπ' ὅλα, πού θά τοὺς *μεράλωνε* μέχρι *ἐκκατση* ὅλους μαζί (καθὼς *μερακλώνοννε* σὰν ἀκοῦνε Μπάχ! Ἀλμπινόνι! ἢ κι Ἀλμπικοκό σὰ βλέπουνε στὸ σινεμά, καὶ Ντασσέν!..)

Τὸ *Μήνυμα* τὸ ποιό;..

"Α, ὄχι! Δέ θά τὸ ποῦμ' ἀκόμα, δέ θά τ' ἀποκαλύψουμε πρὶν τῆς ὥρας του, δηλαδὴ προτοῦ *δὲ' ἐλέου καὶ φόβου* — κατὰ τὴν παλιά σταγυρίτικη ρετσέιτα — *περάνῃ* καθὼς ἰξέρει αὐτό, μὲ τὴ δύναμη τῆς *Νέας* τώρα *Τραγωδίας*, τὴν κοσμοσυγκλονιστικὴ μέσα στὶς ψυχές ὅλες — πού φέρουν ἔτσι ποθητά, θερμὰ χουφτιασμένες, κολλητά, διὰ τῶν γλυτῶν τους, οἱ *πταβραντισμένες* ἐκεῖνες κερκίδεσ — *τὴν τῶν τ ο ι ο ὕ τ ω ν* βεθαίως *παθημάτων κάθαρσιν*!..

"Ασα, ἡ *Νέα Τραγωδία* μας! Μπροσά της τίποτα ἡ *Νέα Κωμωδία* ὅλη, κ' ἡ ρωμαϊκὴ κ' ἡ βυζαντινὴ *Παντομίμα*, ἢ ἀκόμα καὶ τὸ *"Ει-βαλά!*

ἐκείνο τῶν γύφτων μας, στοὺς προπολεμικοὺς ἀποκριατικούς δρόμους, ὅπου ὄχι ἓνας Μάνος, ἢ ἓνας Κούν, ἢ ἓνας Τσαρούχης πάλι — ὄχι, ὄχι! δὲν εἶχαν ἀκόμ' ἀναδειχθῇ, ἀτυχῶς, στοὶ εἶδος! — , ἀλλὰ κάποιος τ ἔ τ ο ι ο ς πάντως εἶχε δῆ κ' εἶχε βαθιά συλλάβει «στη σωστή του διάσταση», τὴν «ἀληθινή», τὴν «καίρια καὶ βαθύτερα λειτουργικὴ μὲς στὴ ζωὴ μας» — εἶχε κάνει σωστή διάνα δηλαδή! — κ' ἔβαλε τίς φωνές τότε, σ' ὅλες τίς ἐφημερίδες καὶ τίς ἀχεροφυλλάδες τίς ἄλλες : «Εἶναι ὁ *Κῶμος!* Εἶναι ὁ *Κῶμος!* Σὰς λέω εἰν' ὁ *Κῶμος*, ἀτός του ὁ *Κῶμος*, στὴν πιό ἀμειωμένη μορφὴ του, τὴν πρωτεϊκώτερη! Αὐτούσιον *Οὐρ-Φαινομέν*, ξεπηδηγμένο ἔτσι θεόσταλτο *Σημάδι* στὴν ξεφτισμένη Ζήση μας ἐτούτη, πὼς θὰ σωθοῦμε! αὐτὸ ἀκριβῶς : θ ἄ σ ω θ ο ὦ μ ε ! Τὸ "*Εν-βαλά!* σὰς κρᾶζω, τὸ φωνάζει! Τῶν γύφτων τὸ "*Εν-βαλά!* τὸ ἀκούζει ἀκριβῶς σὲ μᾶς — τὸ βρῆκα! *Στοῦ Κακοῦ τὸν πάτο, ναί, ναί, θὰ σωθοῦμε! Κ' ἴσα-ἴσα γιατί' εἰν' ὁ Πάτος, γιατί' εἶμασπεν ὁ Πάτος ἀτός του — τόπε κ' ἡ Δυναλεχτική: θὰ μᾶς φυτρώσουνε φτερά, καὶ θ ἄ σ ω θ ο ὦ μ ε !..* (Πάνω ποῦ ἓνας ἄλλος, πιό ἀφτιασμένος αὐτός, πιό «προδρομικός» κι ἀπ' τὸ Μᾶνο μας, πρὶν μισόν αἰῶνα, μᾶς ἐσκουζε κι αὐτός, στὰ σοβαρά, περὶ τοῦ *Μπάχ*, ἐν ἰσχέσει μὲ τὸ "*Αχ!*" καὶ "*Βάχ!*")

"Αα, τί ὥραϊα! Τί μέρα δόξας ἦταν αὐτή! Τί βασιλικὸς ἥλιος καὶ δύση αὐτοκρατορικὴ μέσα στὰ αἵματα — χῦμα τὰ αἵματα! χωρὶς *σερβιέπτες Ταμπούτς!* — , τὰ αἵματα, ναί, ὅλων τῶν σαιεπηρικῶν καὶ τῶν αἰσχύλειων ἡρώων μαζί, *γιὰ χάρη μας*, τῶν *ἐκλεκτῶν*, τ' ἀπόγεμμα κείνο τοῦ χρυσοστεφανώματός μας τῶν «τυραννοκτόνων» σὰν τίς *ἀδερφάρες* ἐκείνες τὸν Ἀρμόδιο καὶ τὸν Ἀριστογείτονα — τίς *ἀγριαδερφάρες!* — , τοῦ χρυσοστεφανώματος τοῦ περιπρωκτικοῦ τῆς ζωῆς μας ὅλης, τῶν «ὥραιων μας», τῶν «ὑπέροχων» ὅλων μας, τῶν «δικῶν μας»!..

Καὶ ποίος «δικός μας», καὶ τί «δικό μας» — «κατάδικό μας!» — δὲν ἦταν ἐκεῖ, δὲ βρέθηκε κεί;... Νά, ἡ *Δωξάντρα* μας, τὴ βλέπω, μεταξὺ Ἀντρέα καὶ Παναγιωτάκη μας! Τοὺς κερνάει τζιεράκια, τοὺς λέει:

— Γιαθρίμ ἐσύ, θὰ φᾶς γιὰ! Τσοὺς μπρέ! Δέ γένετοι νὰ μὴ φᾶς, νὰ ψυχοπιαστῇς γιὰ λιγουλάκι, Παναγιωτάκη μ'! (Καὶ τοῦ χώνει τὸ καφτὸ τὸ τζιεράκι, μὲ τὰ ἑύγκια νὰ στάζουνε στοὶ κουκουλάρικό του!) Νά λαδώση, μπρέ, τ' ἀντεράκι σου μιά στάλα γιαθρίμ! (Καὶ μπουκώνει καὶ τὸν Ἀντρίκο μας ἀποδίπλα!)

Καὶ νά κ' ἡ Κάστρου μας ἀτὴ της, ἔφτασε! (Τρύπωσε στὰ καμαρίνια, πρὶς ἀπ' τὰ *μέγαλα* τῶν Ἀτρειδῶν καὶ τῶν Λαβδακιδῶν.) Σὲ λιγουλάκι θὰ Ζήσουμε τὴν «ἱστορικὴ στιγμή» τοῦ μουγκανητοῦ της, ποῦ Κάστρου μας ἴδια, φτυστὴ καθὼς ἔφαιε κ' ἔκοψε κοψίδια τὸν Ἀθανασόπουλο τῆς Φούλας της, θ' ἀνέβη στὸν οὐρανὸ τῆς δόξας ὅλων μας *Κλυταυμήστρα!*... Θὰ οὐρλιάξη, θὰ χουγιάξη, ὅσο μπορεῖ πιό πολύ, πιό ἄγρια, ὅπως πρέπει — δυνατά, τραγίσα, γελαδίσα! σὰν πιό γνήσια κι ἀπὸ τὴν *Πυλάρα* μας ὑπερ*Πυλάρ* Παξινάρα μας! (ἂ' δὲ χουγιάξη, δέ μουγκανίση πιό χοντρά καὶ βουβαλίσα, δέ θὰ τὴ δοξάσουμε!) — σούπερΜελίνα μας αὐτὴ, ποῦταν Μελινάρα μας χρόνια πίσω σὰ *Στελάρα* μας — *φύγε! κρατάω βρεμμένη σανίδα!* — καὶ δὲν τόχαμε πάρει κάθο οἱ ἀπροσδιόνυστοι, πὼς ἔκανε σ' ἀλήθεια καὶ γιὰ *Κλυταυμήστρα*, ναί, ναί! *μὰ σάν τὴν πῆρε τὸ φιλί* πιά τοῦ Κούν καὶ τῆς «Ἀντίστασης» μὲ τὸ «δελτίο» της : *Γ υ ν α ἱ κ α* καὶ Ὑπουργάρα!..

... "Ω ρέ, τί έγινε!.. Τι αὐτοκίνητο ἦταν ἐκεῖνο καὶ κουρσομάνι τρέχοντας σύρριζα στὴ χαβοῦζα τῆς Κινέτας, ποῦ ξεφύγαν ὅλοι δυστυχῶς τοῦ Σκίρωνα, πατώντας ἐκατό κ' ἑκατονπενήντα! Τί κόρνες, τί «τενόροι», μὲ μοτίβα ἀπὸ μελό τοῦ Μάνου καὶ τοῦ Μίκυ-Μάους μας, γι' ἀρχαία τραγωδία, κωμωδία καὶ Μπρέχτ — ὅλα, θάλεγες, συνταιριασμένα! "Ὡς κ' οἱ κόρνες, κ' οἱ «τενόροι», κ' οἱ *μοτορόλες* τῶν μοτοσυκλεττιστῶν τῆς *Μπασκινερί*, ἃ π ὁ αὐτοῦσια μέλη χορικῶν — τόσο βαθύ *ἐνώτισμα* τοῦ ἀρχαίου πνεύματος «Ξαναζῇ» σὲ μᾶς, ὡς τοὺς πάτους-πάτους τῆς «ζήσης μας»! "Ὡς καὶ τρεῖς ποῦ ξεψύχησαν σοῦπα μὲς στ' «ἀγωνιστικό» τους *Ἐμ Τζί*, τρακαρισμένοι μὲ μιὰν *Ἀλφρέτα*, «θρίαμβος!» ψιθύρισαν τελευταῖα τοὺς λέξη, καὶ μ' ἓνα στίχο τοῦ *Νέον Ἀγαμέμνονα* — τὸ πρῶτο τοῦ κύκλου τῆς *Νέας* μας *Ὁρέστειας* «μαίηντ ιν» Κούναρρύ μας — παράδωσαν τὸ πνεῦμα: — Σκύλα *Ταίμη!* (Μοντέρνα συκοπή τῆς Κάστρου-Κλυταυμήστρας-Μελινάρας μας.) *Ταίμη*, μορ *Ταίμη* σκύλα, μ' ἔφαςε!..

Καὶ σά φτάσανε, σά φτάσανε!.. Τί «μυσταγωγία» ἐκεῖνο τὸ διονυσιακὸ παρκάρισμα, μὲς στὴν παχειὰ κνίσσα τοῦ κουρνιαχοῦ, π' ἀνέβαινε δοξαστικὴ πρὸς τοὺς θεοὺς!..

Γενικά, ἐπόπτευαν ἀτοί τους ὁ Ἑρμῆς κι ὁ Ἄρης!.. Ὁ Ἑρμῆς, καθὸ φτερωτός, *Γενικός Τροχαῖος*: τάφερνε ὅλα, τὰ μπουκάριζε σπὸ πάρκινγκ τοῦ Ἐπιδαύριου Ἀπόλλωνα φουλαριστά, μαρσαριασμένα σά νὰ ξεκίναγαν, νὰ ὠρμούσανε «κανόνια» γιὰ τὸ ράλλυ *Μυκηῆνες-Αὐλῖδα-Τροία-Καλύων μπητς* - *Ναυσικά Μεντιτερρανέ* - *Ἰθάκη Χόουμ* καὶ κάσσα! Ὁ δὲ Ἄρης, ἅμα δὲν καλοχωροῦσαν — ἢ ἅμα πύχαινε *ἀτζαμής* καὶ *κλῶσσα*, ἢ *γνατρός* ἐν γένει, ποῦ ἀργοῦσε νὰ παρκάρῃ τὸ *κάρο* του — πάταγε χασκογελῶντας δυνατὰ τὸ πόδι στὸ *γκάζ* τοῦ «σαῖνιου», καὶ τὰ τρακάριζε, τὰ τσαλάκωνε ὅλα τὰ ντενεκέδια!.. Κ' ὕστερα, ἀφοῦ γελάσανε μὲ τὴν καρδιά τους καμπόσο οἱ δυὸ μάγκες ἐκεῖ, μπηκανε μέσα κ' ἡ ἀφεντιά τους καὶ κάτσαν πίσω ἀπ' τοὺς ἄλλους θεοὺς, τοὺς ἀνώτερους: Καραμάν Ἀλὴ καὶ *Βαγρᾶνη*, Κανελλόπουλο καὶ *Γάλλη* καὶ Μπαρόν φόν Μετσοβό, νὰ δοῦνε τί κούνια τοὺς κούγαγε ἡ *Νέα Ρέστα* μὲ τ' ὄνομα, ἢ *Νέα Ὁρέστεια*!..

Μέσα στὰ καμαρίνια τῶν Ἀτρειδῶν, ποῦ ἐτοιμάζονταν ἡ Μελινάρα κι ὁ *Μέμος* τῆς κι ὁ *Κίτσος* τῆς — ἢ *Νέα Τραγωδία* ἐν γένει «ἐκσυγχρονίζει» τὰ ὀνόματα: *Μέμος* (ἢ *Μεμάς*) ὁ πορθητῆς τῆς *Τρούμπας* (γιατὶ τὸ «λόγιο ὀμηρικό» *Ἀγαμέμνων* καὶ τὸ *Τροία* μὲ τὴ χασμωδία του κρίθηκαν «ἀνυπόφορα καθαρευουσιάνικα», πέρα ποῦ πρέπει πάντα νάχουμε καὶ στενὴ οἰκειότητα μὲ τοὺς «ἥρωες», καὶ νὰ τοὺς φωνάζουμε μὲ τὰ χαϊδευτικὰ καὶ τὰ παρατσούκλια τους, παίζοντας ὡς καὶ καρπαζές μαζί τους, ὅποτε λάχη, ἀλλικῶς ἢ «Δημοκρατία» μας πάει» βήματα πίσω ἀντὶ μπροστά) — καὶ *Λυσσέας* — καθὼς ἐμπηγε τὴ φωνὴ καὶ τὸν ἔκραζ' ἡ μάνα του κειδανὰ στὶς ροῦγες στὴ Βελίτσα, κάτ' ἀπ' τὸν Παρνασσὸ τοῦ μαστρ-Ἀπόλλωνα, τὸ συνονόματό του τὸν Ἀντροῦτσο τὸ δικό μας — ὁ *σούπερ-κατεργάρας*, ὁ *μπαγάσας*, ὁ *πολυμήχανος*, πούστησε τὴν *κομπίνα* τότες μὲ τὸ φοφάλογο ἀπὸ χαρτμπόρ καὶ τήνε πατήσανε οἱ *καρέκλες* ἔτσι, τὰ *φρικιά* κ' οἱ *κυριλέδες* τῆς *Τρούμπας*! — καὶ *Κίτσος* ὁ *Αἰγισθος*, καὶ *Χέστης* ὁ *Θυέστης*, μιὰ στιγμή ποῦ τοῦ ἔξφυγε τ' ἀγράμματος *Ξωμάχου* στὸν κάμπο τοῦ Ἄργους, καθὼς κουβέντιαζ' ὅξω ἀπ' τὸ κονσερβάδικο μὲ τὴν *ἀργασιά* τῆς *φά-*

μπρικας — και τὸ βρῆκαν «τί πετυχεμένο» οἱ κοιλτουριάρηδες! — και Δετρενίτσα μ', Δετρενιώ μ', καθώς τὴν ἔλεγε τῇ θυγατέρα της ἡ Φοῦλα-Κάστρου-Μελινάρα-Κλυταμνήστρα μας τὴν Ἡλέκτρα — και κάμποσες φορές ἀκούστηκε και Λέτσα μ' : «Ἐλα μορ' Λέτσα μ', ἄειτι νὰ νικτῆς νὰ χτιμιστῆς, νὰ θγάλ'ς μουρῇ τὴν κόν'δα 'φ' τοῦ μαλλί σ', νὰ γέν'ς κι πάλι γιόμορφ' κι ζουμπουρλούδ'κ', γιὰ τοὺν κινούργιο σ' τοὺν γουνιό κι ἀφέντ', τοὺν Κίτσου ὁρ' τοὺν λεθέντ'μ', τοὺν Κουεμτζή τ'ν σφάχτ'!» (πὺς κόλλησε ὁ Κουεμτζῆς ἐκεῖ, στὸ χορικό, μένει μυστήριο! κατὰ κάποιες «ἐρμηνεῖες» : ἐπειδὴ ὁ Αἰγυσθος, ὁ Κίτσος τῆς Νέας Ρέσπας, «καθάρισε» στὸ «λουτροκαμπινέ» τοῦ «σαραγιού» γιὰ πάρτη τῆς Ταϊμάρας του!) — , λοιπόν, ἔτσι, μέσ στα καμαρίνια κεῖ ποὺ θάφονταν, ἡ Ταϊμή, ἡ Λέτσα, ὁ δόλιος ὁ Μεμάς, κι ὁ Κουεμτζῆς ὁ Κίτσος ὁ ντελμπεντέρης τοῦ «λουτροκαμπινέ» ὁποῦγινε τὸ Φονικό στὸ Σαράι — ἄλλος τίτλος ποὺ θέλανε νὰβάλουν «ἂ λά» Ἰλιοτ, πρὶν «περιοριστοῦν σεμνότερα», καθώς δῆλωσαν, σκηνοθέτης και μεταφραστής (ἡ Ταχτσού! ἀπ' τ' ἀγγλικά!), στὸ «πιό δικό μας», και «ποὺ μᾶς πάει πιότερο» Νέα Ρέστα! — νὰ τρέχη ὁ ἴδρωτας, νὰ τρέχη! και δόστου νὰ πασαλεῖβετ' ἡ Μελινάρα μας μὲ κρέμες, πάστες, σοβάδες, νὰ μερεμετιάη κεῖ τὸ ξελασπιχαρισμένο της τὸ μοῦτρο!.. Μπά! Γκρεμίζονταν τὰ μερεμέτια κ' οἱ σοβάδες ὅλοι, ἀπ' τὸν ἴδρωτα π' ἀνάβλυζε, τινάζονταν, τσούλαγε ρυάκια, ποτάμια, πόταμους ἔχυν' αὐτοῦ ἡ Ταϊμή μας, ἡ γυαβουκλοῦ τοῦ Κίτσου!..

— — —

Ἀλλὰ τί κάθουμαι τώρα και σκοτίζουμαι γιὰ τοὺς ἴδρωτες τῆς πρωταγωνίστριας, σὰ νάταν κάτι σημαντικό (ἢ και τὸ σημαντικώτερο;), ἐνῶ ἐδῶ, ἐκεῖνο ποὺ συντελέστηκε τῇ μέρα τῆς δόξας — τῆς δόξας ὁ λ ω ν! τοῦ αὐτόματου σ' ὅλο τὸν τόπο δοξασμοῦ τῶν πάντων του : ἀνθρώπων και μορφῶν και ὕφῶν και στάσεων και «νοημάτων» κρυφῶν και φανερῶν («θαθύτατου» κόσμου «νοημάτων» προπαντός! και «συλλήψεων», και «παλμῶν» : ὁ κόσμος ἦταν ἕνας ἀπλὸς παλμός! ἔγραψ' «αἰσθητικώτατα» ὁ νομπελίστας σουπερ-εσπέτ μας τοῦ κλειστοῦ δωματίου), ποὺ ἀπὸ χρόνια πίσω παρίμεναν ἐναγώνια τῇ στιγμῇ τέτοιου πανηγυρικοῦ πανεθνικοῦ ἔξφαντῶματος! — , ἐκεῖνο ποὺ ἐπιτέλους ἦ ρ θ ε τῇ μέρα κείνη, σὰ δίκαιο ἐπιστέγασμα κ' ἐπιβράβευση και Μέγα Ν α ί ἀπὸ θεοῦ, σὰ ν' ἄνοιξαν ἀκριβῶς οἱ οὐρανοί — ποὺ βρέχουνε, ὡς γνωστόν, συχνά, μ' Ἐντολή Ἀ π ὁ Π ά ν ω, κατακέφαλα πάντα τῶν προσωρισμένων μας, σὰν αὐτοί, βέβαια τύχη προσωπικά-προσωπικώτατα νὰ διψάσουνε! (τί κάνουν οἱ ἄλλοι, ἂν ξεραίνεται τὸ λαρύγγι τους τσαρούχι, δὲν ἔχει κοσμοϊστορικὴ σημασία!) — και χύσανε ἀφειδώλευτα χρυσάφι καθαροῦ θριάμβου, ποὺ περισσότερε τὰ μέτωπα ὅλα, ὡς και τοῦ ἔσχατου εὐτυχισμένου πολίτη τῆς εὐλογημένης αὐτῆς χώρας — ποὺ πιά ἔφτανε! στεφανωνόταν! (ὡς και τοῦ τελευταίου αὐτοδιδόριστου παρκαριστῆ σὲ ἔξφραγο ἀμπέλι αὐτοκινήτων θεατῶν δευτέρας και τρίτης θέσεως περισσότερε ὄντως τὸ λιοψημμένο κάθιδρο μέτωπο, καθώς κυνήγαγε μὲ τῇ γλῶσσα ὅξω τὰ φραγκοδίφραγκα τῶν μπαφιασμένων ὀδηγῶν, μὲ γνήσιο φωτοστέφανο κι αὐτός θείας ἀμοιβῆς κι ἀναγνώρισης!) — λοιπόν, α ὕ τ ὁ ἦ τ α ν ὅ,τι ἀναμένονταν πράγματι πολλὰ χρόνια, ἀπ' ὅλους! Κ' ἦταν ἀλήθεια τὸ ἐπιστέγασμα, ἡ ἀμοιβή, ὁ τίμιος μισθός ὅλων της!..

Ὅ,τι κατὰ καιρούς προσπάθησε κάθε φωτισμένος της· ὅποια μάχη δόθηκε γιὰ «βαθύτερη σύλληψη» καὶ «διαφώτιση» ποτέ· ὅ,τι καὶ «ποιητές» καὶ «προφῆτες» καὶ «πολιτικοί» της «ἐμπνευσμένοι» καὶ «ρέκτες τολμηροί», «ἀκάθεκτοι» — «ἔργα» δρόμων χιλιόμετρα χιλιομέτρων οἱ ἐργολάβοι τῆς μπάτσικας, «γιὰ νὰ φτάσουν κάποιτ' ἐκεῖ!» — ὅλα γιὰ νὰ φτάσουν κάποιτ' ἐκεῖ! σὲ μιὰ τέτοια μέρα εἶχαν ξετυλιχτῇ πάντα : Ἰὰ φτάσουν στὴ μεγάλη μέρα, ὅπου μ' ἓνα μεγάλο ἔργο, μιᾶς γενναίας σύλληψης — νά! σάν τὸ ἔργο τῶρ' αὐτὸ τῆς *Νέας Πέσπας*, τῆς *Νέας* μας *Τραγωδίας* (κατὰ τὰ πρότυπα πάντα «τῆς παράδοσης»: τοῦ πανάρχαιου *Κώμου*, τῆς *Νέας Κωμωδίας*, τοῦ ἐνθουσιαστικοῦ ἐκείνου *Ἐι-βαλά!* τῶν γύφτων) — θὰ κατακοῦσαν τὴν ἀναγνώριση, τὴ μεγάλη αὐτὴ ἀναγνώριση δηλαδὴ, καθὼς θὰ νιώθαν πράγματι αὐτοδοξασμένοι ἔτσι γενναῖοι μέσα τους (τί χρειάζεται τὸ ἀπόξω, ὅταν ἀπομέσῃ σου μπορῆς, ἀπομόνος σου νὰ τὰ παράγῃς ὅλα καὶ νὰ τὰ κερνᾷς ἐς τὸν ἐαυτοῦλη σου;), κ' ἐνωμένοι ὅλοι, τιμημένοι ὅλοι (ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, κι ὅλοι ὅλους καὶ τὸν καθένα τους, ἀκόμα καὶ τὸν πιὸ ἄθλιο ἀνάμεσά τους!), ὅλοι, ὅλοι ἐνωμένοι! πραγματικοὶ μὲ πλαστοὺς τῆς «ἐμπνευσμένης» τέχνης, νά! λογουχάρη αὐτὸ ποὺ γίνονται νῦν τῶρα μπρὸς στὰ θαμπωμένα καὶ δακρυσμένα ἀπ' τὴ βαθεῖα συγκίνηση ποὺ τόβλεπαν, ποὺ τὸ Ζοῦσαν ἐπιτέλους, μάτια τους :

Ἕνας Καραμάν Ἀλῆς δίπλα-δίπλα ἀγκαλιασμένος μ' ἓναν τόσο «σώφρονα» καὶ «συνετό» *Βαρτάνη*, ποὺ ἔφερε σ' αἴσιο πέρας — καὶ τί «ἀναίμακτα»! (*ὄχι ἀστείᾳ μὲ τὸ σῶδρακο!*) — ἓναν τέτοιο *Ἀγνωστο Πόλεμο!* (Ποὺ ἦταν «ἐπὶ χούντας» τὸ μεγάλο κατόρθωμα, καμμιὰ σημασία! Τέτοια μέρα, κοινῆς δόξας, ὅλα τὰ καθεστῶτα κι ὅλες οἱ «ἰδεολογίες» κ' οἱ παρατάξεις ἦταν πιά σφιχταγκάλισμα, σὲ μιὰ πανεθνικὴ ἐσπερμάτιση ταυτόχρονη δικαίωσης κι ἀλληλοδικαίωσης κι ἀλληλοεκτίμησης ἀπειρης ὧλων πρὸς ὅλους κι ἀπ' ὅλους καὶ γιὰ ὅλους!)

Καὶ νὰ μιᾶνε, νὰ μιᾶνε! — τοὺς θωροῦν περήφανα τὰ πλήθη καὶ ριγοῦν, μὲ κύματα κι ἀναπαλμούς ἀλλεπάλληλους «ἐθνικῶν ριγ...» (ριγῶν ἢ ρίγεων;)! —, νὰ μιᾶν οἱ *Δυό του*! ἀγκαλιασμένοι, δακρυσμένοι, ἀδερφωμένοι, βαθιὰ *χυμένοι* ὁ *Ἕνας* γιὰ τὸν *Ἄλλον*, ἀπὸ τὰ μύχια τῆς κοινῆς ἐλληνικῆς καρδιάς τους, τῆς *ραμένης* ὅλο γλύκα καὶ καψούρα τοῦ Κόκκοτα καὶ τοῦ Καζαντζίδη ἢ μιὰ γιὰ τὴν ἄλλη τους μεγάλῃς καρδιάς! νὰ μιᾶνε γιὰ τὸ φωτεινὸ πιά μέλλον τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ τόπου — τοῦ τόπου ἔστω καὶ χωρὶς λαό! τοῦ λαοῦ ἔστω καὶ χωρὶς τόπο, ἂν τ' ἀπαιτήσῃ ἕνα τέτοιο *Ἀγνωστος* ἐργολαβικός *Πόλεμος!* (πάντα ἔτοιμοι, ὅλοι, κ' οἱ «φυσικοὶ» κ' οἱ «θετοὶ» μας ἡγέτες, οἱ ἐγκάθετοι, γιὰ θυσία μας, γι' «αὐτοθυσία» ὧλων μας γιὰ χάρη τους!..) — καὶ νὰ μιᾶνε, νὰ μιᾶνε! — ὦ, τί εὐτυχία! — νὰ μιᾶνε καὶ νὰ τὰ βρίσκουνε ὅλα *τί ταιριαστά!* χωρὶς καμμιὰ, τὴν παραμικρὴ πιά διαφωνία ἢ ἀντίθεση, μέσα στὴν ἀτμοσφαῖρ' αὐτῇ τοῦ καθολικοῦ στεφανώματος τῆς Ζωῆς μας! ὁ *Καραμάν Ἀλῆς*, ναιί! μὲ τὸν *Βαρτάνη!* — τί τέλειος συνδυασμός! τί σύνθεση ἀπίθανη, φανταστικὴ, ποὺ «ἐγγυᾶται» πιά τὰ πάντα γιὰ μᾶς, *ἔσσε!* —, καὶ τ' ἄλλο ζευγάρι, νά! : Ἡ *Ἐλεενίτσα* μας, ἡ ἴδια μας ἡ *Ἐλεενίτσα* γλυκύτατη! νὰ τὴν πιῇς στὸ

ποτήρι!, καὶ νὰ τὰ λήη, νὰ τὰ λήη! — σὺν κόρη μὲ μάνα! σὺν κόρη στοργική, μὲ μάνα (καὶ τί μάνα πιά!) λατρευμένη! — νὰ τὰ λήη μὲ τὴν ἰδία τὴν Δωξάντρα «αὐτοπροσώπως τῆς!» τὴν Δωξάντρα μας ἀτὴ τῆς, καλέ! ναί, ναί! ἀγκαλισμένες πιά οἱ δύο μας, οἱ θηλυκοὶ θησαυροὶ τῆς φυλῆς μας, αὐτὲς οἱ δύο μεγάλες μητρες μας : ἡ στικφὴ σὺν ἄγουρο κυδῶνι, κ' ἡ σερμπέτω, ἡ ρασόλα, ἡ σορόπα μας ἡ *γιαβρούμ* ἡ *γιαβουναλοῦ*! καὶ «γιαβρούμ!» νὰ τῆς λήη τούτη, καὶ «πουλί μου!», «χρυσό μου!», «τζιέρι μου!» νὰ τῆς λήη κ' ἡ *Ἐλεεινίτσα!* —, καὶ τ' ἄλλο *χρυσό ζευγάρι* παραπέρα : ὁ Ἀντρίκος μὲ τὸ Γιώργη μας μαζί, τὴν Γιωργάρα μας! παιδιὰ τζιμάνια καὶ τὰ δύο νὰ τὰ χαροῦμε! — ὦ, ρέ, δόστου καὶ νὰ καὶ τὸ παλιάμπελο! —, καπλάνια τοῦ Μωριά μορέ καὶ τῆς Ἀχσγιᾶς, ποὺ τόπαιξαν μορές κ' οἱ δύο, καὶ «τόχασαν» τὸ «κέρδισαν» τὴν παναῖη; (σάμπως δικό τους ἦτανε;), καὶ νάπο τώρα, Νάτο! — ὅπως καὶ πρίν! καὶ ἀνέκαθεν! καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων (*ἀθάνατη!*) — τὸ καὶν μορέ τὸ καὶν οἱ δύο μαζί, *τζιλδέδες καὶ καμώματα* καὶ τοῦ χοροῦ τσαλίμια, τσαλιμάκια! καὶ ὁ Γκάτσος, μορ' ὁ Γκάτσος, ποῦν' ὁ «Γκάτσος»; νὰ μᾶς τὸ παίξη μπαγλαμά, νὰ τὸ βαρήσῃ ντέφι — μ' *ἐναν ἀντάρη κόκκινο* καὶ ἄλλες βαρειές μπαροῦφες —, ὁ «Γκάτσος» π' ἀπ' τὴν *Ἀμοργό* «σοῦ ρίχνω πορτοκάλι!», κ' ἡ μάνα σου «ἡ βαρέλα-γιά» σοῦ ρίχνει μανταρίνι! τὸ ποὺ πάει νὰ πῇ : «ὁ ταχυδρόμος πέθανε, ὁ ταχυδρόμος πάει!», τί «ἐκεῖ ψηλά στὸν Ὑμηττό» — καὶ μόνο ἐκεῖ, ὡς γνωστό! — «τὰ παιδιὰ γυρεῦουν τὴν μαμά τους», φοβισμένα ποὺ «τὸ φεγγάρ' εἶναι πράσινο» — καὶ ὅχι κανελλί, κανονικά, ἡ φούξια (ὅ,τι θές τὸ βάφεις, κέφι νάχης!) — μιάς κ' οἱ ἄλλοι τὸ δηλώσαν ἄλλωστε — τρέμε γῆ! — πῶς «θὰ τονε μεθύσουνε τὸν ἥλιο», καὶ τότε πιά τί θ' ἀπογίνουμε, μ' ἥλιο «μεθυσμένο» τὸν ἥλιο τῆς «αἰώνιας δόξας μας»!..

... Ἄλλοι βαστᾶνε μοῦτες σοβαρές, «βαθιά στοχαστικές», καὶ βρίσκουνε — σὲ «σοβαρές», βαρειές κουθέντες, μὲ «σταράτα» λόγια, λίγα, σὺν τὸν Μακρυγιάννη, μεταξὺ τους — πῶς «αὐτὸ τὸ *ἔνωμα*!.. τὸ *ἔνωμα* τοῦτο, τὸ ἑαφνικό, τοῦτο θὰ φέρ' τὴν Ἀνοιξη, ραγιαδες, ραγιαδες! τοῦτο τὸ Καλοκαίρι!...» (Κ' ἐδῶ σὲ θέλω! «Τὴν Ἀνοιξη ἢ τὸ Καλοκαίρι;» — «Βουνὸ ἢ θάλασσα;» *Δάτ υἱ δὲ κουέστιον!*..)

— — —

Ἄλλὰ τί κάθουμαι καὶ χάνω γώ τὴν ὥρα μου μακριὰ ἀπ' τὴν *Νέα Πέστα*; Μήπως δέν εἶναι τὸ *ἔργο*, τὸ μεγάλο αὐτὸ *ἔργο*, πούφερε τὴ μεγάλη αὐτὴ μέρα δόξας καὶ τὴν πανένωση τούτη; Μὲ τὸ νόημά του, μὲ τὸ μεγάλο του σύγχρονο συμβολισμό, δέν εἶναι τὸ μεγαλοῦρημα πούφερε τὴ χώρα ἐδῶ μαζεμένη ὅλη, τὰ *ζυγάδια* τοῦτα ὀριζόντια καὶ ἄτρεμα ἰσορροπημένα τῆς υπέρτατης *δμόνοιας* καὶ *σύμπνοιας*;

Ἕνας *Βαρτάνης*, υπεράξιος γιὰ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας χτές — μὰ γιατί ὅχι καὶ αὖριο, σὺν μᾶς λείψῃ ὁ ἄλλος «Βαρτάνης»; —, μὲ τέτοια λαϊκὴ ἀναγνώριση καὶ ψῆφο ἐμπρακτὴ — μὲ κόλλημα ἐπὶ μῆνες στὸ καντράν, νὰ τοὺς βγοῦν τὰ μάτια! —, κ' Ἕνας ἄλλο τόσο ὀξυωμένος «πνευματικά», «παγκόσμια» — μὲ *Καρλομάγνο*! καὶ στὸ Ἑλσίνκι! καὶ ποῦ, καὶ ποῦ ἄλλου! ὡς τῆς γῆς τὸν πάτο, κ' ἐκεῖ «τετιμημένος»! —, ἔνα τ ἐ τ ο ι ο ζευγάρι-συνεισταμένη τῶν πάντων μας! ὅλων μας! τί τόκανε νὰ παρακο-

λουθη ἔται ἀγκαλιασμένο, μέ κοινά δάκρυα στὰ μάτια;.. "Οχι τὸ ν ὀ η μ α τῆς *Νέας Πέστας* μας αὐτῆς, ποὺ μᾶς συνδόξασε συνένδοξους ὅλους μας; "Οχι ἡ καταπληκτικὴ αὐτὴ «ἐρμηνεία» τῆς Ἡγερίας ὅλων μας — ἀπὸ *Βλαξόκ* μέχρι *Νέας Δημοκρατίας*, κι ἀπὸ «Χούντας» μέχρι *Κοινοβούσιον* — τῆς καπετάν-Μελίνας μας κυρίας Κάσπρου-*Κλυταυμήστρας* (ἢ *Ταίμης*) πρῶν τοῦ *Μεμᾶ* καὶ νῦν τοῦ *Κίτσου*;..

Καὶ τί θάταν ἡ «ἐρμηνεία» — ἡ ὁποία «ἐρμηνεία» πῶς θὰ στεκόταν; — ἂν τ ὁ ἔ ρ γ ο δέν ἦταν μ ε γ ἄ λ ο ἀποκάτω τῆς, γιὰ νὰ «ἐρμηνευτῇ ἔται δυνατὰ, ἔται καθαυτὸ «διονυσιακά», τραγίσια! μέ κέρατα χεροπιαστά! μέ χουγιαχτά καὶ μουγκανητά, μέ βαριά «γουρούχτα!» κι ὀξύτατα «ἐμπαινε!» σὰν κορνέπτες τοῦ «σύγχρονου εὐαισθητοποιημένου κοινοῦ τῆς *θύρας 7*», ὅπως ἔγραψαν ἐνθουσιακῶδεις κριτικοί, γιὰ τὸ «θεριό», τὸ «φασίστα», τὸ *Μεμᾶ*, τὸ *Γιὸ τῆς Φρύνης* (ὅπως τὸν εἶπαν μιά «κορυφαία» στιγμὴ), «τὸ μοναρχο-φαλλοφασίστα!» — καθὼς φώναζαν ἐπιτυχέστατα χορεύοντας σὰν ἀφιονισμένοι δερβισηδες, σμάρια *πραβεστί* ἀποδῶ, σμάρια ἀποκεῖ λεσβιά-Ζουσεσ all' impregnato αἰδοιοφασίστριες μαινόμενες κατὰ τὴν ὑπέροχη, τὴ μυσταγωγικὴ ἀλήθεια ἐκείνη *πάροδο!* — , τὸν «Ἀρχικερατὰ τῆς Μυκῆνας» — ὅπως τὸν ξεφωνίζανε, στὸν ἐνικό ἔτσι : «τῆς Μυκῆνας» (γιατὶ ὁ πληθυντικός, *λέει*, καθαρευουσιάνιζε καὶ δαῦτος, «ἀντιδημοκρατικά») — νὰ σφάζεται μ' ἡλεκτροπρίονο — «μοντέρνα ἐρμηνεία!» — σὰ στὸ «Δολοφόνο μέ τὸ πιργιόνι» στὴν Ἀμερική τοῦ Χόλλυγουντ, ἀπ' τὸν *Κίτσο* μας, τὸν *Κοεμτζή* τὸ σφάχτη μας, τὸν κανακάρη μας, μέσ στὸ λουτροκαμπινέ — μέ πλακάκια ἐμαγιέ «ροκοκό» — τοῦ σαραγιοῦ τῶν Ἀτρειδῶν!

Λοιπόν, νὰ δώσω τῇ δομῇ τῆς *Νέας Τραγωδίας* — τῆς *Νέας Πέστας* μας τίς «διατοπικές» καὶ «διαχρονικές» διαρθρωτικές «παράμετρους» (τόπα καλά;) — νὰ ποὺ ὁρμάω τώρα, δίχως ἄλλη ἀναβολή! Γιατὶ μόνο τὸ «πνεῦμα», ἡ «βαθύτερη διαλεχτικὴ δομὴ» τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ποὺ ἔτσι κατάφερε νὰ μᾶς μαζέψῃ ὅλους ἀπάνω του κολλητά, μόνο αὐτὸ ἐξηγεῖ τὸν ὅλο δοξασμὸ μας τῇ μέρᾳ κείνῃ ὥς τὰ οὐράνια, ἀλλὰ κι αὐτὸ μόνο πάλι ὅσα συνέβησαν, ὅσα συμβαίνουν ἐν συνεχείᾳ μεταξὺ μας, σὰν «ἀπόρροια» καὶ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ π' *ἀφουγκραστήκαμε*, π' *ἀγροικήσαμε* τόσο βαθιά μας καὶ *μας τὴν ἔδωσε!* τῶν *καυπούρηδων* καὶ *τῇ ἐρήκαμε!* — δίχως κανεὶς καὶ τίποτα νὰ *μας τὴ σπάῃ* πιά! — μέσ ἀπ' τοὺς θεοπλάνταχτους στίχους καὶ τὰ χορικά του!

Θὰ δώσω ἐδῶ πρῶτα τὴν ὑπόθεση κ' ὕστερα τὰ πῶς ἐκλεκτά του μέρη, δηλαδὴ ἀκριβῶς αὐτὰ ποὺ καθιστοῦν τὴ *Νέα Πέστα* ἐ θ ν ι κ ὸ μ α ς δ ρ ᾱ μ α!

Τολοιπόν, τὰ πράγματα γίνονταν κάπως ἔτσι στὴν *Ἑλλάδα τῆς Τροῦμπας* — τὴν παλιὰ λεγόμενῃ «Τρωϊκὴ Ἑλλάδα», ποὺ βαστάει ὥς τὰ σήμερα... —

Ν ᾱ!.. "Ο π ω ς τ ᾱ β λ ἔ π ε τ ε!..

Ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Ρένου : ΚΑΙΓΕ,
ποὺ τυπώνεται καὶ θὰ κυκλοφορήσῃ.

Κείνη

ΜΕΤΕΩΡΙΣΜΟΙ

Καὶ βέβαια, δὲν ὑπῆρξε ποτὲ «Βίβλος» τῶν Ἑλλήνων. Διάφοροι μελετητές, ὅπως ὁ Βυλαιμόβιτς ἢ ὁ Λίβιγκοτον, ὠνόμασαν, κατὰ καιρούς, Ἑλληνικὴ Βίβλο τὸν Ὅμηρο, ἄλλοι τὸν Ἡσίοδο ἢ τὴν Μυθολογίαν τῶν Τριαγικῶν ἢ τὶς «θεοφυσικὲς» ἰδέες τῶν Προσωκρατικῶν Φιλοσόφων, ἀλλὰ πάντοτε μὲ τὴ ρητὴ καὶ σαφεῇ ἐπιφύλαξιν ὅτι τὸ **Θ ε ῖ ο ν**, ὅπως σταικισθετεῖται στὰ ἔργα αὐτά, ὅχι μόνον δὲν μπαίνει καθόλου στὸ καιλὸν τοῦ δόγματος — πρωταρχικοῦ στοιχείου κάθε Βίβλου — ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἱστορικὴ παρατήρηση, ὅτι καίνενα θεολογικὸ σύστημα δὲν ἐντάχθηκε ποτὲ λειτουργικὰ στὴν ἑλληνικὴ λατρεία. Σίγουρα, σὲ καίνενα ἑλληνικὸ ναὸ δὲν διαβάσθησαν ποτὲ ἢ Ἰλιάδα καὶ ἢ Ὀδύσσεια σὺν «ἱερὰ γράμματα», οὔτε τὰ ἔργα αὐτά, ἢ ὅποιαδήποτε ἄλλα, ἀπ' ὅσα γνωρίζουμε, ἔγιναν ποτὲ ἀποδεκτὰ σὺν θρησκευτικὰ κείμενα, τουλάχιστον μὲ τὴν ἔννοια τῶν Βεδῶν, τῆς Ἀβέστα, τῆς Ἑβραϊκῆς Βίβλου, τοῦ Κορανίου... Ἀντίθετα, ἡ ἑλληνικὴ «θρησκευτικὴ» γραμματεία ἔθρεψε πολλὰς δεκάδας γενεὰς Ἑλλήνων στὰ σχολεῖα, στὰ σπουδαστήρια καὶ στὰ σπίτια σὺν παιδευτικὸς καὶ καλλιτεχνικὸς θησαυρός, κατάλληλος γιὰ τὴ διάπλαση ἐλευθερῶν, ἀληθινῶν καὶ εὐλαβῶν ἀνθρώπων, κι' ποτὲ ὁ ρ θ ο δ ὲ ω ν θρησκευόμενων καὶ θεοφοβούμενων πλυσμάτων (τί πελώρια, τί καθοριστικὰ, ἀλήθεια, ἡ διαφορὰ μεταξὺ εὐλαβῶς καὶ θεοφοβόμενου ἀνθρώπου!).

Ἡ «Ἀγία Γραφή» ἢ οἱ «Ἅγιες Γραφαὲς» τῶν Ἑλλήνων ἔδιναν στοὺς ἀνθρώπους κάποιο πλαῖσιον, κάποια ἀφιετηρία ἀναζητήσεως τοῦ Θεοῦ, πρόσφεραν κάποιους ὁρισμοὺς ἢ ὀνόματα γιὰ τὶς ὑπερβατικὰς ἰδέας καὶ ἔννοιες — ο ὕ δ ἐ ν π λ έ ο ν α ὕ τ ο ὕ. Ἀφῆναν, δηλαδή, ἐλεύθερο τὸν εὐλαβῆ ἄνθρωπον — ὅχι τὸν πιστό, γιὰτὶ ἡ ἀτιμωτικὴ αὐτὴ ἔννοια εἶναι τελείως ξένη πρὸς τὴν ἑλληνικότητα — νὰ συλλάβῃ τὸν θεὸ μόνος του, νὰ προχωρήσῃ στὴν προσπέλασιν τοῦ «ὄντως ὄντος», χωρὶς τεχνητὰ ὅρια, ἀπαγορεύσεις, δόγματα. Γιαυτὸ ἡ τόση ἀνεξιθρησκεία, γιὰυτὸ ἡ πλήρης ἀπουσία τῶν ἐννοιῶν ἀίρεση, αἰρετικὸς κλπ. στὴν Ἑλλάδα — καί, ἐξ ἄλλου, γιὰυτὸ ἡ τόση εὐλάβεια τῶν Ἑλλήνων, ἡ θαθεῖα, δηλαδή, συναίσθησις περὶ ὑπάρξεως κάποιας γενεσιουργοῦ ἀρχῆς τῶν πάντων, ποὺ ὁ καθένας μπορεῖ νὰ τὴν πριασγγίῃ ἐλεύθερα καὶ ἀνάλογα μὲ τὶς ψυχοπνευματικὰς του δυνάμεις. Ὡ, ἐλευθερία καὶ εὐλάβεια (αἴσθησις τῆς ὑπερβατικῆς ἀλήθειας) συνυπάρχουν, ὅπως συνυπάρχουν δόγμα καὶ θρησκοληψία (πάγιωμα τῆς μεταφυσικῆς ἀναζητήσεως)...

* * * *

Θὰ μοῦ πῆτε: ὄντας ἀνεξιθρησκὸς ὁ Ἑλληνισμός, παραιμένοντας ἀδογματίστος, ἀποφεύγοντας ἐκ πεποιθήσεως νὰ ὀργανωθῇ θρησκευτικὰ, νὰ ἀποτελέσῃ Ἑκκλησίαν, ἔμεινε ἀνυπεράσπιστος ἀπέναντι στὸ δογμα-

τισμό, την θρησκευτική οργάνωση — και μάλιστα την συνωμοτική θρησκευτική οργάνωση — και την μονολιθικότητα της Βίβλου και των πιστών της, με μοιραία κατάληξη την θρησκευτική ήττα του και την εξαφάνιση της ελληνικής αντιλήψεως περί θεοῦ από τὸν Κόσμο. Δὲν ἀντιλέγω σ' ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ ἱστορικὸ γεγονός.

Πράγματι, ἔτσι ἔγινε. "Ὅμως θὰ διαφωνήσω ὡς πρὸς τὸ δέον γεγονός. Τί θέλατε νὰ εἶχε κάνει ὁ Ἑλληνισμός; Νὰ οργανωθῇ θρησκευτικά, νὰ κωδικογραφήσῃ καὶ συστηματοποιήσῃ τὸ δόγμα «του» καὶ νὰ ἀντιταχθῇ ἔτσι — καί, αἰγούρα, νικηφόρα — στὴν ἀντίπαλη οργάνωση, σὲ ἀντίπαλο Δόγμα, πού τὸν ἀπειλοῦσε; "Ε, ξέρετε τί ζητᾶτε; Ζητᾶτε νὰ μεταβάλετε τὸν Ἑλληνισμὸ σ' αὐτὸ ἀκριθῶς πού εἶναι οἱ ἀντίπαλοί του, σὲ ἀνελευθερία, σὲ ἀναλήθεια, μὲ μιὰ λέξη σὲ ἐξουσία — πνευματική ἢ πολιτική, ἀδιάφορο. Ἀλλὰ τί διαφορά θὰ ὑπῆρχε, ἀπὸ ἄποψη ἐλευθερίας καὶ ἀλήθειας, μεταξὺ μιᾶς ὀργανωμένης δογματικῆς, λογοκρατικῆς Ἑλληνικῆς Θρησκείας (ἀν ἐπικρατοῦσε) καὶ τῆς ὀργανωμένης, δογματικῆς, λογοκρατικῆς Ἑβραϊκῆς Θρησκείας, πού ἐπικράτησε καὶ ἰσχύει σήμερα; Καμμιὰ, ἀπολύτως — καὶ μὴ γελλιόστε! Ἐξουσία ἢ μιὰ, ἐξουσία καὶ ἡ ἄλλη, καὶ ποτὲ ἀδιάκοπη, ἀτέρμονη ἐλευθέρωση καὶ ἐξαλήθευση τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Ἕλληνας, δηλαδή, λέγει: «Μπορῶ νὰ εἶμαι ἐλεύθερος καὶ ἀληθινός; Θὰ εἶμαι! Προῖπει νὰ γίνω ἐξουσιαστής γιὰ νὰ ἐπιβιώσω; Δὲν θὰ γίνω ποτέ, ἔστω κι ἂν αὐτὸ σημαίην τὴν ἐξαφάνισή μου!». Ἐξουσία καὶ δουλεία ἀποτελοῦν ταυτόσημες ἀρνήσεις καὶ παρεκκλίσεις ἀπὸ τὴν ἐλευθερία. Ἐλευθερία καὶ ἀλήθεια εἶναι ἀξίες πού βρίσκονται πάνω ἀπὸ τὴ ζωὴ — τὴν ἱστορικὴ ζωὴ, ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Ζωὴ, ἐξουσιαστοῦ, ζωὴ δη-

λαδή στερημένη ἀπὸ τὶς ἀξίες αὐτές, νὰ λείπη! Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀκρότατη, ἡ καθαιρότατη οὐσία καὶ ἡ ὑπέρτατη κατάκτηση τῆς ἐλληνικῆς ἀντιλήψεως γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸν Κόσμο...

* * * *

Θ ἂ ποῦν, πάλι, οἱ «Ἕλληνες» λογοκράτες: Ὁραῖα, ἀλλά, μὴ ὑπαρχούσης δυνατάτητος ἄλλης ἐπιλογῆς, θὰ προτιμοῦσα ἐγὼ ὁ Ἕλληνας τὸ μὴ χεῖρον, δηλαδή νὰ ἐξουσιάζω ἐγὼ — πνευματικά, πάλι — τὸν Κόσμο, ἀντὶ νὰ ἐξουσιάζουν οἱ μὴ Ἕλληνες ἐμένα καὶ τὸν Κόσμο! Πολλὰ τὰ «πονηρά» καὶ τὰ ἐπικίνδυνα στοιχεῖα στὴ θέση αὐτή. Πρῶτα — πρῶτα, ἡ ιδιότητα τοῦ ἐξουσιαστοῦ θὰ ἀκροαροῦσε ἀπὸ οἰονόηστε τὴν ιδιότητα τοῦ Ἑλλήνα. Ἄν οἱ Ἕλληνες μεταβληθοῦν σὲ ἐξουσιαστές, ἐξαφανίζονται αὐτάματα ἀπὸ τὸν Κόσμο, αὐτοκτονοῦν. Δεύτερον, γινόμεναι ἐξουσιαστές οἱ Ἕλληνες προσθέτουν σποὺς τέτοιους ὑπάρχοντες, μὴ Ἕλληνες, καὶ τοὺς ἐαυτοὺς τους. Τρίτον, αὐτοεξαλείφεται ἀπὸ τὸν Κόσμο κάποιο ἔρμα, κάποιον κτηνῆρκα δύναμη, κάποιον ἐναύσματα ἢ σπίνθες ἐλευθερωτικὲς καὶ ἐξαληθευτικὲς πού ἐξακολουθοῦν νὰ καίνε μέσα στὶς στάχτες τῆς λογοκρατικῆς ἐξουσίας, εἴτε σὰν «προηγούμενα» καὶ ὑποδείγματα ἱστορικά, εἴτε σὰν μεμονωμένες φωτεινὲς συμπερίσεις, εἴτε σὰν ἀληθινὰ καὶ ἐλεύθερα ἔργα, ἀτομικὰ καὶ ὁμαδικὰ, πνευματικὰ καὶ ὕλικα — ἡ παραγωγή τους δὲν σταματᾷ ποτέ — πού χρησιμεύουν σὰν «μαγιά», ἱκανὴ ἵσως κάποτε, ὅταν ἔλθῃ τὸ πλῆρωμα τοῦ χρόνου — πού μπορεῖ νὰ ἔχῃ ἔλθει καὶ σήμερα, τώρα! — νὰ «ζυμοῖ ὅλον τὸ φῦρμα».

Μὴν ἔχουμε αὐτοπάτες: Ἄν ἔλθουν παντελῶς οἱ ἐπιβιώσεις ἐλευθερίας καὶ ἀλήθειας ἀπὸ τὴν ὁμαδικὴ καὶ

ατομική ζωή του ανθρώπινου είδους — οι έλληνικές, δηλαδή, συνειδήσεις και πράξεις — ο ζόφος της Λογοκρατίας θα είχε πρὸ πολλοῦ ὀδηγηθῇ, αὐτὸς καὶ μαζί του ὁλόκληρη ἡ ἀνθρωπότητα, στὸ τέλος. Μᾶς κρατᾶ — ὅσο θὰ μᾶς κρατᾶ! — ζωντανούς αὐτὴ ἡ «μαγιά», ποὺ δὲν ἔλειψε ποτὲ ὁλοκληρωτικά ἀπὸ τῆ ζωῆ καὶ τὴν ἱστορίαν.

* * *

Ποιὸ εἶναι τὸ ὑπέρτατο χρέος ἄλλων ὅσοι συναισθάνονται τὴν ἀλήθεια καὶ προθοῦν τὴν ἐλευθερίαν σὰν ὑπέρτατες ἀξίες, ποὺ βρίσκονται πάνω ἀπὸ τὴν ἰαξία — ζωὴ καθ'αυτὴν, τὴν ζωὴ — βιολογικὸ φαινόμενο; Τὸ ἔχουμε ξαναπεῖ, καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλη λύση: Ἡ ἐλευθέρωση καὶ ἐξαίληθρευση, ἡ ἐλληνοποίηση, τοῦ ἑαυτοῦ τους — ὅχι τ ὤ ν ᾱ λ λ ω ν, γιὰ αὐτὸ θὰ ἦταν ἐ ξ ο υ σ ι α σ τ ι κ ὸ.

Θὰ μοῦ πῆτε: κι ἐσύ, ποὺ συνιστᾶς σὲ μένα, τ ὸ ν ᾱ λ λ ο, ἔστω τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀλήθειαν, δὲν εἶσαι στὸ σημεῖο αὐτὸ ἐ ξ ο υ σ τ ι α σ τ ι κ ὸς; Νὰ, μιὰ ἐρώτηση, ποὺ δὲν εἶναι ἀβάσιμη! Ὅπως, ἔχει αὐτὴ ἡ ἀπομὴ μου — ὅχι ἡ θ έ σ η μου, γιὰτὶ δὲν ἐμπεριέχει κ α ι ν ὸ ν α, ἀλλὰ ἀναφέρεται στὸν ἐσωτερικὸ ἄν-

θρωπο — δυὸ στοιχεῖα ποὺ τὴν ἀπαλλάσσουν, σχεδὸν ἀθωωτικά, ἀπὸ τὴν κατηγορίαν τῆς ἐξουσιαστικῆς σκοπιμότητος. Τὸ πρῶτο ἐλαφρυντικὸ στοιχεῖο τῆς ἀπόψεώς μου εἶναι οὐσιαστικό: μέσα σου εἶναι ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ἀλήθεια, ἀντλησέ τις ἐσύ, χωρὶς συνάρτηση πρὸς τοὺς « ἄ λ λ ο υ ς » τοῦ Κάντ ἢ τὸν « π λ η σ ί ο ν » τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλὰ μὲ ἀποκλειστικὴ ἀναφορά στὸν ἑαυτό σου. Τὸ δεύτερο ἐλαφρυντικὸ στοιχεῖο τῆς ἀπόψεώς μου εἶναι ἱστορικό: ἡ παραδοσιακὴ ἐλληνικότητά της: «Γίνῃθι σαιτόν», «ἐνδον σκάπτε», «διζήσαοθε ὑμᾶς αὐτούς», αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη σ υ μ β ο υ λ ῆ ποὺ ἔδιναν οἱ Ἑλληνες.

Μὲ τὸν ἑαυτό μας ἔχουμε νὰ κάνουμε. Γιατὸ οἱ «κατηγορικὲς προταγές» ἢ οἱ «ἐντολές» ποὺ ἀναφέρονται στὸν « ἄ λ λ ο » ἢ τὸν « π λ η σ ί ο ν », εἶναι ξένες πρὸς τοὺς Ἑλληνες. Παρὰ ταῦτα, ἂν διακρίνετε ἐξουσιαστικὲς ἀπηχήσεις στὴν παμπάλαιαν συμβουλὴ, ποὺ ἀπλῶς ἐπανέλαβα ἐγώ, σκεφθῆτε ὅτι ἡ πιὸ σημαδιακὴ, ἀλλὰ καὶ ἡ πιὸ γόνιμη ιδιότης τῆς σκέψεως εἶναι νὰ μπορῇ νὰ ἀνυψώνεται πάνω ἀπὸ τὰ «δεδομένα», ἔστω παλαιότερα ἐκεί μετέωρη...

Μετέωρος

Τὸ ἀδιέξοδο ένός κοινού λογοκράτη καί ἡ δύρα διαφυγῆς

Μονόλογος ενός λογοκράτη ἀπλοϊκοῦ, ἀλλά ὄχι τελείως πωρωμένου, οὐτεῖ τελείως δειλοῦ:

Ἐγὼ συνδυάζω δύο πράγματα: πρῶτον, ἔχω πλήρη, βαθειά συναίσθηση, ὅτι ὁ «κόσμος» ποὺ Ζοῦμε ξέπεσε, εἶναι παρακμιακός καὶ ἀρρωστημένος, γιὰ νὰ μιλήσουμε μὲ νιτσεϊκὲς ἐννοιες· καὶ δεύτερον, μὲ πιέζει ἡ σκέψη κι ἔχω πάρει τὴν προκαταρκτικὴ ἀπόφαση νὰ ἀντιδράσω, νὰ παλαίμω, γιὰ νὰ ἀπαλλαγῶ, ἐγὼ κι ὁ κόσμος μας, ἀπὸ τὴν παρακμὴ καὶ τὴν ἀρρώστια.

(Ἐκ τὸς «μ ο ν ο λ ό γ ο υ»: θὰ πρέπει νὰ παρατηρηθῇ ἐδῶ, ὅτι τὰ δύο αὐτὰ στοιχεῖα, ἡ συνείδηση τῆς ἱστορικῆς καταπτώσεως, τῆς ἐξαλλοτριώσεως τῆς ζωῆς μας, δηλαδή, καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ «κάτι πρέπει νὰ γίνη», εἶναι σήμερα φαινόμενα ὄχι σπάνια, ἐκδηλούμενα σὲ παγκόσμια κλίμακα εὐρύτατα καὶ σὲ διάφορες διαβαθμίσεις, ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ τὴν πλήρη ἐπίγνωση τῆς καταστάσεως μεταξὺ ἀνώτερων καὶ φωτισμέ-

νων πνευμάτων καὶ πέφτουν μέχρι τὴν ἀσαφή, τὴν ἀσυναίσθητη, σχεδόν, ἀπογοήτευση, τὴν ἀνεπίγνωστη νεύρωση καὶ τὸ ἀπραγὸ ἄγχος ποὺ γεννᾷ ἡ πνευματικὴ καὶ ὕλική ἀνημπορία στὶς μάζες, ὅπου γῆς σήμερα. Τέλος τῆς παρεκβάσεως ἀπὸ τὸν μόνολογο τοῦ λογοκράτη).

Π ρ ο χ ω ρ ῶ ν ι ὁ π έ ρ α ἀ κ ό μ η : ἐγὼ ἔχω ἐμβαθύνει στὴν ἀνίχνευση τῶν αἰτίων, ξεπέρασα τὰ

Τοῦ

ΛΕΥΤΕΡΗ ΔΙΚΑΙΟΥ

ἀπλοϊκὰ στάδια τῆς ἀποδόσεως τῶν εὐθυνῶν στὶς «κυβερνήσεις», τὰ «αυστήματα» καὶ τοὺς «συνασπισμούς», κατάλαβα ὅτι τοῦτα ὅλα ἀποτελοῦν φιγούρες ἐνός κρυμμένου «προσώπου» καὶ ὅτι ἡ πηγὴ τῆς συμφορᾶς καὶ τῆς παρακμῆς ἐντοπίζεται σὲ μιὰ γενικώτερη κατάσταση, ἓνα εἶδος παρανοϊκῆς θεωρήσεως τῆς ζωῆς καὶ τοῦ κόσμου, ποὺ ἀπλώθηκε σὰν κηλὶδα βρωμίας καὶ ἀποσυνθέσεως στὸν πλανήτη μας κι ἐγίνε πιά τρόπος σκέψεως καὶ ζωῆς σ' ὅλους μας, ὅλους ἀνεξαιρέτα, μὴδ' ἐμοῦ ἐξαιρουμένου...

Καί, γιὰ νὰ χρησιμοποιήσουμε πῶς συγκεκριμένες ἐννοιες, καταλαβαίνω ἐγὼ, ὅτι αὐτὴ ἡ κυρίαρχη, ἡ παγκό-

ακια ιδεολογία, αὐτὸ τὸ σύγχρονο ἀνθρωποφάγο «πνεῦμα τῆς ἱστορίας», ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ "Εγγελος, ἔχει ἓνα καίριο, εἰδοποιό, καθοριστικὸ γνῶρισμα, τὴν ὑπερανεντιγυμένην θέλησιν ἐπιβολῆς τοῦ μὲν ἐπὶ τοῦ δέ, ἐμοῦ ἐπὶ τοῦ ἄλλου, ποῦ ἀτόμου ἐπὶ τοῦ ἀτόμου, τῆς ομάδας ἐπὶ τῆς ομάδας, τοῦ κράτους ἐπὶ τοῦ κράτους, τοῦ συνασπισμοῦ ἐπὶ τοῦ συνασπισμοῦ: θέλησιν ποῦ ξεπέρασει τὸ «μέτρο» καὶ ἔχει ἀποκοπῇ ἐντελῶς ἀπὸ τὰ ἄλλα ἐγγενῆ ψυχοπνευματικὰ στοιχεῖα τοῦ ἀνθρώπου, τῇ γνώσει καὶ τὸ συναίσθημα — καὶ ἔτσι ἀκρωτηριασμένη προχωρεῖ ἄλογη καὶ ἀναίσθητη, μὲ τὴν ἀκάθεκτη ὁρμὴ τοῦ παρανοϊκοῦ σὰν ἐξουσιαστικο-αναρχικὴ λογοκρατία ἢ σὰν ἀστοκαπιταλομαρξιστικὸς οἰκονομισμός — εἶναι τὰ ἴδια πράγματα — πρὸς τὸν γκρεμό, τὴν αὐτοκτονία, τὸ τέλος, τὸ ὀριστικὸ ἱστορικὸ τέλος, χωρὶς καμμιὰ δυνατότητα αὐτοελέγχου καὶ αὐτοσυντηρήσεως.

Πῶς ἀντιδρῶ;

Δὲν βλέπω, παρὰ δυὸ δρόμους:

Ὁ πρῶτος εἶναι νὰ στρέψω τίς προσπάθειές μου, τὸν ἀγῶνα μου, πρὸς τὸν στόχο τῆς λογοκρατικῆς ἐξουσίας, τὴν πηγὴ αὐτῆς τῆς θελήσεως ἐπιβολῆς, τὸν ἐχθρὸ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀλήθειας, τὸν ἐπίδοξο καταστροφέα τῆς ἀνθρωπότητος; Πῶς θὰ ἀντιμετωπίσω καὶ θὰ ἐξουδετερώσω τὸν κακοποιὸ αὐτὸ δαίμονα; Μὰ ἐκμηδενίζοντας τὰ «ὄπλα» του, τὰ ἐρείσματα τῆς ὑπάρξεώς του. Ποιὰ εἶναι τὰ ἐρείσματά του; Εἶναι ὀλοφάνερο: ὄχι ἡ ἐλευθερία, ἡ γνώση, ἡ ἀλήθεια — ποῦ τέτοια πράγματα! — ἀλλὰ, βέβαια, τὸ προϊόν τῆς θελήσεως, ἡ δύναμη ἡ

ὕλική, τὰ ὄπλα καὶ ἡ ὁργάνωση. Πολὺ καλὰ ἕως ἐδῶ. Πῶς θὰ ἐκμηδενίσω αὐτὴ τὴν ὕλική δύναμη τῆς ἐξουσίας; Μὰ, θέτοντας σὰν σκοπὸ τῆς ζωῆς μου τὴ συγκέντρωση δυνάμεως, ὕλικῆς καὶ ὁργανωτικῆς, ὥστε, ὅταν κάποτε φθάσω στὸ σημεῖο νὰ αἰσθανθῶ ἰσχυρός, θὰ ἀναμετρηθῶ μὲ τὴ δύναμη τῆς ἐξουσίας, θὰ κἀνω ἐπανάστασιν καὶ θὰ τὴν ἀνατρέψω.

Ὡραῖος δρόμος, ἔστω δύσκολος, φοβερὰ δύσκολος. Ἄλλ' ἂν πετύχω;... Λύεται τὸ πρόβλημα; Τί θὰ εἶμαι ἐγὼ ὁ νικητῆς, ὁ ἐπιτυχὴν ἐπαναστάτης ποῦ ἀνέτρεψε τὴν ἐξουσία; Μὰ, αἰγούρα, αὐτὸ ποῦ ἔχω ἤδη γίνεῖ, γιὰ νὰ πετύχω τὸν σκοπὸ μου: θὰ εἶμαι δύναμη ὕλική, ὁργάνωση, ὄπλα. Τότε τί διαφορά θὰ ἔχω ἀπὸ τὴν ἐξουσία ποῦ ἀνέτρεψα; Μήπως κι αὕτη ἦταν τίποτ' ἄλλο ἀπὸ δύναμη ὕλική, ὁργάνωση, ὄπλα; Ἄρα τί ἄλλο θὰ εἶμαι ἀπὸ ἐξουσία;

Ναί, ἀλλὰ ἐγὼ θὰ προσπαθῶ, μόλις ἐπιβληθῶ, νὰ περιορίσω τὴ δύναμή μου, τὰ ὄπλα μου, τὴν ὁργάνωσή μου, θὰ τὰ ἀντικαταστήσω μὲ τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν ἀλήθεια, δημιουργώντας τὸν καινούργιο, ἀνώτερο κόσμον στὴ θέσιν τοῦ παρακμιακοῦ καὶ ἀρρωστημένου κόσμου τῆς ἐξουσίας. Ἀλλὰ ποῖος θὰ τὰ κἀνῃ αὐτά; Ἐγὼ, ἡ ἐξουσία; Τότε γιατί δὲν τὸ ἔκανε καὶ ὁ ἄλλος, ἡ ἐξουσία;

"ὦ, αἰγούρα, ἡ σκέψις μου ξεκίνησε παγιδευμένη, εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, περιπλεγμένη σ' ἓνα φαῦλο κύκλο.

"Ἄς δοῦμε τὸν ἄλλο δρόμο:

Θὰ ἀποφύγω τὴ χρῆσιν κάθε ἐξουσιαστικοῦ μέσου καὶ θὰ στρέψω ὅλες τίς προσπάθειές μου στὸ νὰ διαφωτίσω τὸν κόσμον, τίς μάζες, νὰ τοὺς

ἐξηγήσω τὰ αἷτια τῆς δυστυχίας τους, νὰ τίς κάνω νὰ καταλάβουν ὅτι ἡ λύση δὲν εἶναι αὐτὴ ποὺ νομίζουν, ἡ ἄπιαστη χίμαιρα τῆς δυνάμεως, ἡ λατρεία τοῦ ἀστοκαπιταλομαρξιστικοῦ ὕλισμοῦ καὶ οἰκονομισμού, ἀλλὰ ἡ τοποθέτηση τῆς ἀλήθειας στὴ θέση τῆς δυνάμεως, ἡ ἀντικατάσταση τῆς ἐξουσιαστικο-αναρχικῆς κοινωνίας ἀπὸ μιὰ ἐναρχή, ἐλευθερωτικὴ κοινωνία, ἡ ἀπαλλαγὴ μας ἀπὸ τὴ διαστροφή τῆς ισότητος καὶ τοῦ δόγματος καὶ ἡ ἀποδοχὴ τῆς φυσικῆς ἀρχῆς τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀειότητος. Καὶ ὅταν ἡ προσπάθειά μου προχωρήσῃ, ἀποδώσῃ καρπούς, ὅταν αὐτὴ ἡ πολτώδης καὶ «ἀνδραποδώδης», ὅπως τὴν χαρακτηρίζει ὁ Ἀριστοτέλης, μάζα ἀποκτήσῃ συναισθησὴ τῆς πραγματικότητος, ὅταν οἱ διαφωτισμένοι καὶ συνειδητοὶ γίνουν πολλοί, περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀνυποψίαστους καὶ ἀσυναίσθητους, τότε, χωρὶς τὴν ἀνάγκη τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἐπαναστατικῆς ἀνατροπῆς, χωρὶς νὰ ἔχω ὑποχρεωθῇ νὰ γίνω ἐξουσία, θὰ ἐπιτύχω τὸν στόχο μου: θὰ γίνῃ πραγματικότητα μιὰ κοινωνία, ὅπου οἱ πολλοὶ θὰ εἶναι ἐλεύθεροι καὶ ἀληθινοί, μὲ λίγους, μειοψηφοῦντες ἐξουσιαστικούς καὶ διεστραμμένους· ἄρα, χάρη στὴν πλειοψηφία, καὶ χωρὶς ἀνατροπές, θὰ φθάσω στὴ σωτήρια λύση.

Χάρη στὴν πλειοψηφία;... Ἀλλὰ χάρη στὴν πλειοψηφία, τὸν ἀριθμὸ, τὴν ισότητα δὲν δημιουργεῖται ἡ σημερινὴ ἐξουσία; Πλειοψηφία δὲν εἶναι καὶ ἡ σημερινὴ κατάσταση, τὸ ὑπάρχον παγκόσμιον ἐξουσιαστικὸ καὶ λογοκρατικὸ καθεστὼς, τὸ ἐγκρινόμενο καὶ νομιμοποιούμενον μὲ χίλιες καθημερινές ἐγκρίσεις καὶ νομιμοποιήσεις — καὶ ὅχι μόνον στίς ἐκλογές! — ἀπὸ τίς μάζες τῶν ἀνδραπόδων ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται, ἀ-

πὸ τὸν ὄχλο, αὐτὸν ποὺ αἰώνια ἐκμεταλλεῖται καὶ διαβουκολεῖ ἡ τυραννία, ἀπὸ τοὺς οἰκονομιστικούς καὶ λογοκρατικούς δούλους, ποὺ μαζὶ μὲ τοὺς οἰκονομιστικούς καὶ λογοκρατικούς τυράννους συναποτελοῦν ἀλληλένδετα, ἀρμονικά, ὑποχρεωτικὰ τὴν κατάσταση τῆς ἐξουσιαστικο-αναρχικῆς κοινωνίας τῆς παρακμῆς καὶ τῆς καταπτώσεως;

Ἐγώ, ἡ πλειοψηφία, θὰ ἀντικαταστήσω τὴν ἐξουσία, ὅταν ὁ ἄλλος, ἡ ἐξουσία, ἦταν, εἶναι ἡ πλειοψηφία; Σίγουρα, καὶ πάλι, εἶμαι δέσμιος τῆς Λογοκρατίας, ἡ σκέψη μου ἦταν ἐξαρχῆς παγιευμένα, καὶ γι'αὐτὸ δὲν μὲ ὠδήγησε πούθενά...

Τί μοῦ μένει, ἀφοῦ καὶ οἱ δύο δρόμοι ποὺ ὑπάρχουν, ὁ δρόμος τῆς δυνάμεως καὶ ὁ δρόμος τῆς πειθοῦς, ὁδηγοῦν: στὸ ἴδιον, τὸ παλιό, τὸ πανάρχαιο, τὸ μόνιμον, τὸ ἀμετακίνητον, τὴν ἐξουσία, τὴν ἀνελευθερία, τὸ δόγμα, τὸν οἰκονομισμό, τὴν ἀποκτήνωση, τὴν ἀποθλάκωση; "ὦ, θὰ μοῦ στρίψῃ, ἴσως μοῦχεϊ στρίψει κι' ὅλας!

Τί συμβαίνει, λοιπόν; Μήπως ὅλ' αὐτὰ τὰ ὠραῖα καὶ ἰδεατά, ἡ ἐλευθερία, ἡ ἀλήθεια, τὰ τόσα ἄλλα ὀνειρικά, δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο ἀπὸ φαντασιώσεις, ἀπὸ ἰδεοληψίες παθολογικῆς μορφῆς, γεννήματα παραγμένων ἐγκεφάλων, ὅπως ὁ δικός μου, φαντάσματα, ἐκτὸς ζωῆς, ἐκτὸς τόπου, ἐκτὸς χρόνου; Μήπως ἡ Λογοκρατία ἔχει δίκιον, μήπως ἀλήθεια εἶναι αὐτὸ ποὺ ἐκείνη λέει καὶ πράττει καὶ μήπως ἡ Ζωὴ ἡ ἴδια, ὁ ἄνθρωπος, τέλος πάντων, εἶναι κάτι ἄλλο ἀπ' αὐτὸ ποὺ φαντάστηκα ἐγώ καὶ ὅσοι ἄλλοι ἀνὰ τοὺς αἰῶνες, ἰδεοληπτικοί, μήπως ἄνθρωπος σημαίνει ἔ-

νίας ἀσυναίσθητος αὐτοκτόνος, ἓνας νυχτοβάτης ποῦ πορεύεται μέσα στὸ πηχτὸ σκότος τοῦ χρόνου, χωρὶς νὰ βλέπῃ ἂν μπροστά του εἶναι δρόμος ἢ γκρεμός, Ζωὴ ἢ θάνατος;

Καὶ μήπως, ἀντὶ νὰ σκέπτομαι καὶ ν' ἀσχολοῦμαι μ' ὅλα αὐτά, ἀντὶ, τελικὰ, νὰ τρελλαθῶ, δὲν θάταν προτιμώτερο νὰ κάνω ὅ,τι κάνουν ὅλοι, νὰ γίνω δηλαδὴ κι ἐγὼ λίγο ἐξουσιαστής καὶ λίγο δοῦλος (μαζὶ εἶπαμε πᾶνε αὐτά τὰ δυό), λίγο πείθων (ἢ πύθων) καὶ λίγο πειθόμενος, λίγο δογματικός καὶ λίγο φυσικός, λίγο οικονομιστής καὶ λίγο ἐλεύθερος, λίγο δειλός καὶ λίγο «λεβέντης» — τέλος πάντων, νὰ γίνω κάτι ποῦ νὰ μὴ κατατάσσωμαι στὴν κατηγορία τοῦ κτήνους, ὅπως ἡ κτηνοποιημένη μάζα, ἀλλὰ καὶ ν' ἀποφύγω τὸν κίνδυνο εἴτε τῆς πλήρους ἀποκοπῆς μου ἀπὸ τὴ «Ζωή» εἴτε τῆς τρέλλας;

Ἐδῶ σταματᾷ ὁ μονόλογος τοῦ ἀπλοϊκοῦ, ἀλλ' ὄχι ἀνίατου λογοκράτη — μονόλογος ποῦ μπορεῖ νὰ κρατήσῃ ἐλάχιστα, ἓνα δυὸ χρόνια π.χ. τῆς νεανικῆς ἡλικίας ἢ μπορεῖ νὰ παραταθῇ ἀτελέσφορα γιὰ πολλὰ χρόνια, γιὰ ὅλη του τὴ Ζωή, ἀνάλογα μὲ τὴν περίπτωσή.

* * * *

Εδῶ σταματᾷ ἡ «λογικὴ»: στὸ ἀδιέξοδο (γιὰ τοὺς γνήσιους λογοκράτες ἢ λογοκρατικὴ «λογικὴ», ὅταν πιά σταματᾷ, ἀντικαθίσταται μὲ τὸ Δόγμα, τὴν Ἐξουσία). Κι ἀπὸ δῶ ἀρχίζει ὁ μῦθος, ὁ Ἑλληνικὸς Μῦθος, αὐτὸς ποῦ σπάει τὰ στενὰ πλαισία τῆς λογικῆς κι ἀνοίγει συνεχῶς νέους ὀρίζοντες, χαράζει ὁπεῖρους — ὄχι μόνο δύο! — δρόμους ὁλάνοιχτους στὴ σκέψη καὶ τὴ δράση, ὁδηγητικούς στὴν ἀτέρμονη ὁδύσσεια τοῦ ἀνθρώπου μέσα στὴν ἱστορία. Ὅσοι ἔχουν παρακολουθήσει τὴν ἀγω-

νιώδη πορεία τοῦ νοῦ τοῦ Πλάτωνα, μέσω τοῦ διαλόγου — ἢ μονολόγου — του, τὰ πραγματικά του ἀδιέξοδα καὶ τὴν καταπληκτικὴ διαφυγὴ τῆς σκέψεως — ποῦ εἶναι καὶ διαφυγὴ τῆς δράσεως! — ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ μύθου, τοῦ Ἑλληνικοῦ Μύθου, ποῦ δὲν ἔχει καμμιά σχέση μὲ τὸ μυθολογικὸ σκοταδισμό τῶν ἄλλων λαῶν, αὐτὸς μπορεῖ νὰ καταλάβῃ, ὅτι τὸ ἀδιέξοδο εἶναι σύμπτωμα τῆς Λογοκρατίας κι ὄχι τῆς ἐλληνικότητος. Γι' αὐτὸ ὁ μ υ θ ι κ ὁ ς Ἑλληνας μπορεῖ καὶ θρῖσκει τὸ δρόμο του, τὸ δρόμο τῆς ἐλευθερίας, ἐκεῖ ποῦ ἡ λογικὴ τὸν βλέπει ἐφτασφράγιστο καὶ ἀδιαπέραστο, ἐκεῖ ποῦ τοῦ τὸν κλείνουν π.χ. μυριαπλάσιοι Πέρσες ἢ χιλιαπλάσιοι Τοῦρκοι.

Ἄς ἀφήσουμε τὸν Ἑλληνικὸ Μῦθο νὰ συνεχίσῃ, ἐκεῖ ποῦ σταμάτησε ὁ δειλῆος, ἀλλὰ ὄχι τελείως πωρωμένος λογοκράτης:

Πενήντα μ υ θ ι κ ο ἰ ἄνθρωποι (Ἑλληνες τοὺς θέλει ὁ μῦθος) ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα μ' ἓνα καράβι, τὴν «Ἀργώ» (στὰ ἐλληνικά ἡ ρίζα ἀργ— ἔχει τὴν ἔννοια τοῦ λαμπροῦ, τοῦ φωτεινοῦ, τοῦ «ἀγρυπνοῦ», ἄρα «Ἀργώ» εἶναι ὅ,τι ἐπαγρυπνεῖ, ἀλλὰ καὶ φωτίζει τὰ σκότη) καὶ μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ἰάσονα (τὸ ρῆμα ἰῶμαι σημαίνει γιατρεύομαι, θεραπεύομαι, ἄρα «Ἰάσων» = γιατρός τοῦ ἀρρωστημένου κόσμου τῆς ἐξουσίας), νὰ πᾶνε στὴν Αἴα, τὴν Ἀσία (τὴν γενέτειρα τῆς λογοκρατικῆς ἐξουσίας) καὶ νὰ ξαναφέρουν στὴν Ἑλλάδα (τὴν κοιτίδα τοῦ Λόγου καὶ τῆς ἐλλογῆς Πολιτείας) τὸ χρυσόμαλλο δέρας (τὴν ἐναίρη κοινωνία), ποῦ τὸ εἶχε πάρει πρὶν πολλοῦ ὑπὸ τὸν ἐλεγχό του, κρύβοντάς το, ὁ Ἀσιάτης βασιλεὺς, ὁ Αἰήτης (ἢ ἐνσάρκωση τῆς Ἐξουσίας). Ὁ Αἰήτης

ἀποτρέπει τὴν ἀπόκτηση τοῦ χρυσό-
μαλλου δέρατος ἀπὸ τὴν ἀνθρωπό-
τητα μὲ τὴ βοήθεια ἑνὸς φοβεροῦ
δράκου (τῆς δυνάμεως τῶν ὀπλων),
ποῦ φρουρεῖ τὸν ἀπαγορευμένο καιρ-
πὸ νύχτα καὶ μέρα.

Στοὺς πενήντα "Ελληνες, ποὺ τοῦ
δηλώνουν τὸ σκοπὸ τους, ὁ Αἰήτης
δηλώνει πονηρά, ἀλλὰ καὶ εἰλικρινά,
ὅτι ὁ ἴδιος διαθέτει δυὸ ταύρους
χαλκοπόδαρους, ποὺ βγάζουν φωτιὲς
ἀπὸ τὰ ρουθόυνια τους (τὴν οἰκονο-
μία καὶ τὸ δόγμα), μὲ τοὺς ὁποῖους
ὀργώνει τὰ χωράφια του (τὸν ἐξου-
σιαστικὸ «κόσμο» του) σπέρνοντας
δόντια τοῦ δράκοντα (τὸ λογοκρα-
τικὸ, βουλευσιακρατικὸ πνεῦμα, μέλος
τοῦ ἐξουσιαστικοῦ ὀργανισμοῦ), ἀ-
πὸ τὰ ὁποῖα φυτρώνουν ἄπειροι πο-
λεμιστὲς (ἡ μάζα), ποὺ τοῦ ρίχνον-
ται ἁμέσως γιὰ νὰ τὸν ἐξοντώσουν
(ἀναρχία), ἀλλὰ πάντοτε κατορθώ-
νει νὰ τοὺς ἀποτελειώνη μὲ τὸ δόρυ
του (τὴ βία). Μόνο ἂν μπορέσουν
οἱ "Ελληνες νὰ ζήψουν τοὺς ταύ-
ρους, νὰ σπείρουν τὰ δόντια τοῦ δρά-
κου καὶ νὰ ἐξουδετερώσουν τὴ σπο-
ρὰ (τὴ μάζα), θὰ τοὺς παραχωρήσῃ
τὸ χρυσόμαλλο δέρας.

Οἱ πενήντα "Ελληνες καὶ ὁ ἀρχη-
γὸς τους βρίσκονται σὲ ἀδιέξοδο, κα-
ταλαβαίνοντας πόσο δύσκολο θὰ ἦ-
ταν νὰ ἐκτελέσουν τὸν ὄρο τοῦ Αἰ-
ήτη, ὅταν ἡ ἱέρεια τῶν θεῶν, ἡ Μή-
δεια (μήδομαι σημαίνει σκέπτομαι,
νοῶ, γνωρίζω, ἄρα «Μήδεια» = σκέ-
ψη, νόηση, γνώση) δίνει στὸν Ἰά-
σονα μιὰ μαγικὴ ἀλοιφή (τὴν ἡρωϊ-
κὴ, ὑπερλογικὴ ἀπόφαση, ποὺ εἶναι
ὅμως προῖον τῆς γνώσεως), ποὺ τὸν
κάνει ἀφοβο, δυνατό καὶ ἄτρωτο. Ὡ-
πλισμένος μὲ τὴν ἀλοιφή τῆς Μήδει-
ας ὁ Ἰάσων ζεύει τοὺς ταύρους,
σπέρνει τὰ δόντια τοῦ δράκου καὶ
ἀντιμετωπίζει νικηφόρο τὴ σπορὰ

τῶν πολεμιστῶν (τὴ μάζα, τὸ γέννη-
μα αὐτὸ τῆς ἐξουσίας), ὅχι ὅμως
μὲ τὸ δόρυ τῆς ἐξουσίας (τὴ βία),
ἀλλὰ, κατόπιν συμβουλῆς τῆς Μή-
δειας καὶ πάλι, ρίχνοντας ἀνάμεσά
τους μιὰ πέτρα, ποὺ τοὺς κάνει νὰ
συμπλακοῦν μεταξὺ τους καὶ νὰ ἀλ-
ληλοεξοντωθοῦν μέχρι ἑνός. Ἡ
προϋπόθεση ἀποκτήσεως τοῦ χρυ-
σόμαλλου δέρατος, τῆς ἔλλογης Πο-
λιτείας, μ' ἄλλα λόγια ἡ ἐκλειψη τῆς
πολιτώδους μάζας, ὑπάρχει πιά. "Ε-
ται, ἀπαλλαγμένοι ἀπ' αὐτὴν, Μήδεια
καὶ Ἰάσων ἀπὸ κοινοῦ κοιμίζουν τὸ
δράκο ποὺ φρουρεῖ τὸ χρυσόμαλλο
δέρας μὲ κάποιο μαγικὸ ἐπίσης ὑγρὸ
(τὸ Λόγο), παίρνουν τὸ περιπόθητο
γέρας τοῦ ἀγῶνα τους καὶ τὸ ξανα-
φέρνουν, ὕστερα ἀπὸ πολλὰς περι-
πέτειες στὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἴαση, ἡ γι-
ατρειὰ τοῦ ἀρρωστημένου καὶ πα-
ρακμιακοῦ κόσμου καὶ ἡ ἀποκατάστα-
ση τῆς ἔλλογης Πολιτείας εἶναι πιά
γεγονός.

Ἐδῶ τελειώνει ὁ Ἑλληνικὸς Μύ-
θος, ἡ ἀκρότατη ἀνύψωση τοῦ ἀν-
θρώπινου νοῦ, φτάνοντας ἐκεῖ ποὺ
δὲν θὰ μπορούσε νὰ φτάσῃ ποτὲ ἡ
Λογοκρατία.

* * * *

Μά, θὰ μοῦ πῇ ὁ φίλος μου ὁ λο-
γοκράτης, ὁ ὅχι τελείως πωρω-
μένος οὔτε τελείως δειλός:

— Αὐτὰ ὅλα ἀνάγονται στὴ σφαι-
ρα τοῦ μυθικοῦ, τοῦ πιθανοῦ ἴσως,
ἀλλ' ὅχι τοῦ πραγματικοῦ.

Ἄλλὰ — θὰ τοῦ ἀπαντήσω — τί
φαντάζεσαι, ὅτι εἶναι «π ρ α γ μ α
τ ι κ ὅ», φίλε λογοκράτη; μήπως ἡ
συντήρηση, ἡ διαιώνιση τῆς κατα-
πτώσεως καὶ τῆς παρακμῆς, τῆς δια-
στροφῆς καὶ τῆς ἀποβλακώσεως; ἢ
μήπως «π ρ α γ μ α τ ι κ ὅ» εἶναι
σώνει καὶ καλὰ ὅ,τι πιάνει ἡ στενὴ,

ἡ στενώτατη, ἡ ἀσφυκτική «λογική» σου, ἡ ἀκρωτηριασμένη ἀπὸ κάθε αἰσθηματικὸ καὶ βουλευτικὸ — ὄχι βουλευσιαρχικό, νὰ ἐξηγούμεθα! — στοιχεῖο;

Κι ἂν ἡ ἐπαναφορά τοῦ χρυσαυγάλου δέρατος στὸν «κόσμο» μας εἶναι ἀνέφικτη, τότε γιατί τόσα «τολμηρά», ἡρωϊκά, «ἀνέφικτα», κατὰ τὴ λογοκρατικὴ «λογική», ἐγίναν, συντελέσθηκαν, π ρ α γ μ α τ ο ι ο ῖ ῃ θ η κ α ν — καὶ θὰ πραγματοποιοῦνται ὅσο ὑπάρχουν ἄνθρωποι. Ἡ νομίζεις πὼς ὅ,τι μέσα στοὺς αἰῶνες

ἀποτελέσει τὸ ἱστορικὸ γίγνεσθαι, ὅ,τι ἔσπασε τὸ καθιερωμένο, συνηθισμένο, τὸ «λογικόν», τὸ «παραδεκτό», τὸ «παραδοσιακό», τὸ «κατεστημένο» κι ἄνοιξε νέους ὀρίζοντες καὶ νέες ἐποχές, ἦταν τίποτ' ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ «τολμηρό», «ἀνέφικτο» κι ἔξω ἀπὸ τὴ «λογικὴ» σου, ἔξω ἀπὸ κάθε λογοκρατικὴ (= ἐξουσιαστικὴ) λογική;

Ἀλλὰ θὰ συνεχίσουμε, πάνω στὴν ἀντίρρηση αὐτὴ τοῦ φίλου μου λογοκράτη, τοῦ ὄχι τελείως πωρωμένου, οὔτε τελείως δειλοῦ, μὲ τὴν πρώτη εὐκαιρία.

ΠΕΡΙ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΥΖΗΤΗΣΙΣ, ΕΝ ΡΩΜΗ (1)

«Διαφωνῶ πλήρως μὲ τὴν πρότασιν τοῦ Κάτουλου
ν' ἀπαλλαγῇ καὶ πάλιν ἡ Ἀχαΐα τῶν φόρων
καὶ νὰ πληρώσῃ κι ὅλας, ἀπὸ πάνω, ἡ Αὐτοκρατορία
γιά ἔργα στὴν Ἀθήνα — σχολεῖα καὶ τέτοια.

Ἀκούστηκε στὴ Σύγκλητο, πῶς, ἐν ὀνόματι τοῦ Πλάτωνος,
τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ λοιπῶν, ἡ Ρώμη ὀφείλει
νὰ ἔλθῃ πάλιν ἀρωγός.
Μά, γιὰ ὄνομα τοῦ Δία, ἕως πότε
θὰ πληρώνουμε τοὺς Πλάτωνα καὶ τοὺς Ὀμήρους των;
Κι ὕστερα, σεβαστοὶ συνάδελφοι, ἰδέστε το καὶ πολιτικά τὸ θέμα.
Πότε, σὲ ποιὸν ἐστάθησαν πιστοὶ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες;
Ἐπῆγαν κατ' ἀρχάς μὲ τὸν Πομπήιον κι εὐθύς μετὰ τὰ Φάρσαλα,
αὐθημερόν, προσχώρησαν στὸν Καίσαρα. Κι ἔστησαν πρῶτοι εἰκόνες
στὸν Βροῦτο καὶ τὸν Κάσσιο, πλάι στοὺς δικούς τους — διαβοήτους —
(δολοφόνους).

Ἦταν μὲ τὸν Ἀντώνιον, κι ὡς ἐμαθεύθη ἡ συντριβὴ στοῦ Ἀκτίον
ἀμέσως τὸν Ὀκτάβιον ἐθεοποίησαν. Τὰ ξεύρετε.
Δὲν δίστασαν καὶ μὲ τὸν Μιθριδάτην νὰ συμμαχήσουν οἱ ἄθλιοι.
Σᾶς ὑπενθυμίζω τί τράβηξεν ὁ Σύλλας νὰ καταλάβῃ τὴν Ἀθήνα.
Σκέτοι καιροσκοποὶ εἶναι. Ἀεριτζῆδες. Μᾶς κοροϊδεύουν, δὲν τὸ βλέπετε;

Διαφωνῶ πλήρως, γιὰ νέας ἀπαλλαγὰς καὶ χορηγίας.
Οἱ Ἕλληνες πρέπει κάποτε νὰ ἀνδρωθοῦν. Θὰ πρέπει
κάποτε νὰ μάθουν νὰ πληρώνουν, λέγω...».

Αὐτὰ εἶπεν ὁ Πλίνιος Σεβῆρος· κι ἀμέσως
τὸν λόγον ἔλαβεν ὁ Μάρκος Φλαμίνιος:

«Δὲν θὰ διαφωνήσω μὲ τὸν προλαλήσαντα
ὡς πρὸς τοὺς χαρακτηρισμούς. Ἔτσι εἶναι οἱ Ἕλληνες.
Παλίμβουλοι, ἐπιρρεπεῖς, ἔτοιμοι νὰ ζητωκραυγᾶσουν καὶ νὰ ἀρνηθοῦν.
Κι ὄχι μόνον τοὺς ξένους. Γνωρίζετε, καλῶς, θαρρῶ
τί τύχη εἶχαν ὁ Μιλτιάδης, ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ τόσοι ἄλλοι.

— — — — —

(1) Τὸ ποίημα δημοσιεύεται γιὰ πρώτη φορά.

Πλήν, φρονῶ, ὅτι ἡ πρότασις τοῦ Κάτουλου
 πρέπει νὰ ὑπερψηφισθῇ. Πρέπει
 ν' ἀπαλλαγῇ τοῦ φόρου ἡ Ἀχαΐα κι ἐπιπροσθέτως
 νὰ ἐπιδοτηθοῦν αἱ σχολαὶ τῶν Ἀθηνῶν.
 Ἀκριβῶς, ἐν ὀνόματι τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους,
 τοῦ Ὀμήρου, ὡς εἶπεν καὶ ὁ Κάτουλος.
 Ὡς ὅτου ἡ Ρώμη, ὡς ὅτου ἡ Οἰκουμένη
 ἀναδείξῃ ἓνα νέον Πλάτωνα, ἓνα νέον Ὀμηρον,
 νομίζω, ὀφείλομεν σεβασμὸν στοὺς Ἕλληνας,
 κι ἅς μᾶς κατηγοροῦν, κι ἅς μᾶς προδίδουν.
 «Ἀεὶ παῖδες», ἄλλωστε. Πῶς ν' ἀνδρωθοῦνε, Πλίνιε;...».

Ἀποσπάσματα πρακτικῶν τῆς Ρωμαϊκῆς Συγκλήτου, ἀντιγράφω
 κι ἀνεπαισθήτως σκέπτομαι,
 τί τυχηροὶ ποὺ εἴμαστε, ποὺ ἡ Οἰκουμένη
 δὲν γέννησεν ἓναν Ὀμηρο ξανά!
 Τί τυχηροί, ποὺ γιὰ ἓνα — αἰγυπτιακόν — «ἄεὶ παῖδες»
 ἀναγκάζονται, ἐκόντες-ἄκοντες, οἱ Βάρβαροι νὰ μᾶς πληρώνουν,
 ποὺ οὔτε ὑποψιάζονται οἱ ἀνόητοι
 πῶς τὴν ἐξουσίαν των — τὴν κάθε ἐξουσίαν
 περιπαίζουν τελικὰ μὲ τὰ καμώματά τους οἱ Ἕλληνες.

Λάμπρος Κοιράνης

Ὁ Προκρούστης καὶ ἡ θεὰ Δίκη

Η ἔννοια τῆς ἰσότητος⁽¹⁾ δὲν ἔχει «ἀντίκρουσμα» στὴ Φύση. Δὲν ὑπάρχει κανένα εἶδος Ζώων ποὺ τὰ άτομά του νὰ παρουσιάζουν μεταξύ τους ἴσο σωματικὸ μέγεθος, ἴσες πνευματικὲς δυνάμεις, ἴσες φυσικὲς δυνάμεις, ἴση διάρκεια ζωῆς, ἴση γονιμότητα, ἴση δραστηριότητα κλπ. Ἀντίθετα ἡ ἀνισότητα κυριαρχεῖ παντοῦ στὴ Φύση. Διαφορὰ στὸ σῶμα, στὴν εὐφυΐα, στὴ δύναμη, στὸ χρόνο ζωῆς, στὴν ἱκανότητα ἀναπαραγωγῆς, στὴν δράση. Διαφορὰ μεταξύ εἰδῶν, διαφορὰ μεταξύ ἀτόμων τοῦ αὐτοῦ εἴδους, διαφορὰ μεταξύ φύλων, διαφορὰ μεταξύ ἡλικιῶν, διαφορὰ μεταξύ ομάδων, διαφορὰ μεταξύ μελῶν τῆς ἴδιας ομάδας. Ἡ Μητέρα Φύση, ὁ Κοσμογονικὸς Νόμος, ἀρνεῖται νὰ ἰσοπεδώσῃ τὰ παιδιά του καὶ ἐπιμένει νὰ τοὺς μοιράζῃ ἄνισα τίς ἱκανότητες καὶ δυνατότητες.

Ἀντίθετα, ἡ ἰδέα τῆς δικαιοσύνης εἶναι διάχυτη σ' ὅλη τὴ Φύση, ἀπο-

τελεῖ νόμο τῆς Φύσεως. Ὁ ἱκανὸς ἐπιβάλλεται τοῦ ἀνίκανου. Ὁ δραστήριος τοῦ νωθροῦ. Ὁ εὐφυὲς τοῦ βλακός. Ὁ ἰσχυρὸς τοῦ ἀσθενοῦς. Ὁ ὑγιὲς τοῦ ἀρρωστοῦ. Ἡ Φύση ἀπαγορεύει τὴν ἀναξιοκρατία, ἀποτρέπει τὴν ἐπιβολὴ τῶν ἄχρηστων ἐπὶ τῶν ἄξιων, τῶν ἀσήμαντων ἐπὶ τῶν ἑσπερίων, τῶν ἀτελῶν ἐπὶ τῶν ἀνεπτυγμένων. Ἡ Φύση ἀποτρέπει τὴν ἀδικία καὶ ἐπιβάλλοντας ὑποχρεωτικὰ τὸν ἀνταγωνισμό μεταξύ τῶν ὄντων, συνάγει τὴν ἀδέκαστη κρίση τῆς ἀπονέμοντας ὅ,τι ἀναλογεῖ ἐπὶ δικαίους καὶ ὅ,τι ἀναλογεῖ ἐπὶ ἀδίκους.⁽²⁾

Ἡ ἔννοια τῆς ἰσότητος εἶναι ἀπόλυτα ἀσυμβίβαστη πρὸς τὴν ἰδέα τῆς δικαιοσύνης. Καὶ ἀντίστροφα. Ὅπου ὑπάρχει δικαιοσύνη δὲν ὑπάρχει ἰσότητα. Καὶ ὅπου ὑπάρχει ἰσότητα δὲν ὑπάρχει δικαιοσύνη. Δὲν νοεῖται συνύπαρξη τῶν δύο αὐτῶν ἐννοιῶν. Ἡ μία καταργεῖ, ἀνατρέπει τὴν ἄλλη. Ὅταν κυριαρχῇ ἡ δικαιοσύνη, οἱ φυσικὰ καὶ ἠθικὰ κατώτεροι ὁδηγοῦνται

(1) Ἡ ἔννοια τῆς ἰσότητος εἶναι δημιουργημὰ τοῦ Ἑβραϊκοῦ Πνεύματος. Ἐμφανίζεται στὴν Παλαιὰ Διαθήκη, τελειοποιεῖται στὴν Καινὴ Διαθήκη — στὴν ὁποία, ἐκτὸς τῆς ἰσότητος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, εἰσάγεται καὶ ἀναπτύσσεται ἡ ἔννοια τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἰσότητος — καὶ γενικεύεται σ' ὁλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα κατὰ τὴ νεώτερη ἐποχὴ, ὅποτε ὁ σιωνισμὸς μέσω τῶν ἀστοκαπιταλιστικῶν (EGALITE) καὶ τῶν μαρξιστικῶν δογμάτων του, τὴν ἐπέβαλε σὰν ἰδεολογικὸ θεμέλιο τοῦ ἐπικρατοῦντος σήμερα ἀνὰ τὸν Κόσμον λογοκρατικοῦ τρόπου πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς ζωῆς. Στὴν ἐλληνικὴ πολιτικὴ σκέψη καὶ πράξη ἡ ἔννοια τῆς ἰσότητος ἀπουσιάζει σχεδὸν παντελῶς, πρὶν ἀπὸ τὴν νόθευση τοῦ Ἑλληνικοῦ Πνεύματος, συνεπεία τῆς εἰσβολῆς τοῦ δογματισμοῦ. Θεμελιώδης καὶ κυρίαρχη ἰδέα τῆς ἐλληνικῆς πολιτικῆς σκέψεως καὶ πράξεως εἶναι ἡ ἰδέα τῆς δικαιοσύνης, τὴν ὁποία οἱ Ἕλληνες εἶχαν θεοποιήσει ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς ἀπώτερης ἀρχαιότητος (θεὰ Δίκη).

(2) «Πόλεμος πατὴρ πάντων μὲν ἐστίν, πάντων δὲ βασιλεὺς, καὶ τοὺς μὲν θεοὺς ἔδειξε, τοὺς δὲ ἀνθρώπους, ποὺς μὲν δούλους ἐποίησε, τοὺς δ' ἐλευθέρους» (Ἡράκλειτος).

ἀπὸ τοὺς φυσικά καὶ ἠθικά ἀνώτερους, ἢ μοῖρα τῶν πρώτων καθορίζεται ἀπὸ τοὺς δεύτερους, κάθε ἐξίσωση μεταξύ τους εἶναι ἀδιανόητη καὶ ἀνεπίτρεπτη, ἢ ἐξομοίωση συνεπάγεται τὴν ἀδικία. Καὶ ὅταν κυριαρχῇ ἡ ἰσότης, δὲν ὑπάρχει διάκριση μεταξύ δικαίων καὶ ἀδίκων, ὁ ρόλος τῶν ἠθικά καὶ φυσικά κατώτερων εἶναι ὁ ἴδιος μὲ τὸν ρόλο τῶν ἀνώτερων, ἢ μοῖρα τῶν ἑξοχῶν, τῶν ἄξιων, τῶν τίμιων, τῶν ἐκλεκτῶν εἶναι κοινὴ μὲ τὴ μοῖρα τῶν ἀνάξιων, τῶν ἀτιμῶν, τῶν ἀσήμαντων.

Ἡ ἔννοια τῆς ἰσότητος δὲν εἶναι ἰδέα, δηλαδὴ ἀπόλυτη ὄντοτητα, καὶ δὲν παίρνει ὑπ' ὄψιν τῆς ποιοτικῆς ἔννοιαι, ὅπως τοῦ ἡθους, τοῦ ἀτόμου κλπ. Στηρίζεται στὴν ἀριθμητικὴ ἐξομοίωση τῶν ἀτόμων, στὴν μετατροπὴ τους σὲ «μονάδες» ἀπολύτως ἴσες καὶ ὅμοιες μεταξύ τους. Καταργεῖ τὴν αὐτοδυναμία καὶ αὐτοτέλεια τῶν ἀτόμων. Πρόκειται δηλαδὴ γιὰ τεχνητὴ κατάστασιν τὴν ὁποία καθορίζει τὸ ποσόν, ὄχι τὸ ποιόν καὶ ἡ ἀξία. Στὴν τεχνητὴ κατάστασιν τῆς ἰσότητος ἡ συνείδηση τοῦ ἀτόμου εἶναι ἀνύπαρκτη. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἰσότης εἶναι ποιοτικὰ οὐδέτερη διογματικὴ ἀρχή, κανόνας ποὺ ἐκμηδενίζει αὐθαίρετα τὴν ἔννοια τῆς ἀξίας καὶ θεσμοθετεῖ τὴν τεχνητὴ ἔννοια τοῦ ἀριθμοῦ, τῆς πλειοψηφίας.

Ἡ δικαιοσύνη ἀντίθετα ἀδιαφορεῖ τελείως γιὰ τὸ ποσόν καὶ συναρτᾶται τελείως πρὸς τὸ ποιόν, δὲν ἐν-

διαφέρεται γιὰ τὸν ἀριθμό, τὴν πλειοψηφία, ἀλλὰ γιὰ τὴν ποιότητα, τὴν ἀξία. Κύρια προϋπόθεση τῆς δικαιοσύνης εἶναι ἡ αὐτοτέλεια, ἡ αὐτοδυναμία τοῦ ἀτόμου, καὶ ἐπομένως ἡ ἠθικὴ του συνείδηση. Τὸ σύνολο — δηλαδὴ ὁ ἀριθμὸς — δὲν παίζει κανένα ρόλο.⁽³⁾ Γι' αὐτὸ καὶ ἡ δικαιοσύνη δὲν εἶναι κανόνας, δὲν εἶναι τεχνητὰ καθωρισμένο μέτρο, ἀλλὰ ἠθικοπνευματικὴ ὄντοτητα, μ' ἄλλα λόγια ἰ δ ε .α.

Ἐξ ἄλλου ἡ ἔννοια τῆς ἰσότητος εἶναι ἀπόλυτα ἀσυμβίβαστη πρὸς τὴν ἐλευθερία. Μὲ τὴν ἰσότητα καθορίζεται συμβατικὰ ἓνα μέτρο κοινὸ γιὰ ὅλους, μὲ τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ ἰσωθοῦν ὅλοι, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τίς φυσικὲς «διαστάσεις» τοῦ καθενός. Πρέπει δηλαδὴ ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ τὸ κοινὸ μέτρο τῆς ἰσότητος νὰ «συμπυχθῇ» καὶ ὁ μικρότερος νὰ «τεντωθῇ», γιὰ νὰ τὸ φθάσουν.⁽⁴⁾ Ἀλλὰ ὅταν ἐγὼ πρέπει νὰ γίνω ὅσο ἐσύ καὶ ὅταν ἐσύ πρέπει νὰ γίνης ὅσο ἐγώ, χάνουμε καὶ οἱ δύο τὸν ἑαυτό μας. Μ' ἄλλα λόγια πρέπει νὰ θυσιάσῃ ἡ αὐτοτέλεια τοῦ ἀτόμου — καὶ συνεπῶς πρέπει νὰ καταστραφῶν οἱ προϋποθέσεις ἐλευθερώσεώς του — σὲ βωμὸ ἐνὸς αὐθαίρετα προκαθορισμένου μέτρου, ξένου πρὸς τὴ φύσιν του, πρέπει τὸ ἄτομο νὰ ἀπαρνηθῇ τίς φυσικὲς του ιδιότητες καὶ δυνατότητες καὶ νὰ εὐθυγραμμισθῇ μὲ τίς ιδιότητες καὶ τίς δυνατότητες ἐνὸς κανόνος ποὺ ἄλλοι, ὄχι αὐτός, καθορίζουν — καὶ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ὑποβάλλεται σὲ τε-

(3) «Ἐμοὶ εἰς ἄνθρωπος τρισμῦριοι, οἱ δὲ ἀνάρητοι οὐδ' εἰς» (Ἡράκλειτος).

(4) Πρὸς τὸν ἑξοχὸ ἀρχαιοελληνικὸ μῦθο τοῦ Προκρούστη, αὐτοῦ τοῦ ληστή-θιασώτη τῆς παρανοικῆς ἐξουσιαστικῆς ἀρχῆς τῆς ἰσότητος, τὸν ὁποῖο ἐξώντωσε ὁ λειτουργὸς τῆς θεῆς ἰδέας τῆς Δικαιοσύνης (καὶ γι' αὐτὸ ἀνακηρύχτηκε ἀπὸ τὸν Ἑλληνισμὸ ἡ μίθεος), ὁ Θρασέας.

χνητὸ ἐξαναγκασμό. Ἀλλὰ ὁ ἐξαναγκασμὸς αὐτὸς ἀκριβῶς ἀποτελεῖ τὸ στοιχεῖο ἀποτροπῆς τῆς ἐλευθερώσεως, ἀτομικῆς, πολιτικῆς, κοινωνικοοικονομικῆς καὶ ἠθικῆς.

Ἀντίθετα, ἡ δικαιοσύνη ἀποτελεῖ προϋπόθεση τῆς ἐλευθερώσεως, ὅπως καὶ ἡ ἐλευθέρωση ἀποτελεῖ προϋπόθεση τῆς δικαιοσύνης. Τὸ ἄτομο δὲν ὑπόκειται σὲ ἰσοπέδωση, οἱ ιδιότητες, δυνατότητες καὶ «διαστάσεις» του ἀναπτύσσονται καὶ ὁλοκληρώνονται φυσικά, χωρὶς περιορισμούς, χωρὶς ἐξαναγκασμό. Ὁ ἄνθρωπος μέσω τῆς δικαιοσύνης ἐναρμονίζεται πρὸς τὸν Κοσμογονικὸ Νόμο. Ὁ μέγας, ὁ αὐτοδύναμος καὶ αὐτετελής, δὲν ἐπηρεάζεται ἀπὸ τίς διαστάσεις τοῦ μικροῦ, καὶ ὁ μικρὸς δὲν ἐξαναγκάζεται νὰ ἰσωθῇ μὲ τίς διαστάσεις τοῦ μεγάλου. Καὶ οἱ δύο ὑπάρχουν, ὅπως ἡ Μητέρα Φύσις τὸ θέλησε, καὶ ὄχι ὅπως ἐξαναγκαστικοὶ παράγοντες ὀρίζουν. Καὶ εἶναι ἐλεύθεροι νὰ ἀναπτύξουν τίς πνευματικές καὶ φυσικὰς δυνατότητες καὶ «διαστάσεις» τους χωρὶς κανένα ἀνθρώπινο περιορισμό. Ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἐγγυητὴς τῆς ἀτομικῆς, πολιτικῆς, κοινωνικοοικονομικῆς καὶ ἠθικῆς ἐλευθερώσεως.

Τέλος, ἡ ἀρχὴ τῆς ἰσότητος εἶναι ἀσυμβίβαστη πρὸς τὴν πρόοδο καὶ τὴν ἐξέλιξη. Μὲ τὴν ἰσοπέδωση τῶν ἀτόμων οἱ ἠθικὰ καὶ φυσικὰ ἰσχυροί, ποὺμποροῦν νὰ εἶναι οἱ «μπροστάρηδες» τῶν ἄλλων καὶ νὰ τεθῶν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς κινήσεως, ὠθώντας καὶ τοὺς ἄλλους πρὸς νέες κατακτήσεις, εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ βραδυπορήσουν, γιὰ νὰ ἐυθυγραμμισθοῦν μὲ τοὺς ἠθικὰ καὶ φυσικὰ ἀδύνατους, νὰ συγχρονίσουν τὸ βῆμα τους μ' αὐτούς. Τὴν κίνηση τοῦ συνόλου ἐπηρεάζει καὶ καθορίζει ὁ «μέσος ὅρος», ὄχι ἡ ἐξιότης. Ὁ μέ-

σος ὅρος ἀντιπροσωπεύει τὸ μηδέν, καὶ ἐπομένως ἡ ταχύτητα τῆς κινήσεως δὲν εἶναι οὔτε ἀρνητικὴ (ὀπισθοδρόμηση), ἀλλὰ οὔτε καὶ θετικὴ (πρόοδος), εἶναι μηδαμινὴ — δηλαδή στασιμότητα. Ἔτσι τὰ σύνολα χάνουν τὸν δυναμισμό τους καὶ μεταβάλλονται σὲ στατικούς ὁργανισμούς, σὲ κατεστημένα.

Ἀντίθετα ἡ θετικὴ κίνηση, δηλαδή ἡ πρόοδος, προϋποθέτει τὴν δικαιοσύνη. Ὅταν χάρῃ στὴ δικαιοσύνη τὴν κίνηση τοῦ συνόλου καθορίζῃ ἡ ἐξιότης, ὁ ρυθμὸς εἶναι πάνω ἀπὸ τὸ «μέσο ὅρο», πάνω ἀπὸ τὸ μηδέν. Ἡ συνολικὴ κίνηση εἶναι θετικὴ, εἶναι μετατόπιση πρὸς τὰ ἔμπροσ, εἶναι πρόοδος. Καὶ τὰ σύνολα ἀποκτοῦν δυναμικό, ἐξελικτικὸ χαρακτῆρα.

Στὴν πράξη τὸ δόγμα τῆς ἰσότητος μεταφράζεται πολιτικῶς σὲ ἐξουσιαστικὸ πολιτικὸ καθεστῶς καὶ κοινωνικὰ σὲ λογοκρατικὸ οἰκονομισμό. Στὰ ἐξουσιαστικὰ καθεστῶτα τῆς πολιτικῆς ἰσοπεδώσεως (ὅπως π.χ. ὁ Κοινοβουλευτισμός) ἡ ἱεράρχηση τῆς ὁλότητος στηρίζεται στὴν ἐννοια τῆς πλειοψηφίας. Ὅλα τὰ ἄτομα ψηφίζουν καὶ ὅλοι οἱ ψηφοὶ ἔχουν τὴν ἴδια ἀκριβῶς ἀξία. Ἡ πολιτικὴ ἰσοδυναμία τῶν ἀτόμων εἶναι ἀπόλυτη. Ἡ ψήφος τοῦ βλακὸς ἔχει τὴν ἴδια ἀξία μὲ τὴν ψήφο τοῦ εὐφυοῦς καὶ τοῦ σοφοῦ, ἡ ψήφος τοῦ διεφθαρμένου ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴν ψήφο τοῦ ἐντιμοῦ, ἡ ψήφος τοῦ παράλογου ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ψήφο τοῦ λογικοῦ. Δύο βλάκες ἐξουδετερώνουν ἕναν εὐφυῆ ἢ σοφόν, δύο διεφθαρμένοι ὑποτάσσουν ἕναν ἐντίμο, δύο παράλογοι κυβερνοῦν ἕνα λογικό. Στὸν λογοκρατικὸ οἰκονομισμό (ὅπως π.χ. ὁ μαρξιστικὸς) ἡ κοινωνία στηρίζεται στὸ ἴσο μερίδιο κάθε ἀτόμου ἐπὶ τῶν ἀγαθῶν. Δὲν

υπάρχει καὶ ἐδῶ (θεωρητικά) διάκριση. Ὁ τεμπέλης δικαιούται τὰ ἴδια μὲ τὸν φιλόπονο, ὁ ἀντιπαραγωγικός ἀπολαμβάνει τὰ ἴσα μὲ τὸν παραγωγικό, ὁ ἀνίκανος ταυτίζεται οἰκονομικά μὲ τὸν δημιουργικό.

Ἐξ ἄλλου, ἡ ἰδέα τῆς δικαιοσύνης πολιτικά ὑλοποιεῖται μὲ τοὺς διάφορους τύπους τῶν ἀξιοκρατικῶν καὶ τιμοκρατικῶν Πολιτειῶν καὶ οἰκονομικά μὲ τὴν δικαιοκρατούμενη κοινωνία. Στὰ σχήματα αὐτὰ ἡ πλειοψηφία, τὸ σύνολο σὰν ἀριθμός, δὲν παίζουν κανένα ρόλο. Τὰ πάντα καθορίζει ἡ ἀξία, τὸ ποῖόν, τὸ ἄτομο. Οἱ ἐκλεκτοί, οἱ ἄξιοι καὶ οἱ ἔντιμοι ὁδηγοῦν τοὺς ὑπόλοιπους. Τὸ μερίδιο τῆς συμμετοχῆς στὴ διαδικασία λήψεως ἀποφάσεων εἶναι ἀνάλογο πρὸς τὴν ἠθική καὶ φυσική ἀξία καὶ τὸ πνευματικό ἢ ὑλικὸ ἔργο ἐνὸς ἐκάστου μέλους τοῦ συνόλου.

Ἡ δικαιοκρατούμενη κοινωνία στηρίζεται στὴν ἀρχή «ὁ καθένας ἀπολαμβάνει ἀνάλογα μὲ τὸ ἔργο ποὺ ἀποδίδει». Οἱ τεμπέληδες, οἱ ἀντιπαραγωγικοί, οἱ κηφῆνες ξεπέφτουν, οἰκονομικά καὶ κοινωνικά, ἐνῶ οἱ φιλόπονοι, παραγωγικοί, δημιουργικοί ἀνεβαίνουν. Ἡ ἱεραρχία τῆς κοινωνίας ἀντικατοπτρίζει δίκαια τὴν κλίμακα τῆς παραγωγικῆς ἀξίας τῶν ἀτόμων ποὺ τὴν ἀποτελοῦν.

Αὕτὴ εἶναι σὲ γενικὲς γραμμὲς ἡ διάκριση τῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν πολιτικοκοινωνικῶν μορφῶν ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ἐννοια τῆς ἰσότητος καὶ τὴν ἰδέα τῆς δικαιοσύνης. Ἡ πρώτη, ἐπιβαλλόμενη θίασι, τεχνητά, μὲ τὸν ἠθικὰ οὐδέτερο χαρακτήρα τῆς ἰσοπέδωσε ποιοτικά τὴν σημερινὴ ἀνθρωπότητα καὶ τῆς ἐπέβαλε μιὰ ἀναξιοκρατούμενη ἱεράρχηση, ἡ ὁποία ἀντιβαίνει πρὸς τὴ Φύση, πρὸς τὴν ἐλευθερία, τὴν ἐννοια

τῆς προόδου, τὸν σεβασμὸ τοῦ ἀτόμου καὶ τὴ λογική. Τὰ ἄτομα μεταβλήθηκαν σὲ μονάδες, σὲ «νούμερα», σὲ μέλη μιᾶς ἀγέλης. Ἡ δυνατότητα ἐλευθερώσεως καταργήθηκε, μὲ τὴν μετατροπὴ τῶν Ἑθνῶν σὲ εὐκολοκυβέρνητους συρφετοὺς ποὺ δὲν δημιουργοῦν προβλήματα στοὺς ἐξουσιαστές τους. Οἱ κοινωνίες καὶ τὰ Κράτη ἔγιναν Κατεστημένα, στατικοὶ ὁργανισμοί. Καὶ αὐτὸς εἶναι προφανῶς ὁ ἀνομολόγητος σκοπὸς τῆς συγκροτήσεως τῶν κρατῶν καὶ κοινωνιῶν ποὺ στηρίζονται στὴν ἀρχὴ τῆς ἰσότητος: οἱ ἐκλεκτοί, οἱ ἄξιοι, οἱ ἐλεύθεροι ἐξουδετερώνονται ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἀνικάνων καὶ τῶν δούλων καὶ ἔτσι παύουν νὰ ἀποτελοῦν κίνδυνο γιὰ τὴν κατάστασι τῆς ἀκινήσιας, ποὺ εἶναι ἀναγκαῖα γιὰ τὴν διαίωνισι τῆς κυριαρχίας τοῦ Κατεστημένου. Ἡ κοινωνία τῆς ἰσότητος εἶναι βαθύτατα ἀ ν τ ι δ ρ α σ τ ι κ ῆ, στὴ σύλληψι καὶ στὴν ἐφαρμογὴ τῆς.

Θέτοντας σὰν θεμέλιο τῶν Πολιτειῶν καὶ κοινωνιῶν τὴν ἰδέα τῆς δικαιοσύνης ἔχουμε τὴν θεωρητικὴ ἀρχὴ τῆς Πολιτείας τῆς ἀξιοκρατίας καὶ τῆς ἐλευθερίας. Ἀφήνεται ἀνεμπόδιστη ἡ φυσικὴ διαδικασία τῆς ἀναδείξεως τῶν ἐκλεκτῶν καὶ δίνεται στὴν ὁλότητα δυναμικός καὶ ἐξελεγκτικός χαρακτήρας. Δὲν κατοχυρώνεται ἡ ἐξουσία κανενὸς Κατεστημένου, καὶ δὲν «παγώνει», δὲν ἐξουδετερώνεται ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξι. Ἡ κοινωνία καὶ Πολιτεία τῆς Δικαιοσύνης καὶ Ἀξιοκρατίας εἶναι βαθύτατα προσδευτικὴ στὴ σύλληψι καὶ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς.

(Ἀναδημοσίευσι ἀπὸ τὸ Δοκίμιο Ἑλληνικῆς Ἰδεολογίας τοῦ Δημήτρη Ι. Λάμπρου «Ἀναζήτησι», ἐκδ. «Δαυλός», Ἀθήνα 1981, σ. 32 — 36).

Επικαιρα και ανεπικαιρα

Τὰ τύμπανα τοῦ πολέμου ἤχου-
ν καὶ πάλιν. Οἱ ἐξουσιασταὶ τοῦ κό-
μμου τούτου θύουν ξανὰ κιλιάδες ζω-
ές, ὀλοκαυτώματα εἰς τὸν βωμὸν τοῦ
κράτους των.

Στὴ Μέση Ἀνατολή, «ζῆλος κατέ-
λαβεν» τὸν ἐκλεικτὸν λαὸν τοῦ Γίαιχβέ
«καὶ νῦν πῦρ τοὺς ὑπεναντίους ἔδε-
ται». «Ἐν σιδηρῷ βραχίονι καὶ ἰκρα-
ταῖς ἰπαιλάμη», «ἐν ἄρμασι καὶ ἐν ἵπ-
ποις» ὁ Ἰσραὴλ ἐσάρωσε τοὺς ἐνοχλη-
τικοὺς Φιλισθαίους. Αὐτὴν τὴν φορὰν
δὲν χρειάσθηκε κἂν «νὰ σταθῇ ὁ ἥλι-
ος κατὰ Γαθαὴν». Εἰς ἕνα καταπληκτι-
κὸν «μπλίτς—κρήγκ», ποὺ θὰ ἐζή-
λευεν ἢ τουλάχιστον θὰ ἐπεδοκίμαζεν
ὁ ἐφευρέτης τοῦ «ἀντιεβριαῖος» Χί-
τλερ, ὁ ἐκδικητικὸς Γίαιχβέ «συνέτριψε
τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου καὶ ἐλέπτu-
νεν ὡς μόσχον τὸν Λίβανον», «διὰ
ρομφαίας διεπέρασεν τοὺς ἐχθρούς
του καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὸ
σπέρμα αὐτῶν καὶ τὰ θρέμματα αὐ-
τῶν», «ὑποπόδιον τῶν ποδῶν του ἔ-
θηκεν αὐτούς». Καὶ ὁ Κόσμος, μὲ δύο
«ἔγνω τὴν δύναμιν αὐτοῦ», γιὰ μιὰ
ἀκόμα φορὰ πῆρε τὸ μάθημά του·
«Οὐκ ἔσονται σοὶ θεοὶ ἔτεροι πλὴν
ἐμοῦ».

* * *

Παραδίπλα, ἕνας ἄλλος μεγαλοδύ-
ναμος, ὁ Ἀλλάχ (σὲ μιὰ κρίσιμη δι-
καιοσύνη τῆς προσωπικότητάς του, προ-

φανῶς) συνέτριψε, μέσω τοῦ ἐπὶ γῆς
ἀντιπροσώπου του, τοῦ Ἀγματολλάχ
Χομεϊνί, τὸν πιστὸν του, ἐπίσης, Σαν-
τάμ Χουσεῖν τοῦ Ἰράκ. Βέβαια, ὁ ἀ-
γῶνας τοῦτος τοῦ Ἀλλάχ, ἦταν μα-
κριαχρόνιος, γνήσια ἀνατολίτικος καί,
γιὰ νὰ εὐοδωθῇ, χρειάσθηκε — ἐδῶ
ποὺ τὰ λέμε — νὰ βάλλῃ τὸ κέρι του
— μὲ πολλὰς ἀποστολὰς «ἀρμάτων καὶ
ρομφαίων» — ὁ εἰδικευμένος στὰ τέ-

Τ οὔ

Μ. ΣΤΡΑΤΑΚΗ

τοια γείτονάς του Γίαιχβέ, μὰ, σημα-
σία ἔχει πὺς σὸ τέλος τὰ κατέφερε
κι αὐτός: ἀπέδεξε τὴ μεγαλοδυναμία
του, ἂν ὅχι τὴ μοναδικότητά του. Μπαρ
Ἀλλάχ: ἕνας εἶναι ὁ Ἀλλάχ (μὲ βο-
ηθὴ τοῦ τὸν Γίαιχβέ, ἔστω ἢ πᾶντα-
λιν;).

* * * *

Οἱ θεοὶ δὲν πῆραν ἐμφανὲς μέρος
(μόνο βασιλιάδες καὶ στρατηγοὶ)
στὸν πόλεμο, γιὰ τὰ μακρινὰ νησιὰ
Φώκλαντ ἢ Μαλβίνες, κάπου, σὸ ἀ-
πώτερο ἄκρο, σὸ Νότιο Ἀτλαντικόν,
ὅπου τὸ βρετανικὸ φλέγμα ἀναμε-
τρήθηκε μὲ τὸ λατινοαμερικανικὸ πά-
θος. Πόλεμος ἀποικιοκρατικὸς ἢ ἀντα-
γέτως, ρομαντικὸς ἢ συμφεροντολο-
γικὸς, δίκαιος ἢ ἀδίκος — ἀνάλογα
ἀπὸ ποῖα κερκίδα τοῦ σύγχρονου τού-
του Κολοσσαίου τὸν παρακολουθεῖς,
φουκαρᾶ θεατὴ μου.

Πάντως, δὲν γίνηκε γιὰ τοὺς 1.500

βοσκούς ποὺ κατοικοῦν τὰ ξερονήσια, κι οὔτε, βέβαια, γιὰ τοὺς πιαλαιόπερους — καὶ πολυπληθέστερους — κιαποίκους τους, τοὺς Πιγκουῖνους, ποὺ, παρὰ τὴν ἀναστατάωσή τους, ἀκόμα γελοῦν μὲ τὴν τελειότητα τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν...

* * *

Τὰ τύμπανα τοῦ πολέμου ἤχοῦν ξανά. Καὶ οἱ προαιγυγιοὶ τῶν ἀποχαινωμένων μαζῶν ἀνέλαθαν νὰ ἐρμηνεύσουν τοὺς ἤχους. Μάθημα πρῶτον : Φρόνημα παιδιά, τὴ δουλίτσα σας, ὁ θεὸς τοῦ Ὀλέθρου ζῇ—ἀνοιξτε τὴ τηλεόρασή σας, κοιτάχτε μὲ τὰ ἴδια σας τὰ μάτια, πόσο κορμπά, πόσο ἀθῶα παιδιά, πόσο αἶμα... Μάθημα δεῦτερον : Μιὰ καὶ ζῇ ὁ κερατᾶς, βοηθήστε ὅλους ἐμᾶς τοὺς ἀρχηγούς σας, ποὺ — σᾶς ὀρκιζόμασθε — ὅλοι μας, σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση, τὸν μισοῦμε, ποὺ — βλέπετε — κάνουμε ὅ,τι μποροῦμε στὰ συμβούλια, στὰ διαβούλιά μας νὰ τὸν ξερκίσουμε, βοηθήστε μας, δώστε μας τὴ συγκατάθεσή σας, τὴ ψήφισή σας, νὰ σᾶς κυβερνοῦμε. Ὑποταχθῆτε.

Γιὰ τίς μάζες τὰ δυὸ τοῦτα μαθήματα ἀρκοῦν.

Γιὰ ὅσους — λίγους — ἔχουν κάποιες ἀντιρρήσεις, γιὰ ὅσους, τέλος πάντων, ἀπέμεινε ἕνα δρόμο μυαλὸ καὶ τολμήσουν νὰ ρωτήσουν: Καὶ καλὰ, ἀρχηγοὶ μας, μισητὲς ἐσεῖς τοῦ Ὀλέθρου, καὶ ποιὸς ἀποφασίζει τοὺς πολέμους; οἱ ἐντιμότατοι ἐξουσιαστές μας ἔχουν βέβαια ἀπαντήσεις: Ἐὰν «ἀνῆκετε», ἐὰν δηλαδή, στίς ἀγέλες τῶν «μαρξιστῶν» ἢ τῶν «καπιταλιστῶν», ἢ στίς ὑποαγέλες τούτων βοσκίζετε, ὁ ἐχθρὸς εἶναι ἐξυφθαλμος: Ὁ ἱμπεριαλισμὸς, ὁ κομμουνισμὸς καὶ ἕνα σωρὸ ἄλλοι, ἀντίπαλοι, τάχα, —ποιοὶ εἶναι πανέτοιμοι νὰ ἄρουν στίς πλάτες τους τίς ἀμαρτίες τοῦ κόσμου. Ἐὰν «ἐλευθεροῖ» δῆθεν, ὑπάρχουν οἱ περὶ—διαγγραμμάτων «ἐπιστημονικὲς», «ἀναλυτικὲς», «περιοπούδαστες» ἀπαντήσεις: Στρατηγικὰ συμφέροντα, πληθωρισμοί, ὑφέσεις, οἰκονομικὲς ἀνακαμψεις, ἐνεργειακὲς κρίσεις — τρῶτε μιὰ μερίδα ἀπ' τὰ νιφελώματα τοῦτα καὶ περνᾶτε καὶ γιὰ σπουδαῖος τάχο, γνώστης βαθύς, τῶν σύγχρονων «προβλημάτων» τοῦ κόσμου μας — ἀρκεῖ νὰ ξεστηρίξη ὁ νοῦς σας, βρὲ παιδιά, ἀρκεῖ νὰ μᾶς ἀφήσετε ἡσυχους νὰ σᾶς κυβερνοῦμε. Ὑποταχθῆτε.

Τά αἴτια τῆς ἀποτυχίας τῆς κλασικῆς Παιδείας

Ἴσως ἡ πιὸ ἀπογοητευτικὴ διαπίστωσις πού μπορούμε νὰ κάνουμε εἶναι νὰ ἐπισημάνουμε τὴν σχεδὸν ἀπόλυτὴ ἀποτυχία πού εἶχαν οἱ, ὡς τώρα, προσπάθειες νὰ γίνῃ κτῆμα τῆς ὁλότητος τὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ ἰδεῶδες. Δυστυχῶς ὅ,τι ἐγίνετο ὡς τώρα, ἀποδείχθηκε χωρὶς οὐσιαστικὸ ἀποτέλεσμα. Εἴμαστε, καὶ παραμένουμε, ξένοι πρὸς τὸ κλασικὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα, πού τόσο φώτισε, κάποτε, τὴν ἀνθρωπότητα καὶ τόσες ἀξίες, ἰδέες καὶ πρότυπα ζωῆς τῆς κληροδότησε.

Πολλὰ ἔχουν, βέβαια, μεσολαβήσει ἀπὸ τότε πού ὁ ἑλληνισμὸς ἠκμασε, ἀκτινοβόλησε καὶ μάγεψε μέ τις ἰδέες καὶ τις ὁμορφίες τῆς τέχνης του. Οἱ αἰῶνες πού ἐπακολούθησαν δημιούργησαν πολλὰ νέα πράγματα. Ἐμφανίσθηκαν νέοι λαοί, βασιλεία, καὶ αὐτοκρατορίες γεννήθηκαν καὶ ἐπείσαν, ἀναρίθμητοι νέοι φιλόσοφοι προστέθηκαν στοὺς παλιούς, νέες θρησκείες καὶ κοσμοθεωρίες ἤρθαν νὰ ρίξουν τὴ σκιά τους στὶς προϋπάρχουσες. Πολὺ περισσότερο ἄλλαξαν τὴν ὄψιν τοῦ κόσμου οἱ νεώτερες ἐφευρέσεις καὶ τεχνολογικὲς ἀνακαλύψεις πού, κυριολεκτικὰ, δημιούργησαν μιὰ διαφορετικὴ ἀντίληψη γιὰ τὸν κόσμον, τις σχέσεις μετα-

ξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸν προορισμό τους.

Ἴσως, θὰ νόμιζε κανεὶς πὼς μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν κατάστασιν πού δημιουργήθηκε στὸν κόσμον, τὸ ἀρχαῖο κλασικὸ πνεῦμα εἶναι περιττὸ καὶ δὲν ἔχει τίποτα νὰ προσφέρει. Ὅλες οἱ γνωστὲς αἰώνιες ἀξίες του, ἴσως, νὰ μὴν ἔχουν πιά θέση στὸν ἀναρχοῦμενον, τὸν ἔντονα κλυδωνιζόμενον καὶ παραπαίοντα κόσμον μας. Ὁ ἀνθρωπισμὸς, ἡ μετριοπάθεια, τὸ μέτρο δὲν μπορούν, βέβαια, νὰ συμβιβα-

Τοῦ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΡΟΖΟΥ

στοῦν μέ τις ἑξαλλες ἰδεολογίες τοῦ καιροῦ μας οὔτε, πολὺ περισσότερο, μέ τις αὐταρχικὲς διακυβερνήσεις. Ὅλα ἔχουν ὑποχωρήσει καὶ νοθευτεῖ, ἐνῶ γιὰ τοὺς καταπιεσμένους λαούς, πού ἀγωνιοῦν κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τῆς πείνας ἢ τῆς ἐκμετάλλευσης, ὅλες οἱ κλασικὲς ἀξίες εἶναι πολυτέλειες ἀπρόσιτες.

Παρ' ὅλα αὐτὰ τὸ ἑλληνικὸ πρότυπον μπορεῖ, καὶ εἶναι σὲ θέση, νὰ βοηθήσῃ τοὺς λαούς, νὰ ἐμπνεύσῃ τὸ σεβασμὸ στὴν ἀξία τοῦ ἀνθρώπου, νὰ δώσῃ λύσεις στὰ καυτὰ του προβλήματα. Ἀρκεῖ νὰ ἐφαρμοστοῦν οἱ προτάσεις καὶ οἱ λύσεις του καί, ἰδιαίτερα, στὶς σχέσεις μεταξὺ τῶν ἐθνῶν, στὴν δημιουργία διεθνῶν ὀργάνων διαιτησίας καὶ εἰρηνικῆς ἐπίλυσης τῶν διαφορῶν, ὅπως ἐφαρμο-

σθηκαν μ' ἐπιτυχία, ἐδῶ καὶ αἰῶνες μὲ τίς Ἀμφικτυονίες...

Κι ὅμως συμβαίνει τὸ ἀντίθετο. Ὁ ἐλληνισμὸς καὶ τὸ ἀνθρωπιστικὸ πνεῦμα του, οἱ ἀρχές του καὶ τὰ ἱδανικά του, ἐδῶ καὶ χρόνια πολλά, ἔπαψαν νὰ ἐμπνέουν καὶ νὰ φωτίζουν. Ἀπὸ τοὺς πολλοὺς θεωροῦνται παρωχημένα. Μόνο μερικοὶ εἰδικοί ἱστορικοὶ, ἀρχαιολόγοι, φιλόλογοι, ἀσχολοῦνται, στίς μέρες μας, μὲ τὴν μελέτῃ τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος. Φυσικὰ τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ στὸ τόπο μας. Θάλεγε κανεὶς, πῶς ὁ σημερινὸς Ἕλληνας εἶναι ὁλότελα ξεκομμένος ἀπὸ τίς ρίζες του, ὁλότελα ἄσχετος ἀπὸ τὴν ἀρχαία του κληρονομιά καὶ ὁλότελα ἄμοιρος τῆς κλασικῆς παιδείας.

Υπάρχουν πολλὲς ἐρμηνεῖες τοῦ φαινομένου τοῦ, ὅπωςδήποτε, θλιβεροῦ καὶ ἀπαράδεχτου. Εἴμαστε, ἴσως, ὁ μοναδικὸς λαὸς τοῦ κόσμου ποὺ ἔχοντας περιφρονήσει τίς ρίζες μας ἔχουμε στραφεῖ ὀλοκληρωτικὰ σὲ ἑξένα πολιτιστικὰ πρότυπα. Ἡ μεγαλύτερη αἰτία αὐτῆς τῆς ἀπεμπόλησης μπορεῖ ν' ἀποδοθεῖ, πρῶτα-πρῶτα, στὴν ἀδυναμία νὰ πηλαιόσουμε, νὰ γνωρίσουμε σὲ βάθος καὶ νὰ ἐπικοινωνήσουμε μὲ τὸ ἀρχαῖο ἐλληνικὸ πνεῦμα. Αὐτοὶ ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ μᾶς φέρουν σ' ἐπαφὴ μαζὶ του, νὰ μᾶς μυήσουν στίς ἀξίες καὶ τίς ἀλήθειες τῆς κλασικῆς μας πολιτιστικῆς κληρονομίας, ἀποδείχθηκαν ἀνίκανοι. Ἀπέτυχαν ὄχι μόνο γιατί ἦσαν ἀκατάλληλοι καὶ ἄσχετοι, ἀλλὰ καὶ γιατί δὲν ἤξεραν ποιὲς μεθόδους θὰ ἔπρεπε νὰ ἀκολουθήσουν.

Ἀναφερόμαστε ἐδῶ, κατὰ κύριο λόγο στοὺς κάθε λογῆς ἀρμόδιους νὰ μᾶς διδάξουν τὰ κλασικὰ γράμματα. Ὅχι μόνο ἀπέτυχαν, ἀλλὰ καὶ πολλὲς φορές οὔτε οἱ ἴδιοι δὲν εἶχαν

συλλάβει τὸ ἀληθινὸ νόημα τοῦ ἐλληνικοῦ ἀνθρωπιστικοῦ ἰδεώδους, αὐτοῦ ἀκριβῶς ποὺ θάπρεπε νὰ μεταδώσουν στοὺς μαθητὲς τους. Οἱ περισσότεροι περιορίσθηκαν σὲ μιὰ στεῖρα ἀναμείσθησιν τῶν κειμένων, ἐνεβάθυναν μονόπλευρα στὴ γνῶσιν τῆς γλώσσας καὶ τῆς γραμματικῆς, τοῦ συντακτικοῦ καὶ τῶν γραμματολογικῶν στοιχείων — χωρὶς νὰ τὸ πετύχουν οὔτε αὐτὸ — καὶ περιφρόνησαν τὸ ἀληθινὸ πνεῦμα, τὴν οὐσία, τὸ διδάγμα ποὺ ἔπρεπε νὰ θροῦν καὶ νὰ μεταδώσουν μέσα ἀπ' αὐτά. Ἡ γνωριμία τους μὲ τὰ ἀριστουργήματα τῶν ἀρχαίων ἐλλήνων, τὰ γεμάτα σοφία καὶ γνώσεις, ἀλλὰ καὶ μηνύματα ἀλήθειας, ἐλευθερίας καὶ αὐτογνωσίας, δικαιοσύνης καὶ δημοκρατίας, περιορίστηκε, τελικά, σὲ μιὰ ἐπιπόλαιη καὶ ἐπιφανειακὴ ἐπαφή καὶ μιὰν ἄκαρπη ἀποθησαύριση φιλολογικῶν στοιχείων.

Εἰν' ἀλήθεια πῶς οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ εἶχαν πολλοὺς λόγους νὰ μὴ θέλουν νὰ ἀναζητήσουν τὴν ἀλήθεια μέσα στ' ἀρχαῖα κείμενα. Οἱ περισσότεροι εἶχαν, ἐδῶ καὶ αἰῶνες, διδαχθεῖ νὰ περιφρονοῦν τὴν ἀλήθεια. Οἱ ἴδιοι εἶχαν διαποτισθεῖ ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ αὐταρχισμοῦ, τοῦ δογματισμοῦ καὶ τοῦ σκοταδισμοῦ, τοῦ χριστιανικοῦ σχολαστικισμοῦ, τῆς ἐμπάθειας καὶ τῆς δυσπιστίας γιὰ κάθε τι τὸ φυσικὸ, τὸ ἐλεύθερο, τὸ γνήσιο. Ὅλα αὐτὰ τὰ θεωροῦσαν ἐπικίνδυνα καὶ τὰ συνέδεαν μὲ τὴν ἀμαρτία. Μ' ἄλλα λόγια, ὄντας οἱ ἴδιοι φανατικοὶ καὶ θρησκοόληπτοι, ἐξοικειωμένοι μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἐξουσιαστικῆς, ἀνελεύθερης καὶ καταπιεστικῆς νοοτροπίας, ἦταν ἀνήμεροι, ἀλλὰ καὶ ἀκατάλληλοι νὰ διδάξουν τίς ἀλήθειες καὶ τὴν οὐσία τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ὅχι μόνο τίς περιφρονοῦσαν, ἀλλὰ καὶ δὲν πίστευαν σ' αὐτές.

“ Ἀς μὴ ξεχνᾶμε, ἀκόμα, πὼς ὁ ἐλληνισμὸς ἦταν ἡ ἡττημένη ἰδεολογία ποῦ, ὅσο ἐλάχιστες, εἶχε πολυποίκιλα συκοφαντηθεῖ καὶ διαστρεβλωθεῖ ἀπὸ τοὺς μεταγενέστερους χριστιανοὺς ἀπολογητὲς καὶ φιλοσόφους. Μπροστὰ σ’ αὐτὴν τὴν πραγματικότητα ἦταν ἀδύνατο τὸ ἀρχαῖο κλασικὸ ἰδεῶδες νὰ ἀναβιώσει καὶ πολὺ περισσότερο νὰ γίνῃ δεκτὸ ἀπὸ τοὺς νεώτερους ἀνθρώπους, ἀφοῦ ἦταν τὸ ἴδιο ποῦ, ἐπίσημα, καταδικαζόταν καὶ μὲ μύριους τρόπους ὑπονομευόταν ἀπὸ τὸ ἐπίσημο Κράτος καὶ τὴν Ἐκκλησία.

“ Ἐτσι δὲν ἦταν δυνατό νὰ ἐπιτύχουν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι ποῦ ἀνέλαβαν νὰ διδάξουν τὴν ἀρχαία παιδεία, ὅσο καλὴ διάθεση καὶ ἂν εἶχαν. Πολὺ περισσότερο δὲν ἦταν δυνατό νὰ ἐπιτύχουν μὲ τίς παιδαγωγικὲς μεθόδους ποῦ ἀκολουθοῦσαν, τὴν στεῖρα προσκόλλησή τους, στὰ κείμενα, τὴν ἐπιμονή τους στὴν γραμματολογικὴ μόνον ἀνάλυση καὶ ἐρμηνεία τους. “ Ἐτσι οἱ παραδόσεις τους καὶ οἱ ἀνούσιες καὶ νεκρὲς διδασκαλίες τους, οἱ χωρὶς ἴσως καὶ οὐσίᾳ σχολαστικὲς ἀναλύσεις τῶν ἀριστουργημάτων τῆς πλούσιας καὶ μεστής κλασικῆς γραμματείας δὲν ἦταν πειστικὲς καὶ ὡδήγησαν τελικὰ στὴν ἀποτελεμάτωση καὶ τὸ ἀδιέξοδο.

Ἄλλὰ δὲν ἦταν μόνο ἡ ἔλλειψη ἱκανῶν καὶ κατάλληλων διδασκάλων ἡ αἰτία ποῦ δὲν μπόρεσε ἡ κλασικὴ παιδεία νὰ ἐπιδράσῃ εὐεργετικὰ καὶ γόνιμα στὴν νεώτερη ἀνθρωπότητα ἐκτός, βέβαια, ἀπὸ λιγοστὲς φωτεινὲς ἐξαιρέσεις.

Τὸ διαφορετικὸ κοινωνικὸ, ἰδεολογικὸ καὶ πολιτικὸ κλίμα τόσο στὴν Ἑλλάδα, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσή της ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ τὴν δη-

μιουργία τοῦ νεοελληνικοῦ κράτους, ὅσο καὶ στὴν ὑπόλοιπη Εὐρώπη δὲν ἦταν εὐνοϊκὸ γιὰ μιὰ τέτοια γόνιμη προσέγγιση. Γενικά, τὸ περιβάλλον ἦταν ὑλιστικὸ καὶ ἀντιπνευματικὸ. “ Ἀλλες καὶ οἱ ἀξίες καὶ τὰ ἰδανικά τοῦ εὐρωπαίου, ποῦ τὸ κυνήγι τῶν ἀπολαύσεων, τῆς ὕλης καὶ τῆς δύναμης, τὸν εἶχε ἀπομακρύνει ὁλοκληρωτικὰ ἀπὸ τίς παλαιές ἀξίες καὶ δὲν μποροῦσε νὰ ἐναρμονιστῇ μὲ τὸ κλασικὸ ἰδεῶδες. “ Ἀλλες οἱ ἐπιδιώξεις τῶν εὐρωπαίων καὶ οἱ στόχοι τους. “ Ὄταν δὲν βρίσκονταν σὲ μιὰ συνεχῆ καὶ ἐξαντλητικὴ διαμάχη μεταξύ τους, ἀσχολοῦνταν μὲ τίς κατακτήσεις γειτονικῶν λαῶν ἢ τὴν δημιουργία, στὴν Ἀφρική καὶ τὴν Ἀσία, τεράστιων ἀποικιακῶν αὐτοκρατοριῶν.

Ἄλλὰ καὶ μέσα στὶς ἴδιες τους τίς χώρες, τίς δικές τους κοινωνίες, ὅπως καὶ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς δικῆς μας, ἐπικρατοῦσαν, τότε, συνθηκὲς κάθε ἄλλο παρὰ ἀξιοζήλευτες. Ἀνελεύθερα καὶ καταπιεστικὰ συστήματα διακυβέρνησης, ἐμπνεόμενα ἀπὸ αὐταρχικὲς καὶ σωβινιστικὲς ἰδέες καὶ κατευθυνόμενα ἀπὸ δεσποτικούς ἡγεμόνες, ρύθμιζαν, σύμφωνα μὲ τὰ δικά τους συμφέροντα καὶ τίς δικές τους ἀξίες, τὴν Ζωὴ τῶν κατοίκων.

“ Ἐτσι δὲν εἶναι τυχαῖο ποῦ, στὴν Γερμανία, τὸν 19ον αἰῶνα, οἱ ἱστορικοὶ καὶ οἱ φιλόλογοι, μελετητὲς τῆς ἀρχαίας φιλολογίας καὶ ἱστορίας, λαμπροὶ κατὰ τ’ ἄλλα, προσπάθησαν μὲ τίς ἀπόψεις ποῦ διατύπωσαν γιὰ τὴν ἐλληνικὴ ἀρχαιότητα νὰ στηρίξουν καὶ νὰ δικαιώσουν τὸν πρωσσικὸ μιλιταρισμὸ, τὴν γερμανικὴ ἐνότητα καὶ τὸ συγκεντρωτικὸ καὶ αὐταρχικὸ πνεῦμα. Στὴν Ἀγγλία, ἀντίθετα, οἱ ἴδιες ἰδέες χρησιμοποιήθηκαν ἀπὸ τοὺς λογίους της γιὰ νὰ στηρίξουν τὴν ἀποικιοκρατία, νὰ ἐξάρουν τὸν ἀτομικισμὸ καὶ τὸν τυχοδιωκτισμὸ

καὶ νὰ ἐνισχύσουν τὶς ἀντιλήψεις καὶ τὶς ἀξιώσεις τῆς χώρας τους γιὰ παγκόσμια κυριαρχία.

“Ὅσο γιὰ μᾶς, ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἡ κατάσταση ἦταν τελείως διαφορετική, ἀλλὰ καὶ σαφῶς χειρότερη, ἡ παραποίηση τῆς κλασικῆς παιδείας ἐγίνε σ’ ἓνα ἄλλο ἐπίπεδο: Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἐπιχειρήθηκε ἡ διακαίολόγηση τῆς «ἐλέω Θεοῦ» μοναρχίας τοῦ Ὁθωνα καὶ τῆς ὀλιγαρχίας ποὺ τὸν στήριζε, ἐνῶ, ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἐγίνε προσπάθεια νὰ συνδεθεῖ τὸ ὄθλιο, ἀπὸ κάθε ἄποψη, καθεστῶς τῆς βαυαροκρατίας, ἀλλὰ καὶ ἡ βασιλεία τοῦ Γεωργίου καὶ τῶν διαδόχων του, μὲ τὴν προγονικὴ ἔνδοξη κληρονομιά. Ἡ θεωρητικὴ θεμελίωση τῆς «μεγάλης ιδέας», ποὺ δὲν ἦταν παρὰ ἡ δυναμικὴ ἐπιδίωξη τῆς ἐδαφικῆς ἐπέκτασης τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους σ’ ὅλες τὶς περιοχὲς τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῶν Βαλκανίων, ὅπου τότε (ἢ ἄλλοτε) κατοικοῦσαν Ἕλληνες, στηρίζονταν ἀκριβῶς σὲ μιὰ παραποίηση τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαιότητος καὶ τὶς νίκες τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου...

Μὲ αὐτὲς τὶς φιλοδοξίες καὶ τὶς προθέσεις ἦταν εὐνόητο νὰ ἀποτύχει ἡ ἑλληνικὴ παιδεία στὸν ὑψηλότερο στόχο της, ποὺ δὲν ἦταν ἄλλος παρὰ νὰ ξαναφτιάξει τοὺς ἀνθρώπους τέλειους καὶ ὀλοκληρωμένους πολῖτες, σύμφωνα μὲ τὰ ἀρχαῖα κλασικὰ πρότυπα. “Ὅχι μόνο δὲν ἐγίνε δυνατὴ ἡ σωστὴ μετάδοση τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ μηνύματος, ἀλλὰ καὶ ἐπιχειρήθηκε, γιὰ λόγους πολιτικῆς σκοπιμότητος, ἡ διασπρέβλωση καὶ ἡ παραχάραξη τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς ἀρχαιότητος, μὲ σκοπὸ νὰ ἐξυπηρετήσῃ ἀλλότρια (καὶ διαμετρικὰ ἀντίθετα) ἰδανικὰ καὶ ἰδιώδη. Φυσικά, γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους δὲν κατόρθωσε ὁ κλασικὸς ἑλληνισμὸς

καὶ τὸ πνεῦμα του νὰ φωτίσῃ τὶς μάζες καὶ νὰ διαδραματίσῃ τὸ μεγάλο παιδευτικὸ ρόλο ποὺ θὰ μπορούσε νὰ παίξῃ, ἂν, εἰλικρινά, τὸ ἤθελαν οἱ κρατοῦντες καὶ οἱ πνευματικοὶ ἡγέτες τόσο τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης, ὅσο καὶ τῆς πατρίδας μᾶς. Δυστυχῶς οἱ περισσότεροι στάθηκαν, γιὰ τοὺς λόγους ποὺ ἀναφέραμε δύσπιστοι καὶ ἐχθρικοὶ ἀπέναντί του. Δὲν μπόρεσαν νὰ νιώσουν, τὸ βάθος, καὶ τὴν ἀξία τοῦ κλασικοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τὶς διακρίσεις καὶ πανανθρώπινες ἀξίες του. Δὲν μπόρεσαν ἢ δὲν θέλησαν, νὰ δεχτοῦν τὴ ζωογόνο πνοὴ τῆς αἰώνιας νεότητος ποὺ ἀπὸ πνεῦμα μέσα ἀπὸ τὰ πνευματικά του κατάλοιπα, καὶ ποὺ μόνο μερικοὶ φωτισμένοι μπόρεσαν, ὡς τώρα, νὰ διαχετεύσουν στὴν ἀνθρωπότητα.

“Ὅλοι οἱ ἄλλοι ἔμειναν στὴν ἐπιφάνεια, περιορίστηκαν σὲ μιὰ στεῖρα ἐρμηνεία ἢ σὲ μιὰ ἄγονη γνώση τῆς γλώσσας καὶ τῶν κανόνων της, ἀφήνοντας νὰ τοὺς ξεφύγῃ ἡ οὐσία καὶ τὸ πνεῦμα. “Εταί, οἱ λιγοστοὶ μεγάλοι οὐμανιστές, οἱ ἑλληνιστές, οἱ φιλόλογοι καὶ οἱ ἀρχαιολάτρες, ἀπὸ τὸν Ἐρασμο καὶ τὸν Μοντέν ἕως τὸν Γκαίτε, τὸν Κοραῖ, τὸν Νίτσε καὶ τὸν Βιλαμόβιτς, δὲν μπόρεσαν ν’ ἀλλάξουν τὴν διαμορφωμένη ἀντιανθρωπιστικὴ κοινωνία τῆς Εὐρώπης, ὅπου ἡ βία, ὁ δογματισμὸς, ἡ λογοκρατία, ἡ ἰδιοτέλεια, ἡ ὑλοκρατία δέσποζαν, καὶ συνεχίζουν νὰ δεσποζοῦν, στίς σκέψεις καὶ τὰ ἔργα τῆς μεγάλης πλειοψηφίας τῶν κατοίκων της. “Ὅσο ζωογόνο καὶ δυνατὸ κι ἂν ἦταν τὸ φῶς, ποὺ ἔρριξαν ἐπάνω στὴν σκοτισμένην ἀπὸ τὰ πάθη καὶ τὶς ἀγριότητες ἀνθρωπότητα, δὲν μπόρεσαν νὰ τὴν κάνουν νὰ θγεῖ ἀπὸ τὸ σκοτάδι.

Λίγοι, ἐλάχιστοι, ἐδῶ κι ἐκεῖ, ἀκολούθησαν τὸ δρόμο τους καὶ τὸν συ-

νέχισαν μὲ ἐλπίδα καὶ προσδοκία. Σ' αὐτοὺς τοὺς λίγους πού, ἄς ἐλπίσουμε, θὰ γίνουν, ὅσο περνάει ὁ καιρὸς ὁλοένα καὶ περισσότεροι, στηρίζεται τὸ μέλλον τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ κόσμου. Σ' αὐτούς, τοὺς ἐκλεκτοὺς κήρυκες καὶ πούς θιασῶτες τῆς ἀνανεωμένης καὶ ὁλοκληρωμένης ἀνθρωπιστικῆς καὶ ἐλληνοκεντρικῆς παιδείας, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς δημοκρατίας, νομίζουμε, πὼς ἀνήκει τὸ μέλλον. Ἄν ἢ ὡς τώρα ἐπαφῇ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ μὲ τὸ κλασικὸ ἑλληνικὸ ἰδεῶδες ἦταν μάλιν ἐπιπόλαιη καὶ ὄχι τόσο γόνιμη, ὅσο πολλοὶ ἤλπισαν, τοῦτο δὲν ὀφείλεται στὸ ἴδιο, ἀλλά, τὸ ἐπαναλαμβάνουμε, στὴν ἀνημπόρια τῶν ἰθυνόντων νὰ τὸ νοιώσουν καὶ νὰ τὸ καταλάβουν.

Ἄς ἐλπίσουμε πὼς, ἀργὰ ἢ γρή-

γορα, θὰ δημιουργηθοῦν κατάλληλες συνθῆκες ὅπου μέσα σ' αὐτές τὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ πνεῦμα θὰ μπορέσει πάλι νὰ φωτίσει τίς καρδιές καὶ νὰ πυροδοτήσῃ τὰ πνεύματα ὠθώντας τα σὲ νέες εἰρηνικὲς καὶ πνευματικὲς κατακτήσεις. Γιὰ τὴν ὥρα δὲν μένει, σ' ἐμᾶς, παρὰ νὰ συντηρήσουμε καὶ νὰ διασώσουμε ὅσο μπορούμε τὴν παράδοση καὶ νὰ ἐργασθοῦμε, ὅλοι μαζί, γόνιμα καὶ δημιουργικά, γιὰ νὰ περάσουν οἱ ἀλήθειες καὶ τὰ μηνύματα τῆς ἀρχαίας πνευματικῆς μας παρακαταθήκης στὸ λαὸ καὶ σ' ὅλους τοὺς πνευματικούς του ἡγέτες. Μόνο τότε θὰ μπορούμε νὰ βάλουμε τὰ θεμέλια τῆς ἀληθινῆς, τῆς μεγάλης, τῆς πνευματικῆς ἀλλαγῆς πού τόσο ἔχει ἀνάγκη ὁ τόπος μας καὶ ὁ κόσμος μας.

Ὁ Ἑλληνικός Λόγος, τρόπος ἐξαληθεύσεως τῆς ζωῆς μας

Οἱ ἄνθρωποι πεθαίνουν, ἀλλὰ ὄχι καὶ οἱ ἰδέες, οἱ ἀντιλήψεις τους γιὰ τὴ Ζωὴ καὶ τὸν κόσμο, πού, κατὰ ἓνα νόμο τῆς κληρονομικότητος, μεταβιβάζονται καὶ διαίωνίζονται στὴ ψυχὴ τῶν ἀπογόνων. Ἔτσι, στὴ νέα Ἑλλάδα,

«καὶ σήμερον τὰ δένδρα
καὶ τὰς πηγὰς σεβάζονται
δρροσεράς οἱ ποιμένες»
αὐτοῦ πλανῶνται ἀκόμα
αἱ Νηρηίδες»,

ὅπως παρατηρεῖ ὁ Κάλβος.

Γιὰ τὸν Ἕλληνα κάθε πρᾶγμα, κάθε φυσικὸ φαινόμενο, κάθε ὁρμὴ, σκέψη καὶ ἐκδήλωση, εἶναι θαυμαστή καὶ μέσα της φέρει τὴν ιδιότητά της θεϊότητος. Κανένα πάθος, μισαλλοδοξία ἢ θέληση δὲν τὸν βασανίζει, καμμιά πρόθεση νὰ κάνῃ τὸν κόσμο ἀγνό, νηφάλιο, φιλάνθρωπο, φιλαλήθη, εὐσηπλαχνο καὶ καλοκάγαθο δὲν τὸν ἀπασχολεῖ. Ἀκόμα κι ὅταν ὁ Σωκράτης διδάσκῃ τὴν ἠθική, κινεῖται μὲ τὸ διάλογο, τὴν ἀπόδειξη καὶ τὸν ἔλεγχο καὶ ποτὲ βέβαια δὲν καταφεύγει στὸ δογματισμὸ καὶ τὴ σκοπιμότητα. Οἱ ἀγανακτισμένες διαμαρτυρίες, οἱ ἀσεβεῖς καὶ ἀπειλητικὲς φράσεις, ἡ ἐπίκληση

τῆς ἀδυναμίας καὶ τῶν συναφῶν αἰσθημάτων ἀπουσιάζουν ἀπὸ τοὺς διαλόγους τοῦ Σωκράτη, καὶ μόνο ὁ λόγος ἀτάραχα καὶ πειστικὰ ἡγεμονεύει.

Μὰ μήπως καὶ οἱ θεοί, μικροθεοὶ καὶ ἥρωες τοῦ Ὀλύμπου δὲν μετέρχονται ἀκριβῶς τὴν ἴδια μέθοδο; Ἀλλωστε, κανεὶς τους δὲν ἦταν ἀ-

Τοῦ

Π. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

πόλυτα τέλειος, καὶ, καθὼς ἄνθρωποι τοὺς εἶχαν ἀνακηρύξει θεούς, δὲν ἦταν διατεθειμένοι νὰ διαπράξουν τὸ μοιραῖο λάθος, καὶ νὰ τοὺς καθαιρέσουν πάλι οἱ ἄνθρωποι. Δὲν διστάζει καθόλου ὁ Ἀριστοφάνης νὰ γελοιοποιήσῃ τὸ Διόνυσσο, οὔτε ὁ Ἀγχισίπολις νὰ ἀμφισβητήσῃ τὴν ἐγκυρότητα τοῦ χρησμοῦ τῆς Πυθίας, οὔτε βέβαια ὁ Θεόγνης νὰ προσφωνήσῃ τὸ Δία ἔτσι: «Ζεῦ φίλε, θαυμάζω σε». Μὲ τὸν ἴδιο τόνο, πού ἓνα παιδί μιλά στὸν μεγαλύτερο ἀδελφό του, μιλοῦν οἱ μαθητὲς στοὺς δασκάλους τους, πού κατὰ κανόνα ἦταν αὐθεντίες — «ὦ Σώκρατες, φρονῶ!..» — καὶ γενικὰ οἱ ἄνθρωποι στοὺς θεούς.

Καθολικὴ καὶ γενικὴ ἐλευθερία χαρακτηρίζει τοὺς Ἕλληνες, ὡς καὶ

τούς δούλους ἀκόμη. Ἐλευθερία σκέψης, φιλοσοφίας, πολιτικῆς καὶ διάθεσης. Οὔτε οἱ θεοὶ εἶναι τὸ ἅπαν, οὔτε ἡ πολιτεία, οὔτε ἡ οἰκογένεια, οὔτε καὶ οἱ ἐλεύθεροι, σὲ σχέση με τοὺς δούλους. "Ὅλα αὐτὰ καλύπτουν ἓνα μέρος τῆς ζωῆς τους, ἀλλὰ καὶ ὁ ἑαυτὸς τους εἶναι κάτι. Κανένας δὲν εἶναι ὑποταγμένος σὲ κανένα καὶ σὲ καμμιά ἀξία, χωρὶς ὅμως κανεὶς νὰ καταπατᾷ τίποτα. "Ὅπως οἱ θεοί, μικροθεοί, ἥρωες, νύμφες κλπ. ἔχουν τὴ χαρακτηριστικὴ δικιά τους ἐπωνυμία καὶ τὶς δικές τους προσδιοριστικές, προσωπικὲς ιδιότητες, ἔτσι καὶ τὰ ἄτομα φιλοδοξοῦν καὶ ἀπαιτοῦν νὰ εἶναι αὐτοτελῆ, αὐτάρκη καὶ αὐτοδύναμα. "Ἄν ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος εὐθυγραμμίζεται ἀλογα μὲ τοὺς νόμους καὶ τὰ βουλευματα τοῦ κράτους ἢ τῆς θρησκείας, ὁ Ἕλληνας ἐπικαλεῖται τὸ λόγο, τὸ δικό του ἐσωτερικὸ λόγο καὶ τὴ δική του αἴσθησι, γιὰ τὸ δίκαιο καὶ τὸ ἀληθινό. Ὁ λόγος ἀποτελεῖ γιὰ τὸν Ἕλληνα τὸν ὑπέρτατο νόμο, καὶ καμμιά αὐθεντία, παράδοση ἢ θρησκεία δὲ μπορεῖ νὰ τὸν ἀποπροσανατολίσῃ.

Τί εἶναι ὅμως λόγος καὶ ποιά εἶναι τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ «Ἑλληνικοῦ Λόγου», — ὁ ὅρος αὐτὸς εἶναι καθιερωμένος παγκόσμιος —, ποὺ τὸν κάνουν νὰ ξεχωρίζῃ ἀπὸ τοὺς ἄλλους «λόγους» τῶν ἄλλων λαῶν καὶ τὸν καθιστοῦν πανανθρώπινο;

Ἀναμφίβολα ὅλα τὰ ἔθνη ἔχουν τὸ δικό τους «λόγο» καὶ τοὺς δικούς τους μύθους, μὲ τὰ ὁποῖα προσπαθοῦν νὰ συνδεθοῦν μεταξὺ τους

σὰν ἄτομα, νὰ συνδεθοῦν μὲ τὰ πράγματα, τὴ Φύση καὶ τὰ φαινόμενά της, καὶ νὰ ἐκφράσουν τὸν αἰσθηματικὸ καὶ κοινωνικὸ χαρακτῆρα τους, τὶς σκέψεις καὶ τὶς ἀντιλήψεις τους γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸν κόσμον, τὰ ἰδανικά καὶ τὶς μύχιες διαθέσεις τους. Ἀλλὰ μόνο ὁ Ἑλληνικὸς Μῦθος καὶ Λόγος, κατὰ γενικὴ παραδοχή, ἐξύψωσαν καὶ ἀπελευθέρωσαν τὸν ἄνθρωπον, τὸν ἐξαλήθευσαν, καὶ τὸν ἐξανθρώπισαν. Γιατί;

Τὴν ἀπάντησι καὶ πάλι θ' ἀναζητήσουμε στὴν Ἑλληνικὴ Μυθολογία, ποῦ, ὅπως ἀποδείξαμε στὸ «Περὶ Μύθου» ἄρθρο,⁽¹⁾ ἀποτελεῖ τὴ συμπύκνωση καὶ τὸ πενταπόσταγμα τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Στρατιὰ ὁλόκληρη θεῶν καὶ θεοτήτων, χορὸς ἰδεῶν καὶ ἀντιλήψεων, χεῖμαρρος αἰσθημάτων καὶ ὑψηλῶν ὁραμάτων παρελαύνουν στὴν Ἑλληνικὴ Μυθολογία, ἐλεύθερα καὶ αὐτοδύναμα, ἀσυστηματοποίητα καὶ ἄσκοπα, (μὴ σκόπιμα, γιὰτὶ ὅλα ἔχουν τὸ σκοπὸ τους, — εἶναι τὰ ἴδια αὐτοσκοποί), χωρὶς ποτὲ νὰ φθονῇ ὁ ἓνας θεὸς τὸν ἄλλον (μὴ ζηλωτὲς θεοί), οὔτε νὰ ὀργανώνωνται καὶ νὰ συνωμοτοῦν ὁ ἓνας εἰς βάρος τοῦ ἄλλου — καὶ χωρὶς ποτὲ νὰ συστηματοποιοῦνται οἱ ἰδέες, νὰ κωδικοποιοῦνται μέσα σὲ κάποια «Βίβλο» ἢ Κοράνι ἢ Καταστατικὸ χάρτη. Ὅλα εἶναι αὐθύπαρκτα καὶ ἀκεραιωμένα, καὶ καθένα προβάλλει μὲ τὴν δικιά του ὁμορφίαν καὶ τὴ δικιά του χάρι, διεκδικώντας τὴ θέσιν ποῦ τοῦ ἀξίζει.

Οἱ θεοὶ τοῦ Ὀλύμπου εἶναι ἀνθρωπόμορφοι καὶ ἐπιδέχονται ἐλεγχον, διᾶλογο καὶ ἀνάπλασι. Μὲ ἀγρυπνο

(1) Βλ. «Δαυλόν», τεύχος 6ο (Ἰούλιος 1982), σ. 263 — 270.

μάτι παρακολουθοῦν τις μεταβολές τοῦ Σύμπαντος καὶ δίνουν τὸ παράδειγμα στοὺς ἀνθρώπους, προσαρμοζόμενοι μὲ τὴν κάθε νέα φυσικὴ καὶ ἀληθινὴ πραγματικότητα. Ὅσο ὁ Προμηθεὺς βαρύνεται μὲ τὴν κατηγορίαν τοῦ κακούργου ἐμπρηστῆ, ὁ Δίας δὲν λησμονεῖ νὰ στέλνῃ τὸ γύπα στὸν Καῦκασο· ὅταν ὅμως ὁ χρόνος δικαιώσῃ τὸν Τιτάνα, τὸν λύνει, καί, μαζί μὲ τὸ γιό του τὸν Ἡρακλεῖ, τὸν δέχεται στὸν Ὀλύμπο. Δὲν προκαλοῦν τὸ κοινὸ αἶσθημα οἱ θεοί, δὲν παραβιάζουν τὸ μέτρο, γιατί, τότε, οἱ ἄνθρωποι τοὺς ἀρνοῦνται.⁽²⁾

Φαίνεται καθαρά, ὅτι δὲν δημιουργοῦν οἱ θεοὶ οὔτε κάποιο σύστημα ἢ κάποια ἐξουσιαστικὴ (ἄνωθεν) δύναμη τὴν ἠθικὴ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ ἡ ἠθικὴ τῶν Ἑλλήνων διαμορφώνει τοὺς θεοὺς, τὶς ιδέες, τὴν πολιτικὴ καὶ τὶς τέχνες. Ὁ Δίας, μέχρι νεωτέρας διαταγῆς, ἐκλέχθηκε ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες νὰ ἐκφράζῃ, νὰ ἀντικατοπτρίζῃ τὸ Λόγο, τὴν Ὑπέρτατη Ἀρχή. Ὁ Εὐριπίδης προσευχόμενος στὸ Δία, λέγει τὰ παρακάτω:

«ὦ ἐσύ, τὸ στήριγμα τῆς γῆς καὶ ποῦ ἀπάνω στὴ γῇ ἔχεις τὸ θρόνο σου, ὅποιος κι ἂν εἶσαι, ποῦ εἶσαι δύσκολος νὰ σὲ ἀπεικάσωμε γιὰ νὰ σὲ γνωρίσωμε, Δία, εἴτε εἶσαι ἡ ἀνάγκη ποῦ δένει τὴ φύση, εἴτε εἶσαι ἡ διάνοια ποῦ κυβερνᾷ τοὺς θνητοὺς, σὲ σένα ἔσπευλα τὴν προσευχή μου· γιατί διασχίζοντας σιωπηλὸ δρόμο ὅλα

τὰ θνητά, δίκαια τὰ καθοδηγεῖς».⁽³⁾

Δὲν γνωρίζει, λοιπόν, ὁ Ἕλληνας τὸ Δία, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὸν ταυτίζει μὲ τὸ Λόγο, — ὅπως ὁ δογματισμὸς⁽⁴⁾ —, ποῦ, γιὰ τὸν Ἡρακλεῖτο, «τό ἐν, τὸ σοφόν, λέγεσθαι οὐκ ἐθέλει καὶ ἐθέλει Ζηνὸς ὄνομα». Ὡσαύτως, δὲν αἰσθάνεται καμμιά ἀνάγκη ὑποκειμενικὴ ἢ ἀντικειμενικὴ, οὔτε ὑποχρέωση νὰ σοφισθῇ τεχνάσματα καὶ δοξασίες, προκειμένου νὰ ἐξαπατήσῃ τοὺς συνανθρώπους του, δηλαδὴ τὸν ἑαυτοῦ, καὶ νὰ αὐτογελοιοποιηθῇ.

Ὅπως οἱ ἄνθρωποι δημιουργοῦν τοὺς πολιτισμούς, ἔτσι καὶ οἱ πολιτισμοὶ μὲ τὴ σειρά τους δημιουργοῦν καὶ διαμορφώνουν τοὺς ἀνθρώπινους χαρακτήρες. Ἕνας πολιτισμὸς, ὅπως ὁ μυθικὸς πολιτισμὸς τοῦ ἐλληνισμοῦ, βασισμένος στὶς ὑπερχωροχρονικοῦ κύρους ιδέες τῆς ἀληθείας, δικαιοσύνης καὶ ἐλευθερίας, ὅπως αὐτὲς ἀντικατοπτρίζονται στὴ μυθικὴ ἱστορία του, εἶναι φυσικὸ νὰ διαμορφώσῃ τέτοιους χαρακτήρες, ποῦ μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τους νὰ σφυρηλατοῦν τὸ δικό τους μῦθο, ποῦ ἂν δὲν εἶναι ἀνώτερος, ἀναμφίβολα εἶναι ἐφάμιλλος τῶν προγενέστερων τους. Καὶ διότι οἱ Ἕλληνες φροντίζουν νὰ φτιάξουν πρῶτα τὸν ἑαυτοῦ, νὰ γνωρίσουν ποιοὶ εἶναι καὶ τί θέλουν, κατὰ τὸ δελφικὸ ρῆμα «Γνῶθι σεαυτόν»· «οὐ δύναμαι πῶ κατὰ τὸ δελφικὸν γνῶναι ἑμαυτόν· γελοῖον δέ μοι φαίνεται, τοῦτο

(2) «Ἐμοὶ δ' ὅποια γαστρίμαργον μακάρων τιν' εἰπεῖν ἀφίσταμαι» (Πίνδαρος, «Ὀλύμπιον. Α'», 53—54).

(3) Εὐριπίδης, «Τρωάδες», 884 — 888.

(4) «Κέλσος ἐγκαλεῖ χριστιανοίς: Ὡς σοφιστομένοις ἐν τῷ λέγειν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ εἶναι αὐτολόγον» καὶ οἰεταί γε κρατύνειν τὸ ἐγκλημα, ἐπεὶ «Λόγον ἐπαγγελλόμενοι Υἱὸν εἶναι τοῦ Θεοῦ, ἀποδείκνυμεν οὐ Λόγον καθαρὸν καὶ ἄγιον, ἀλλ' ἄνθρωπον ἀτιμόπατον, ἀπαχθέντα καὶ ἀπατυμνησθέντα» (Ὁριγένης).

ἔτι ἀγνοοῦντα τὰ ἀλλότρια σκοπεῖν», μᾶς λέγει ὁ Σωκράτης.

Φορτωμένος βασιλική περηφάνεια, ὁ γίγαντας τῆς σκέψης Ἡράκλειτος, μιλά με καμάρι γιὰ τὸν ἄθλο ποῦ ἐπετέλεσε: «Ἐδιζήσατο ἐωυτόν».

Πρὸν τὸν ἐσωτερικὸ κόσμο, λοιπόν, στρέφεται ὁ λόγος, «ἐνδον σκάπτουν» οἱ Ἕλληνες, ἂν καὶ γνωρίζουν ὅτι, «ψυχῆς πείρατα ἰόντες οὐκ ἂν ἐξεύροιεν, πάσας ἐπιπορευόμενοι ὁδοὺς», διότι ἡ ψυχὴ «οὕτω βαθὺ λόγον ἔχει». Πρόκειται γιὰ τὴν ἴδια ἀκριβῶς θεϊκὴ μαν(τ)ία τοῦ Σίσιου-φου, ποῦ ἀναμφίβολα γνωρίζει — ἐμπειρικά, πρακτικὰ τουλάχιστο — ὅσο κανεὶς ἄλλος, ὅτι δὲν πρόκειται ποτὲ νὰ στεριώσῃ τὸ θράχο του στὴν κορυφὴ τοῦ λόφου, μὰ ποτὲ δὲν ἐγκαταλείπει τὸν ἀγῶνα! Ἴσως ἐλπίζει, ὅτι κάποτε θὰ τὸ ἐπιτύχῃ, ἀλλὰ τὸ πῶς βέβαιον εἶναι, ὅτι δὲν ἐλπίζει τίποτα καὶ οὕτε θέλει νὰ ἐλπίζῃ. Ἐνῶ πολλοὶ σύγχρονοι ἀναγνώστες τῆς Μυθολογίας ἐξεγείρονται, ἀγανακτοῦν ἢ κατεβάζουν τὸ κεφάλι με ἀπογοήτευση, μπροστὰ στὴν «παιράλογη»⁽⁵⁾ ὑποταγὴ τῶν ἡρώων στὴ Μοῖρα τους, οἱ μόνοι ποῦ δὲν δείχνουν καμμιὰ δυσφορίαν, ἀγανάκτηση ἢ ἀπογοήτευση εἶναι οἱ ἥρωες, ποῦ πάντα ἡρεμοῦν, διατηρῶντας τὸ γαλήνιο ἀνδρικό τους ὕψος. Μὰ μήπως μπορεῖ νὰ φαντασθῇ κανεὶς τὸ Σωκράτη λιγώτερο ἡρεμο καὶ ἀνδρικό, ὅταν ὁμολογῇ τὴν ἀγνοιά του; Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ἡ ἐλληνικὴ ἀρετή ἢ στοίχιση τῆς θελήσεως πρὸς

τὸ γενικὸ σκοπὸ, ἢ εὐθυγράμμιση τοῦ ἀτόμου με τὴν ἀλήθεια, καὶ τίποτα περισσότερο.

Ἡ αὐτογνωσία, λοιπόν, ἢ ἀναζήτησις τῶν «ἐν τῇ ψυχῇ» λόγων ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον χρέος τοῦ Ἕλληνα, ποῦ αἰσθάνεται σὰν διωρισμένος ἀπὸ τὴ μοῖρα νὰ πορεύεται ἀκατάπαυστα πρὸς τὴ γνῶσιν.⁽⁶⁾ Ὅπως οἱ θεοί, οἱ ἰδέες, τῶν Ἑλλήνων δὲν συνομολογοῦν, οὔτε ὑποχωρεῖ ὁ ἕνας μπροστὰ στὸν ἄλλο, ἀλλὰ ὁ καθένας ἀνεξάρτητα πραγματώνει τὴ δική του ἀποστολή, χωρὶς νὰ ἀντιτίθεται στὸν ἄλλο, ἔτσι καὶ οἱ Ἕλληνες λειτουργοὶ τοῦ Λόγου, σοφοί, φιλόσοφοι, τεχνίτες... καὶ γεωργοί, με τίς σκέψεις καὶ τὰ ἔργα τους ἀσκοῦν ὁ καθένας τίς ἐπιδράσεις του στὴ διαμόρφωση τοῦ πολιτισμοῦ, χωρὶς ποτὲ νὰ δημιουργοῦν ἐνιαῖο ἰδεολογικὸ ἢ πολιτικο-κοινωνικὸ σύστημα. Ἐλάχιστα ἐνδιαφέρουν τὸν Ἕλληνα στοχαστὴ οἱ ἐπιδοκimasίες ἢ οἱ ἀποδοκimasίες τῆς παραχρηστοῦ καὶ θορυβώδους μάζας τῶν μικρῶν ἀνθρώπων. Εἶναι ἀξιοθαύμαστη ἡ ζωὴ τοῦ Ἡράκλειτου, ποῦ παίζει «κότσια» (ἀστραγάλους) με τὰ παιδιὰ, τοῦ Δημόκριτου ποῦ εἶναι πάντα καὶ μ' ὅλα εὐχαριστημένος — πῆρε τὸ παρατσούκλι «Γελασίνος» —, τοῦ Ἐμπεδοκλῆ ποῦ πέφτει στὴν Αἴτναν «γιὰ νὰ μάθῃ», τοῦ Θαλῆ, τοῦ Παρμενίδου, τοῦ Ἰωκράτη... Ὅλοι τους μοιάζουν, λές καὶ ἀποτελοῦν κλαδιὰ τοῦ ἴδιου δέντρου. Κανεὶς δὲν ἀσχολεῖται με τὴ ζωὴ τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ οἱ ἰδέες τοῦ καθενὸς (οἱ ἰδέες αὐτές

(5) Πρβλ. Ἀλμπέρ Καμύ, «Ὁ μῦθος τοῦ παράλογου».

(6) Ἄνθρωπος ἐπιμολογικῶς, κατὰ Πλάτωνα = ζῶν ποῦ ἀ ν α θ ρ ε ῖ, δηλ. συλλογίζεται καὶ ἐρευνᾷ ὅ,τι ὅπως, δηλαδὴ ὅ,τι εἶδε («ἀναθρῶν ἂ ὀησε») (Κριτύλος).

καθ' ἑαυτές) ἀπασχολοῦν ὅλους τοὺς ἄλλους. Ζοῦσαν, βλέπεις, καὶ στὴν ἐποχὴ πού τοὺς ἐνδιέφερε ἡ γνώση καὶ ὄχι ἡ πηγὴ τῆς, ἔστω κι ἂν ἐπρόκειτο γιὰ τὴ Δρυΐδης Δωδώνης ἢ γιὰ τὴν Κασταλία τῶν Δελφῶν. Πρόκειται, δηλαδή, γιὰ τὸ ἀντίθετο ἀπὸ τὸ σημερινὸ λογοκρατικὸ πνεῦμα, πού καμμιά «γνώση» δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ παραδεκτὴ, ἂν δὲν εἶναι ἐγκεκριμένη ἀπὸ κάποια «παραδεκτὴ» αὐθεντία καὶ ἂν δὲν ὑπηρετῇ κάποια ἐξουσιαστικὴ ἢ οἰκονομιστικὴ σκοπιμότητα.

Ποιὸ εἶναι τὸ στοιχεῖο ἐκεῖνο πού ἐνοποιεῖ τοὺς Ἕλληνες στοχαστές — καὶ ἡ ἀπουσία που ἀπὸ τοὺς στοχαστὲς τοῦ ἄλλου κόσμου, ξεχωρίζει τοὺς Ἕλληνες μὲ τόση εὐκολία;

«Θὰ καταλάβωμε εὐκολώτερα αὐτὴ τὴν ιδιότητα, ὅταν θυμηθοῦμε ὅτι οἱ Ἕλληνες ἦταν ἀρχέγονος λαός. Ἦσαν ἀπλούστεροι, πιὸ παρθενικοί, πιὸ ἀφελεῖς ἀπὸ μᾶς, γιὰτὶ στέκονταν πιὸ κοντὰ στὴν πρωΐα τοῦ ἰκόσμου, καὶ εἶχαν κληρονομήσει λιγότερες παραδόσεις σκέψης, μικρότερες ἀποθησαυρίσεις γνώσεων. Ὑπάρχει κάτι τὸ παιδικὸ μὲ τοὺς Ἕλληνες. Σὰν παιδιὰ εἶχαν καταπληκτικὴ δύναμη νὰ πηγαίνουν ἴσια στὸ σκοπὸ. Ἡ δροσερότητα μὲ τὴν ὁποία κοίταζαν τὰ πιὸ κοινὰ πράγματα καὶ πήγαιναν ὀρμέμεντα πρὸς ἀλήθειες «πού ἡμεῖς ὅλη μας τὴ ζωὴ ψηλαφοῦμε νὰ τίς βροῦμε» εἶναι παιδική· καὶ πολὺ παι-

δικὴ εἶναι ἡ εὐθύτητα πού εἶδε στὰ πράγματα τίποτε περισσώτερο ἀπὸ ὅ,τι πραγματικὰ ὑπάρχει σ' αὐτά. Μόνο πού ἦταν παιδιὰ μὲ νοημοσύνη ἀντρῶν». (7)

Γίνεται φανερό, ὅτι, γιὰ νὰ εἶναι ὁ λόγος ὀρθός, ἀπαραίτητη προϋπόθεση εἶναι ἡ «ἀγαθότητα», ἡ σωφροσύνη, πού ἐξασφαλίζει τὴν ἰκανότητα ἐπιλογῆς τῆς ὀρθῆς θελήσεως καὶ τῆς ὀρθῆς πορείας, προκειμένου νὰ φθάσῃ κανεὶς στὸ τέρμα, δηλαδή στὴν ἀλήθεια. (8) Ἀναμφίβολα τὰ μάτια καὶ τ' αὐτιά, δηλαδή οἱ αἰσθήσεις, εἶναι καλοὶ μάρτυρες, ἀλλὰ μόνο γιὰ ἀνθρώπους πού οἱ ψυχές τους δὲν εἶναι βάρβαρες ἢ νοσηρές. Χρειάζεται ἀθωότητα, ὀρθὴ θέληση, αὐτοσυγκράτηση καὶ αὐτοκυριαρχία, γιὰ νὰ μπορέσῃ κανεὶς νὰ φθάσῃ στὸ τέρμα. Ὄταν μεσολαβοῦν ἀνεξέλεγκτες θελήσεις καὶ ἐπιθυμίες, σκοπιμότητες, ὠφελισμὸς, πάθος καὶ συμπλέγματα, ἀποκλείεται νὰ φθάσῃ κανεὶς στὸν ὀρθὸ σκοπὸ. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ ὅταν μεσολαβοῦν ἡ παράδοσις, ἡ κεκτημένη καὶ κωδικοποιημένη γνώση, οἱ αὐθεντίες καὶ τὰ δόγματα. Τὸ μυαλὸ ἀκίνητοποιεῖται καὶ πελαγοδρομεῖ, ξεσπαρατίζει ἀπὸ τὴν ὀρθὴν πορεία. Νά, γιὰτὶ τὸ Ἑλληνικὸ Πνεῦμα ἀπορρίπτει κάθε παράδοσις καὶ δογματισμὸ καὶ ἐνδιαφέρεται μόνο γιὰ τὸ νέο, γιὰ τὸ ἀληθινόν. Ὁ Ἡράκλειτος ἀπορρίπτει παντελῶς τὴν κεκτημένη γνώση (τοὺς νέκυες), πού τὴ θεωρεῖ «κοπρίων ἐκ-

(7) RICHARD W. LIVIGSTONE, «Τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα», μετάφ. Β. Τσάκη, σ. 101.

(8) «Σωφρονεῖν ὁρετὴ μεγίστη, καὶ σοφίη ἀληθεὺς λέγειν καὶ ποιεῖν κατὰ φύσιν ἐπαίοντας» (Ἡράκλειτος).

βλητότερη», τις αὐθεντίες,⁽⁹⁾ ἀλλά... καὶ τὸν ἴδιο τὸν Ἡράκλειτο,⁽¹⁰⁾ συνιστώντας στοὺς στοχαστὲς νὰ μὴν ἔχουν σὲ τίποτα καὶ σὲ κανένα ἐμπιστοσύνη, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ λόγο.

Πόσο μεγάλη διαφορά ὑπάρχει μετὰ τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος καὶ τῆς Λογοκρατίας, ποὺ πνίγεται μέσα στὴ βιβλιακὴ σοφία, τὸν ἱστορισμό, καὶ τὸ μὴρύκασμα τῆς κεκτημένης γνώσης! Ἀλλὰ καὶ πόση διαφορά χαρακτήρων μετὰ τοῦ ἐλευθέρων Ἑλλήνων δασκάλων καὶ τῶν δασκάλων τῆς Λογοκρατίας, ποὺ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ κρύβουν τὸ πρόσωπό τους πίσω ἀπὸ κάποιο ἄκομφο καὶ ἄχαρο φέρετρο τῆς γνώσης! Ἄν εἶναι πάντως ἀλήθεια, ὅτι πίσω ἀπὸ κάθε μεγάλη φυσιογνωμία κρύβεται κατὰ κανόνα κι ἓνας μέγας δάσκαλος (Ἡράκλειτος—Βίας ὁ Πριηνέας, ἡ Πλάτων—Σωκράτης, ἡ Ἀλέξανδρος—Ἀριστοτέλης), ἡ ἀνυπαρξία μεγάλης φυσιογνωμίας, ἀπὸ τὰ χρόνια τῶν «Μεγάλων Παιδαγωγῶν» καὶ ἐντεῦθεν, μαρτυρεῖ τὴν ἀνυπαρξία καὶ μεγάλων δασκάλων.

Κύρια χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ ἐλληνικοῦ λόγου εἶναι, λοιπόν, ἡ ἔλλειψη πατρότητας (ὁ λόγος εἶναι ξυνός = κοινός) καὶ ἡ εὐθύτητα, ποὺ ἀναφέρεται σταθερὰ στὸ Λόγο, δηλαδὴ στὴν ἀρχὴ ποὺ ἐνώνει καὶ συντηρεῖ τὸν κόσμον. Ὁ Λόγος εἶναι κοσμικὸς καὶ ταυτίζεται μὲ τὸν Κοσμογονικὸ Νόμο, ποὺ συνέχει τὸ εἶναι καὶ τὸ γίνεσθαι, χωρὶς νὰ βρίσκεται ἔξω ἀπ' αὐτά. Ὁ Λόγος καὶ

τὸ ἦθος, ἡ ὀρθότητα καὶ ἡ εὐκρίνεια, εἶναι ἀλληλένδετα — χωρὶς νὰ ταυτίζονται, γιατί πηγάζουν ἀπὸ τὸ Λόγο, ποὺ εἶναι ἡ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς τοῦ Σύμπαντος, καὶ τοῦ ὁποῖου «μετέχει» ὁ ἄνθρωπος, ἄλλος λίγο — ἄλλος πολύ. Ἡ ἀσυμφωνία λόγου καὶ ἦθους, γνωστικοῦ καὶ διεστραμμένου βουλητικοῦ, εἶναι ἡ βασικὴ αἰτία ποὺ ὁ ἄνθρωπος ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸ δρόμο τῆς ἀλήθειας.

Αὐτὸ ποὺ καίρια χαρακτηρίζει τὴν ἐλληνικὴ σκέψη εἶναι ἡ ἀτέρμονη ἀναζήτησις τῆς ἀλήθειας, ἀναζήτησις ποὺ ἔσπασε τὰ δογματικὰ σύνορα τῆς πλάνης καὶ τῆς πρόληψης καὶ παρήγαγε ὅ,τι ἐλεύθερο καὶ ἀληθινὸ στὸ χώρο τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς πολιτικῆς. Ἐνῶ ὅλα τὰ φιλοσοφικὰ καὶ πολιτικὰ συστήματα τῶν ἄλλων λαῶν φέρουν μέσα τους τὸ σπόρο τῆς παγοποιήσεως, τῆς αὐτοκαταστροφῆς καὶ ἀργὰ ἢ γρήγορα παρακμάζουν καὶ πεθαίνουν, ὁ ἐλληνικὸς λόγος, ἡ μυθολογία καὶ οἱ Ἕλληνες μυθολογιστὲς καὶ σοφοὶ εἶναι γόνιμοι πάντοτε, ἀκτινοβολοῦν πάντοτε καὶ μένουν ἄφθαρτοι ἀπὸ τὴ φθοροποιὸ δύναμις τοῦ χρόνου, ἀναζωογονῶνται καὶ ἀναγεννῶντας τὴν ἐκάστοτε θνήσκουσα ἀνθρωπότητα.

Φυσικὸ εἶναι ἡ ἀναζήτησις τῆς ἀλήθειας νὰ γίνεται ἀπὸ τοὺς μεγάλους ἀνθρώπους, ἀπὸ τίς ἀνώτερες ψυχές,⁽¹¹⁾ ποὺ, μὲ μιὰ ἀκατανίκητὴ ὁρμὴ, μὲ πόθο (ἡμερο), ὀδεύουν πρὸς τὴν ἀλήθεια ἐξ αἰτίας τῆς θεϊ-

(9) Πολυμαθὴν νόον ἔχειν οὐ διδάσκει· Ἡσίοδον γὰρ ἂν ἐδίδασκε καὶ Πυθαγόρην αὐτίς τε Ξενοφάνεια τε καὶ Ἑκασαίον. Τόν τε Ὀμηρον ἄξιον ἐκ τῶν ἀγῶνων ἐκβάλλεσθαι καὶ ραπίζεσθαι καὶ Ἀρχίλοχον ὁμοίως. Πυθαγόρης Μνησάρχου ἱστορίην ἤρακε ἀνθρώπων μάλιστα πάντων, καὶ ἐκλεξόμενος ταύτας τὰς συγγραφὰς ἐποίησας ἑαυτοῦ σοφίην, πολυμαθίην, κακοτεχνίην».

(10) «Οὐκ ἐμοῦ, ἀλλὰ τοῦ λόγου ἀκούσαντας ὁμολογεῖν» (Ἡράκλειτος).

(11) «Αἰρεῦνται γὰρ ἐν ἀντί ἀπάντων οἱ ἄριστοι, κλέος θνητῶν» οἱ δὲ πολλοὶ κεκῶρηνται ὅκωσπερ κτήνη» (Ἡράκλειτος).

κῆς τοὺς μαν(τ)ίας.⁽¹²⁾

Οἱ αὐθεντικοὶ λειτουργοὶ τοῦ Λόγου, οἱ στοχαστές, ἀδιαφοροῦν γιὰ κάθε σκόπιμο, ὠφελιμιστικὸ (δύναμη, ἐξουσία, πλοῦτος, ἐφήμερες δόξες) καὶ εὐθυγραμμίζονται μὲ τὴν ἀλήθεια, ποὺ ἀποτελεῖ ἀποκλειστικὸ σκοπὸ τῆς σκέψεώς τους. Ἡ φυσικὴ αἴσθησις τοῦ ὀρθοῦ, ὁ ἐμφυτος λόγος, τοὺς καθιστᾷ ἐλεύθερους, ὥστε κανέναν τεχνητὸς ἐξαναγκασμὸς νὰ μὴ μπορῇ νὰ τοὺς ἐκτρέψῃ ἀπὸ τὴν ὀρθὴ πορεία τους. Οἱ σκέψεις τους εἶναι σύμφωνες μὲ τὰ ἔργα τους⁽¹³⁾ καὶ ὅλα εἶναι ἐναρμονισμένα πρὸς τὸν Κοσμογονικὸ Νόμο, ποὺ ἀποτελεῖ τὴ συνισταμένη τῆς ἀπόλυτης Ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀπόλυτης Δικαιοσύνης.

* * * *

Η ἀνώνυμη μάζα τῶν οικονομιστῶν, ὀρθολογιστῶν καὶ καρριεριστῶν τῆς Λογοκρατίας, ἀπεναντίας, προσπαθοῦν νὰ εὐθυγραμμίσουν τὴν ἀλήθεια σύμφωνα μὲ τίς δικές τους ἐπιδιώξεις καὶ ἐπιθυμίες. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ λογοκρατικὸς αὐτὸς «λόγος» δὲν εἶναι «ξυνός», ἀφοῦ εἶναι τεχνητός, ψεύτικος καὶ γι' αὐτὸ στερεῖται εὐθύτητας, ὀρθότητος, ἐσωτερικῆς συμφωνίας καὶ καθολικότητας. Ὁ λογοκράτης, δημιουργεῖ τὴ δική του «ἀλήθεια», μὲ ἀποτέλεσμα τὴν πνευματικὴ, πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀναρχία, μέσα στὴν ὁποία πελαγοδρομεῖ ὁ ἀναρχο-ἐξουσιαζόμενος κόσμος μας. Ὁ καθένας σήμερα ζῇ στὸ δικό του ἰδιαίτερο — ψεύτικο κόσμο καὶ ὅλους τοὺς «ἄλλους» τοὺς

θεωρεῖ ἐχθρικούς.

Ὁ δογματισμὸς, ἡ ἀποθλάκωσις, ὁ ἀποπροσανατολισμὸς, ὁ ἐπαγγελματισμὸς, ὁ φανατισμὸς, ὁ μαζανθρωπισμὸς συναγωνίζονται μεταξὺ τους, καὶ ὁ κόσμος μοιάζει μὲ ἓνα ἀπέραντο φρενοκομεῖο, ὅπου οἱ ἀνεξέλεγκτες τάσεις καὶ ἐπιθυμίες, ἡ μισαλλοδοξία καὶ τὰ πάθη, ὁ ἀτομικισμὸς καὶ ὁ ἀγνωστικισμὸς κάνουν ἐπιβλητικὰ τὴν ἐμφάνισή τους.

Οἱ ἐλεύθεροι λειτουργοὶ τοῦ Λόγου ἀπουσιάζουν ἀπὸ τὴ λογοκρατομένη κοινωνία, ὅπου «ὑπάλληλοι» τῆς ἐξουσίας, φορεῖς καὶ ἐκφραστὲς τοῦ λογοκρατικοῦ κατεστημένου, παίρνουν τὴ θέση τῶν πρώτων, ὑπηρετώντας τοὺς πνευματικούς καὶ ἐπιστημονικούς χώρους, μὲ ἐντολὴ νὰ «ἀναπτύσσουν» τίς δοτὲς «ἀλήθειες» τῆς ἐξουσίας. Ἡ ἐργασία τους ἀποσκοπεῖ ὄχι στὴν ἀναζήτησις τῆς ἀλήθειας, ἀλλὰ στὸ βιοπορισμὸ καὶ στὴν «καριέρα», δηλαδὴ στὴν ἐξουσία. Τὸ ἔργον, ἡ προσπέλασις τῆς ἀλήθειας, ἐλάχιστα ἐνδιαφέρει τὸ λογοκράτη ὑπῆρέτη τῆς ἐξουσίας, ποῦ, ἄλλωστε, πολλὰς φορὲς ἐρχεται σὲ σύγκρουση μὲ τὰ συμφέροντα τῆς ἐξουσίας. Τὰ καθήκοντά του περιορίζονται στὸ «φρεσκάρισμα» τῆς κεκτημένης γνώσεως καὶ στὴν ἐφαρμογὴ δογματικῶν «ἐπιστημονικῶν» ἀρχῶν καὶ νόμων, μὲ τὰ ὁποῖα ἀνδρώνεται καὶ ἐξασφαλίζεται τὸ ἐξουσιαστικὸ κατεστημένο. Ἄλλωστε, στὰ «πλαῖσα» τῶν «ἰδιαίτερων κόσμων» τῆς Λογοκρατίας περιλαμβάνεται καὶ ὁ θεσμὸς τῆς εἰδίκευσης, μερίκευσης καὶ κατακερματισμοῦ τῆς ἀλήθειας

(12) «Οὐδεὶς ἔννου ἐὼν ἐφάπτεται μαντικῆς ἐνθέου καὶ ἀληθοῦς» (Πλάτων).

(13) «Δεῖ ποιητὴν ἄνδρα πρὸς δρᾶμα, ἃ ποιεῖν, πρὸς ταῦτα ἱούς τρόπους ἔχειν» (Πλάτων).

καὶ οἱ συνακόλουθες εἰδικότητες ἐπαγγελμάτων. Ἔτσι, ἐνῶ γιὰ τὸν ἑλληνα λειτουργὸ τοῦ Λόγου τὸ «σοφὸν» εἶναι ἓνα καὶ τὸ κάθε ἀντικείμενο ἐξετάζεται ταυτόχρονα ἀπ' ὅλες τὶς πλευρὲς του, ἤτοι φιλοσοφικά, λογικά, ἐπιστημονικά καὶ καλλιτεχνικά, ὁ σημερινὸς λογοκρατούμενος ἐπιστήμονας πνίγεται μέσα στὸ πέλαγος τῶν μονομερειῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων μιὰ μόνο μικρὴ θεσοῦλα τοῦ ἀναγνωρίζεται. Ἐνῶ ὁ λειτουργὸς τοῦ Λόγου, κατὰ τὸ «οἶδε νοῆσαι ὅμα πρόσω καὶ ὀπίσω» τοῦ Ὁμήρου, εἶναι πολυμερὴς, εἶναι καθολικὸς καὶ ἐξετάζει τὰ πράγματα μόνο σφαιρικὰ, ὁ λογοκράτης μόνο ἓνα μικρὸ πεδίο ὁράσεως διαθέτει, καὶ τίποτα περισσότερο.

Ἡ διαφορὰ μεταξὺ λειτουργοῦ τοῦ Λόγου καὶ ὑπηρέτη τῆς Λογοκρατίας γίνεται ἀμέσως ἀντιληπτή, ὅταν σκεφθῇ κανεὶς π.χ. τὸ Δημόκριτο ποὺ ἀνακαλύπτει τὴν ἀτομικὴ θεωρίαν, καὶ ἀρκεῖται σ' αὐτὸ σφραγίζοντάς την στὸ συρτάρι, καὶ τὸν Ἀρχιμήδη, ποὺ ἀρνεῖται νὰ ἐφαρμόσῃ τοὺς νόμους τοῦ τῆς Μηχανικῆς του, προκειμένου νὰ φτιάξῃ ὅπλα πολεμικὰ γιὰ λογαριασμὸ τοῦ θεοῦ τοῦ Ἰέρωνα (τῆς Ἐξουσίας), γιατί αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν τὰ θεωροῦσιν ἁξίως. Ποιὰ εἶναι ἡ στάση τῶν ὑπηρετῶν τῆς Λογοκρατίας, τῶν εἰδικευμένων ἐπιστημόνων; Ἀφοῦ ἐφάρμοσαν τὴν θεωρίαν τοῦ Δημόκριτου καὶ παγίδευσαν τὴν ἀνθρωπότητα στὰ γρανάζια τῆς πυρηνικῆς Τεχνοκρατίας, παλεύουν ἀπελπισμένα καὶ μάταια νὰ βγοῦν ἀπὸ

τὸ λαβύρινθο, τὸν ὁποῖο οἱ ἴδιοι δημιουργήσαν, χωρὶς νὰ γνωρίζουν, αὐτοὶ κι ὁ Κόσμος μας, ποῦ ὁδηγοῦνται.

Ὁ λειτουργὸς τοῦ Λόγου, ὅπως εἶπαμε, εἶναι αὐτάρκης καὶ αὐτοδύναμος, ἄρα ἐλεύθερος ἄνθρωπος. Κανένας ἐξωτερικὸς ἢ ἐσωτερικὸς περιορισμὸς καὶ καμμιά ἀνάγκη, οὔτε ὑποκειμενικὴ, οὔτε ἀντικειμενικὴ, δὲν εἶναι σὲ θέσιν νὰ τὸν ἀποπροσανατολίσῃ. Ὁ λόγος τοῦ βλέπει τὸν κόσμον ἰδεαλιστικὰ καὶ ἐπέκεινα σκοπιμοτήτων καὶ ὑπολογισμῶν. Ὁ λόγος τοῦ τείνει νὰ ἐνωθῇ μὲ τὸ Συμπαντικὸ Λόγο, ἀπὸ τὸν ὁποῖο προέρχεται καὶ πρὸς τὸν ὁποῖο κατευθύνεται. Δὲ βλέπει δυὸ λόγους, δυὸ κόσμους, δυὸ ἀλήθειες, δυὸ ἀνθρώπους στὸν ἴδιο ἄνθρωπο, ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι

«Τὸ μισὸ στάχτη, τὸ μισὸ θεότητα
ὅμοια ἀνίκανον νὰ πεπάζῃ ἢ νὰ θου-
(λιάξῃ),

ἀλλὰ ὑπάρχει ἓνας Λόγος, ἓνας Κόσμος καὶ μιὰ ἀλήθεια.⁽¹⁴⁾ Ὅλα τὰ συλλαμβάνει σὰν ὁλότητα, ὅπως συλλαμβάνει καὶ τὸν πολυμορφισμό τῶν στοιχείων τῆς ὁλότητος αὐτῆς. Δὲν ἄγχεται ἀντικρύζοντας τὸ κακὸ, οὔτε ὀνειροπολεῖ στὴ σκέψιν τοῦ ἀπάλυτου καλοῦ. Ὁ ἐξωπραγματισμὸς, ἡ ἀπακαιοδοξία ἢ ἡ αἰσιοδοξία εἶναι ξένα πρὸς τὴ λογικὴ του. Μὲ ἀταραξία καὶ ἐνδιαφέρον παρακολουθεῖ τὸ ρόλο ὅλων τῶν φαινομένων καὶ φυσικὰ ἐκφράζει τὸ θαυμασμό του γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τους. Εἶναι ἄρκετὰ λογικὸς γιὰ νὰ ἀνακαλύ-

(14) «Κόσμον τόνδε, τὸν αὐτὸν ἀπάντων, οὔτε τις θεῶν οὔτε ἀνθρώπων ἐποίησε, ἀλλ' ἦν αἰεὶ καὶ ἔστιν καὶ ἔσται πῦρ αἰείζων, ἀπτόμενον μέτρα καὶ ἀποσβεννύμενον μέτρα» (Ἡράκλειτος).

ψη ὅτι ὁ κόσμος τοῦτος ἐκεῖ στηρίζεται: στὸ καλὸ καὶ στὸ κακὸ, ποὺ ἐρίζοντα καὶ ἀντιμαχόμενα διατηροῦν τὴν ἰσορροπία, τὸ ρυθμὸ τοῦ. Δὲν εἶναι ἀποδιοπομπαῖος τράγος τὸ κακὸ, κακοῦργος, διάβολος καὶ ὁ,τιδήποτε ἄλλο, ἀλλὰ «ἐν τῇ κακότητι» τοῦ καλοῦ.⁽¹⁵⁾

Ὁ λειτουργὸς τοῦ Λόγου, κρατᾷ ἀνοιχτὰ τὰ μάτια τοῦ καὶ δὲν παραβλέπει τὸ καλὸ καὶ τὸ ὠραῖο, γιατί εἶναι ἱκανὸς νὰ βλέπῃ ἄφοβα τὸ κακὸ. Γνωρίζει, ὅτι ὁ κόσμος εἶναι ὅπως τὸ φῶς, ποὺ μπορεῖ ν' ἀναλυθῇ σὲ πολλὰ χρώματα, γιατί πολυχρωμὴ καὶ πολύμορφη εἶναι ἡ Ζωή.

Τοιοιουτρόπως, δὲν πέφτει σὲ πλάνεις, ὅπως ὁ ὕλισμός, ὁ ρεαλισμός, ὁ ὀρθολογισμός, ὁ πνευματισμός, ὁ ἀναρχισμός. Δὲν συμμετέχει ὁ λειτουργὸς τοῦ Λόγου στὰ λογοκρατικὰ φαινόμενα τῆς ἀνταρσίας, τοῦ ἐπὶκαιροῦ, τῆς κραυγῆς γιὰ τὸ ἀδύνατο, τῆς ροπῆς γιὰ ἀνύπαρκτους στόχους.

Καλοὶ καὶ κακοί, σοφοὶ καὶ βλάκες, δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι, ὁμόφυλοι καὶ ἀλλόφυλοι μποροῦν νὰ συνυπάρχουν ἁρμονικά, ἐπιτελώνοντας ὁ καθένας τὴν ἀποστολή του. Μὰ καὶ μὲ τὸ θεῖο ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴν ἴδια σχέση, γιατί ἄνθρωποι καὶ θεοὶ ἀποτελοῦν μέρος τῆς ὁλότητος τοῦ Κόσμου:

«Ἐν ἀνδρῶν,
ἐν θεῶν γένος· ἐκ μιᾶς δὲ πνέομεν
ματρὸς ἀμφότεροι· διείργει δὲ πᾶσα κεκρυμμένη
δύναμις, ὥς τὸ μὲν οὐδέν, ὁ δὲ
χάλκεος ἀσφαλὲς αἰὲν ἔδος
μένει οὐρανός».

Ὅ,τι ἀκριβῶς λέγει ὁ Ἡράκλειτος, τὸ ἴδιο τραγουδᾷ καὶ ὁ Πίνδαρος· μὰ μήπως τίποτ' ἄλλο ἐννοεῖ καὶ ὁ ἀριστοκρατικὸς Ἀθηναῖος Ἴσσυκράτης, ὅταν ὀνομάζῃ «Ἕλληνες» αὐτοὺς ποὺ μετέχουν τῆς ἐλληνικῆς Παιδείας, ἢ ὁ Ἀλέξανδρος, ὅταν χαρακτηρίσῃ «συγγενεῖς» τοὺς ἀγαθοὺς ἀνθρώπους; Οἱ ἴδιες ἀκριβῶς οἰκουμενικὲς νότες ἀκούγονται ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες τῆς Ἀσίας, τῆς Μακεδονίας, τῆς Βοιωτίας, τῆς Ἀθήνας.

Ὁ ἀντίτυπος τοῦ ἐλληνικοῦ λόγου καλύπτει ὅλους τοὺς χώρους καὶ τοὺς χρόνους, ποτίζει ὅλη τὴ Ζωὴ τοῦ ἀγαθοῦ Ἑλληνισμοῦ, τόσο στὸν ἰδιωτικὸ, ὅσο καὶ στὸ δημόσιο τομέα. Ἡ ἀπλότητα, ἡ νεανικότητα, ἡ ἀθωότητα καὶ ἡ φιλομάθεια γίνονται αἰσθητὰ σὲ κάθε χώρο καὶ χρόνο:

«Σκεφθῆτε τὴν εἰκόνα τῆς ἐλληνικῆς ζωῆς ποὺ παρέχουν τὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ Ξενοφῶντα. Ἀνάμεσα στὸ 440 καὶ 400 π.Χ. ὁ ἐπισκέπτης τῶν Ἀθηνῶν μποροῦσε νὰ δῇ κατὰ τὰ πρωινὰ στὴν ἀγορά, ἄλλες φορές σ' ἓνα ἀπὸ τὰ γυμναστήρια ἢ σὲ μιὰ ἀπὸ τίς στοές, ἕναν γεροδεμένο ἀλλὰ ἀσχημο ἄντρα, νὰ κουβεντιάσῃ μὲ μιὰ μικρὴ ομάδα (...). Αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες θὰ συζητοῦσαν γιὰ τὸ νόημα τῆς θρησκείας ἢ τῆς ἀθείας, γιὰ τὸ τί εἶναι τὸ ὠραῖο, τὸ ἀσχημο, τὸ δίκαιο καὶ ἡ ἀνδρεία, ποιὲς εἶναι οἱ ἀρετὲς ποὺ κάνουν τοὺς ἀνθρώπους καλοὺς ἄρχοντες, καὶ τί ὅρισμό νὰ δώσουν στὴν «πόλη» ἢ στὴν «κυβέρνηση». Θὰ μέναμε ἔκπληχτοι ἀκούγοντας τέτοιους διαλόγους νὰ γίνονται σὲ δημόσια μέρη,

(15) «Συνάψεις ὅλα καὶ οὐχ ὅλα, συμπεριλαμβανόμενα διαφερόμενα, συνᾶδον διᾶδον, καὶ ἐκ πάντων ἐν καὶ ἐξ ἐνός πάντα. Οὐ ἐνυῖσιν ὅπως διαφερόμενα ἐνυῖσιν ὁμολογεῖ· πολὺντροπος ἁρμονίη ὁκωσπερ τόξου καὶ λύρης» (Ἡράκλειτος).

καὶ μαθαίνοντας ὅτι οἱ συνομιλητὲς συζητοῦσαν αὐτὰ τὰ θέματα, γιατί σκέπτονταν ὅτι ἦσαν ἀπαραίτητη ἡ γνώση τους στὸν «καλὸν κάγαθόν», ἐνῶ ἡ ἀγνοία τους ἦταν τὸ σημάδι τοῦ σκλάβου (...). Ἀπὸ τὸ πάθος γιὰ τὴ γνώση, στρατηγοί, ἀξιωματικοὶ τοῦ ἱππικοῦ, ἐταῖρες, ζωγράφοι, εὐγενεῖς γαιοκτήμονες, μέλλοντες πολιτικοὶ ἢ ἀποτραπηγμένοι ἀπὸ τὴν πολιτική, ἔρχονταν νὰ συζητήσουν τίς ὑποθέσεις τους μὲ τὸ Σωκράτη, καὶ ἔφευγαν διαφωτισμένοι σὲ θέματα πόσο ποικίλα ὅσο ἡ οἰκοδομική, ἡ ζωγραφική, ἡ ὀργάνωση συμποσίου, οἱ πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις, ἡ δυσπεψία καὶ οἱ σωματικὲς ἀσκήσεις». (16)

Πρόκειται γιὰ τὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας, γιὰ τὸ Δικαστήριον, γιὰ τὸ Κέντρο Ψυχαγωγίας. Ἕνας λειτουργὸς τοῦ Λόγου, διωρισμένος, ἀπ' τὸ θεὸ (τὸ Δαιμόνιον), ὁμισθος, σχεδὸν φτωχός, ἐλαύνεται ἀπὸ τὴ μανία, τὸν οἶστρο, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑποχρέωση νὰ καθοδηγήσῃ τοὺς ἀνθρώπους στὸ δρόμο τῆς ἀρετῆς. Εἶναι ἀτάραχος πάντα καὶ χαμογελαστός, γιατί ἐπιτελεῖ τὸ σκοπὸ του. Δὲν ἀγχεται, ἂν θὰ γίνουν οἱ ἀκροατές του «καλοὶ κάγαθοί», γιατί αὐτὸ δὲν ἐμπίπτει στὶς ἀρμοδιότητές του. Δὲ διαθέτει συγκεκριμένο καὶ περιτοιχισμένο χωρὸ γιὰ νὰ διδάξῃ, οὔτε καὶ τὸν ἐπιζητεῖ. Αὐτὰ ποὺ λέγει εἶναι ἀληθινὰ καὶ ἀγνὰ· δὲν ἀποβλέπει ὁ Σωκράτης οὔτε στὴν πολιτικὴ ἐπιβολή, οὔτε στὸν οικονομισμό, ποὺ ἂν τὰ ζήτηγε θὰ τ' ἀποκοῦσε εὐκολώτατα. Ἡ Ἀγορὰ καὶ ὁ Ἰλισσὸς ἐξασφαλίζουν περισσότερο τὴν ἐλευθερία, τόσο τοῦ ἴδιου, ὅσο καὶ τῶν ἀκροατῶν του. Ὁ ἀπώτερος καὶ μοναδικὸς σκοπὸς τοῦ λειτουργήματος

πραγματοποιεῖται, κι αὐτὸς εἶναι ἡ ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας.

Εὐκολὰ ἀντιλαμβάνεται κανεὶς, ὅτι ὁ λειτουργὸς τοῦ Λόγου Σωκράτης, ἂν καὶ τίποτα — λέει — δὲν γνωρίζει, γνωρίζει τὰ πάντα στὸ χωρὸ τῆς φιλοσοφίας, τῆς πολιτικῆς, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης. Αὐτὸ μαρτυρεῖ τὸ μεγάλο καὶ ἐκλεκτὸ ἀκροατήριό του καὶ ὁ ζήλος τῶν Ἀθηναίων νὰ συμποσιάζουν μαζί του.

Ἡ «γνώση», ἡ ἀληθινὴ σοφία ἀγκαλιάζει ὅλους τοὺς χώρους τοῦ ἐπιστητοῦ καὶ τίποτε δὲν μένει ἔξω ἀπ' αὐτήν.

Ἡ ἐλευθερία ἀποτελεῖ βασικώτατη προϋπόθεση γιὰ τὴν ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας. Τυχόν περιορισμοί, ἐξαναγκασμοί, σκοποθεσίες, ὑπολογισμοὶ ἀποτελοῦν ἀνασταλτικούς παράγοντες. Αὐτὸ μαρτυρεῖ ἡ δ η μ ὁ σ ι α — ὑπαίθρια διδασκαλία τοῦ Σωκράτη.

Τὸ λειτούργημα, ἡ ἀφιλοκερδὴς προσφορά στὸ σύνολο, ἀποσκοπεῖ στὸ γενικὸ καλὸ, στὴν προκοπὴ τοῦ συνόλου, καὶ προσφέρεται, δὲν ἐκποιεῖται. Ὁ Σωκράτης δίδασκε ἄμισθα σ' ὅλη του τὴ Ζωή. Καὶ τέλος τὸ λειτούργημα δημιουργεῖ τὸ ἔργο τὸ μεγάλο καὶ θαυμαστό. Αὐτὸ μαρτυροῦν οἱ ἀνακαλύψεις τῶν Ἑλλήνων σ' ὅλους τοὺς τομεῖς. Κατὰ ποῦ παρτρεῖ ὁ Ζὰν Ρισπέν:

«Στ' ἀλήθεια, ἔχομε ἀνακαλύψει τίποτε, ὁ,τιδήποτε, στὴ φιλοσοφία, στὴ μεταφυσική, στὴ λογική, στὴν κοσμογονία, ἔπειτα ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες; Ὅ,τι ἔχομε κάμει, ὅλο ὅλο, εἶναι ὅτι ἀ ν α π τ ὺ ξ α μ ε τ ῇ μ ι ᾶ ῖ τ ῇ ν ᾶ λ λ ῇ θ ε ω ρ ί α τ ο υ ς (Λογοκρατία). Ἡ

φιλοσοφία τοῦ Βάκωνος ὑπάρχει σὲ δυὸ γραμμὲς τοῦ Ἀριστοτέλη. Ὁλὴ ἡ ἀτομικὴ θεωρία ὑπάρχει στὸ Δημόκριτο. Ὅσο γιὰ τὸν Ἡράκλειτο, τὸν Σκοτεινὸ, διετύπωσεν μόνος αὐτός, καὶ μὲ πόση συντομία, τρία ἀπὸ τὰ πιὸ ξακουστά συστήματά μας, ὅχι λιγώτερα. Ὁ «ὑπὲρ ὑπάρξεως ἀγών» θγαίνει κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὸ δικό του «πόλεμος πατὴρ πάντων». Ἡ παυτότης τῶν ἀντιθέσεων τοῦ Ἐγέλου, εἶναι ἴδιο μὲ τὸ «ἐναντία ταῦτά». Καί, τέλος, τὸ «δι-

αρκές γίγνεσθαι» διαφέρει σὲ τίποτε ἀπὸ τὸ «πάντα ρεῖ» τοῦ Ἑλλήνου; Δὲν παραλείπω νὰ σημειώσω πὼς ὅλα αὐτὰ ἀναπτύσσονται καὶ θὰ ἀναπτύσσονται μὲ τὸ συλλογισμό, τοῦ ὅστις οἱ ποιικιλίες του, μὲ ὅλες τὶς δυνατὲς κατηγορίες τῆς ἀνθρώπινης σκέψεως, ἔχουν καταγραφῇ ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλη. Ἀς μὴ περιφρονοῦμε, λοιπόν, τὰ παιχνίδια, μὲ τὰ ὁποῖα διασκέδαζαν τὰ ὑψηλὰ αὐτὰ πνεύματα, ὅταν κατέβαιναν γιὰ νὰ χορέψουν, καὶ αὐτοί, στὸ χαρούμενο κῆπο τῆς Μυθολογίας». (17)

(17) Ζ. Ρισπέν, «Ἑλληνικὴ Μυθολογία», τ. 1, σ. 18 — 19.

Υ Π Α Τ Ι Α

«Τὸ ρεῦμα τ' οὐρανοῦ ἀφίνει ἀπὸ σᾶς ζωντανοὺς
μόνο τοὺς ἀγράμματος, κι' ἔτσι πρέπει ν' ἀρχι-
νᾶτε πάλι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν σὰν παιδιὰ.....»

Ἀπὸ τὸν Τίμαιο τοῦ Πλάτωνα

Τὸ φῶς,
τῆς ἀρετῆς,
τῆς ὁμορφιάς
καὶ τῆς γνώσης σου,
πολὺ ἔλαμπε
γλυκιὰ κόρη τοῦ Θέωνα
σοφὴ κι ὠραία.

Μὰ ἦρθ' ὁ καιρὸς,
«τὸ ρεῦμα τ' οὐρανοῦ...».

Σπαρτάραγαν τὰ κομμάτια τοῦ κορμιοῦ Σου
στοὺς δρόμους τῆς Ἀλεξάνδρειας
κι ἄπλωνε τὸ σκοτάδι.

Οἱ πιστοί, «περιστοιχίσαντες τὸ ἄρμα» Σου
εἶχαν εὐσυνείδητα ἐκτελέσει
τὶς ὁδηγίες τοῦ πατριάρχου.

Τί κι ἂν ἡ ἐντολὴ
«οὐ μικρὸν μῶμον Κυρίλλω καὶ
τῇ Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίᾳ εἰργάσατο».

Τώρα, ποὺ πάλι ζυγώνει ἡ «μεγάλῃ νύχτα»,
τώρα, ποὺ οἱ «μεγάλοι» μὲ τὰ Κοβάλτια,
τὰ Νετρόνια, τὰ ἀρχιπέλαγα τῶν Γκούλαγκ
καὶ τὶς καταναλωτικὲς κοινωνίες τους,
ἐτοιμάζουν τὸ καινούργιο σκοτάδι,
τώρα ποὺ πάλι «τὸ ρεῦμα τ' οὐρανοῦ...».

Περνώντας ἀνοιχτὰ ἀπ' τὴν Ἀλεξάνδρεια,
ρίχνω στὸ κύμα λίγα ξερὰ τριανταφυλλόφυλα,
φυλαχτὰ ἀπ' τὴν πατρίδα
καὶ παρακαλῶ τὸν ἄνεμο,
παρακαλῶ τὸ κύμα
νὰ φέρουν τ' ἄνθη αὐτὰ τῆς Ἀττικῆς
στὸν τόπο τοῦ μαρτυρίου Σου.

Μεσόγειος, Βόρεια τῆς Ἀλεξάνδρειας 13.4.1979

Λευτέρης Μαρματσούρης

Σαπφώ,
ἡ δέκατη
Μοῦσα
τῆς Λέσβου

Ἡ Λέσβος εἶναι ἓνα νησί ὅλο ἡδυπάθεια. Ἡ φύση τοῦ ἥρεμῃ, γαλήνιῃ, παιχιδιάρῃ, μὲ λόφους καταπράσινους, γεμάτους καμπυλότητες, ὅλο θηλυκότητα. "Ὅλος ὁ λαὸς ἔχει τὸ χάρισμα τῆς στιχουργίας καὶ γενικὰ τὴν καλλιπαχνίᾳ μέσα τοῦ. Περιρρέουσα εἶναι ἡ καλλιτεχνικὴ κι ἐρωτικὴ διάθεση στὸ νησί ἀπ' τὰ ἀρχαῖα χρόνια ὡς σήμερα. Ἡ διάλεκτος τῆς Λέσβου θὰ γίνῃ παντοῦ ἡ γλῶσσα τῆς λυρικῆς ποίησης.

Ἡ κοινωνικὴ καὶ πνευματικὴ ἐξέλιξη τῶν γυναικῶν τῆς Λέσβου αὐτὴ διάρκεια τοῦ 7ου καὶ 6ου αἰῶνα κατέχει μοναδική θέση στὴν ἱστορία. Κατ' ὥρθωσαν ν' ἀποκτήσουν ἀρκετὴ ἐλευθερία, πολὺ περισσότερὴ ἀπ' ὅση εἶχαν οἱ γυναῖκες τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδας. Πολὺ περισσότερὴ ἀπ' τὴς Σπαρτιάτισσες. Θὰ μπορούσαν νὰ συγκριθοῦν μὲ τὴς ὁμόφυλές τους τῆς Μινωϊκῆς περιόδου, ἀπ' τὸ 1450 ὡς τὸ 1700 π.Χ., μὲ μόνη τὴ διαφορὰ, πὼς ἐκεῖνες, οἱ Μινωϊκές, εἶχαν ἀπόλυτὴ ἰσοτιμία, ἀκόμη καὶ στὰ κοινά.

Σ' αὐτὸ τὸ νησί τοῦ ἐρωτα καὶ τοῦ πάθους κι αὐτὴ τὴν περίοδο, στὰ 612 π.Χ., γεννήθηκε ἡ Σαπφώ. Στὴν Ἑ-

ρεσό, τὴν πόλιν τῆς δυτικῆς Λέσβου, ἦρθε στὸν κόσμον, ἀλλὰ στὴ Μυτιλήνῃ μεγάλωσε σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα ἐλευθερίας, ἀνεσχῆς καὶ πλούτου. Ὁ πατέρας τῆς λεγόταν Σκαμανδρώνυμος, ἡ μητέρα τῆς Κλειῖδα. Εἶχε δυὸ ἀδελφισσὶν: τὴ Λάριχον καὶ τὴ Χάραξον. Ὁ Λάριχος ὑπηρέτησε ὡς οἰνοχόος στὸ πρυτανεῖο τῆς Μυτιλήνης, ἀξίωμα ποὺ προωριζόταν γιὰ νεαροὺς βλαστοὺς καλῶν οἰκογενειῶν, ποὺ εἶχαν ὡραῖο παρουσιαστικό.

Μικρόσωμη, λεπτὴ, μὲ μαλλιά, μάτια καὶ δέρμα μελαμψότερα ἀπ' ὅσο

Τῆς
ΣΟΥΛΑΣ ΡΟΔΟΠΟΥΛΟΥ

ἤθελαν οἱ Ἕλληνες. Εἶχε τὴ γοητεία τῆς ἀβρότητας, τῆς λεπτότητος, κι ἓνα λαμπρὸ πνεῦμα, ποὺ δὲν ἐκρυβε τὴν τρυφερότητά της: «Ἡ καρδιά μου εἶναι σὰν τοῦ παιδιοῦ», γράφει.

Στὸ τέλος τοῦ 6ου αἰῶνα εἶχε γίνῃ παισίγνωστη. Καλλιέργησε τὴν ὥδῃ, ποὺ γεννήθηκε κι ἔλαμψε στὴν Αἰολίδα. Ἡ ὥδῃ παρουσιάζει μεγάλους διαφορισμούς, μὲ τάση πάντοτε πρὸς τὴς μικρὲς καὶ μουσικώτατες στροφές, ποὺ ὑμνοῦν τὸν ἐρωτα καὶ τὴς ὑλικῆς ἡδονῆς τῆς ζωῆς. Ποίηση καὶ μουσικὴ συντονίζονται μὲ τὸν πιὸ αὐστηρὸ τρόπο.

Δεκαετηθια χρόνων ἐπαιζε ρόλο στὸ δημόσιο βίον, τὴν πολιτικὴ ἢ τὴν ποι-

ηση. Ἀνῆκε στούς ἀριστοκράτες καί τούς ὑποστήριζε μαζί μέ τόν Ἀλκαῖο, στήν προσπάθειά τους νά ρίξουν τόν τύραννο Πιπτακό. Αὐτός ὅμως προλάβαινε καί μπαταίνε τά σχέδιά τους. Γιά πρώτη φορά ἐξωρίστηκαν οἱ δύο ποιητές στήν Πύρρα, πόλη τῆς Λέσβου. Δέν ἔχει ἀποδειχτῇ, ἂν εἶχαν κι ὡς ποιό σημεῖο ἐρωτική προσέγγιση, ὅπως ἤθελαν νά πιστεύουν μερικοί σύγχρονοί τους καί μεταγενέστεροι ἀπ' ἀφορμή ἕνα ἀπόσπασμα τοῦ Ἀλκαίου. Ὑπάρχουν πολλές ἀμφισβητήσεις πάνω σ' αὐτό τό θέμα.

Ὁ Πιπτακός, φοβούμενος τό ὥριμο γράψιμό της, τήν ἐξώρισε στή Σικελία, πιθανώτατα κατὰ τό 591 π.Χ. Τήν ἐποχή ἐκείνη παντρεύτηκε ἕναν πλούσιο ἔμπορο ἀπ' τήν Ἀνδρο. Ἀπόκτησε μιὰ κόρη πού τή λάτρευε. «Ἐχω μιὰ μικρή κόρη, τήν ἀγαπημένη μου Κλειῖδα, πού δέ θά τήν ἄλλαζα μ' ὀλόκληρη τή Λυδία, οὔτε μέ τήν ὡραία Λέσβο». Μποροῦσε ν' ἀρνηθῇ τόν πλοῦτο τῆς Λυδίας, γιατί κληρονόμησε τή σπουδαία περιουσία τοῦ ἀντρα της, πού πέθανε πρόωρα.

Ὁ Πιπτακός κυβέρνησε κάμποσα χρόνια. Κι ὅταν βεβαιώθηκε πώς τό δημοκρατικό κόμμα ἦταν καλῶς ὀργανωμένο καί δέν ὑπῆρχε πιά φόβος νά σηκώσουν κεφάλι οἱ ἀριστοκράτες, ἔδωσε ἀμνηστία. Οἱ πολιτικοί φυγάδες γύρισαν τότε στόν τόπο τους. Ἔτσι ἡ ποιήτρια, ὕστερα ἀπό πέντε χρόνια ἐξορία, γύρισε στό σπίτι της. Ἐγίνε ἡ ἡγέτιδα τῆς κοινῆς καί ἡ κυρίαρχη πνευματική μορφή τοῦ νησιοῦ.

Στή Λέσβο, ὑπῆρχε χαρακτηριστική λατρεία τῶν ὁμορφῶν κοριτσιῶν. Πραγματοποιοῦνταν τοπικά καλλιστεῖα. Ὁ Ἀλκαῖος μᾶς δίνει τήν καλύτερη μαρτυρία σ' ἕνα του ποίημα: «ὅπου οἱ κοπέλλες τῆς Λέσβου μέ τὰ μακρόσυρτα πέπλα τους, πηγαινοέρ-

χονται πέρα δῶθε καί κρίνονται γιά τήν ὁμορφιά τους, ἐνῶ γύρω τους ἀντηχεῖ ἡ θαυμαστή ἱερή κραυγή τῶν γυναικῶν, χρόνο μέ τό χρόνο».

Ἡ Σαπφώ ἱδρύει μιὰ σχολή γιά κοπέλλες, ὅπου δίδασκε ποίηση, μουσική, χορό. Ὠνόμαζε τίς μαθήτριάς της ἐταῖρες (συντρόφισσες), πρὶν αὐτή ἡ λέξη ἀποκτήσῃ ἄσχημη σημασία.

Ἡ τέχνη της ὄχι μόνο δέν ἀπόφευγε τήν περιγραφή τῶν ἐπιδρομῶν τοῦ πάθους, ἀλλά ἴσα-ἴσα ἐπέμενε σ' αὐτή — κι ἐκεῖ ὀφείλει τήν ἐπιτυχία της. Ἀπ' τοὺς στίχους της θγαίνει πώς ἦταν παράφορη φύση κι ὅπως λέει ὁ Πλούταρχος, «τὰ λόγια της ἦταν ἀνακατωμένα μέ φλόγες». Ἡ ποίησή της ἐκθειάζει τήν ὁμορφιά καί τίς αἰσθητικές ἀπολαύσεις. Σ' αὐτήν διακρίνουμε ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα γιά τή λογοτεχνική ζωὴ τῶν γυναικῶν, τίς κοινωνικές σχέσεις ἀνάμεσα στή Λέσβο καί τή Λυδία. Παρ' ὅλη τήν ἀγάπη της γιά τ' ἀνθισμένα λειβάδια, τὰ δροσερά ρυάκια καί τό κελάηδημα τῶν πουλιῶν, τό ἐνδιαφέρον τῆς Σαπφῶς σπρέφεται περισσότερο στοὺς ἀνθρώπους, στίς χαρές, τίς λύπες, τοὺς ἔρωτες καί τοὺς γάμους τους. Καί, ἴσως, κανένας ἄλλος λογοτέχνης δέν μπορεῖ νά συγκριθῇ μέ τή Σαπφώ στήν ὡραιότητα τῆς σκέψης, στό μελωδικό της στίχο καί στήν ἐνταση τῶν αἰσθημάτων της.

Μέ τήν ποίηση ἡ Σαπφώ δάμαζε τό ἄγχος της, μετατρέποντάς το σέ μελωδία. Ἡ ποίηση, ὡστόσο, σήμαινε πολὺ περισσότερο ἀπὸ ἕνα μέσο γιά τό σκοπό της. Ἡ συνειδητοποίηση ὅτι ἡ φήμη της ἐμελλε νά ἐπιζήσῃ σέ κατοπινές γενιές, τήν ἔκανε περήφανη γιά τόν ἑαυτό της: «Λέω, ὅτι κάποιος θά μᾶς θυμᾶται στό μέλλον». Τήν πεποίθησή της αὐτή τή βλέπουμε πρὶο κα-

θαρά σὲ τέσσερες στίχους, ὅπου μιλά, ὄχι χωρίς περιφρόνηση, σὲ μιὰ γυναῖκα, ποὺ κανέναν δὲν πρόκειται νὰ τὴ θυμηθῇ ποτέ: «"Ὅταν πεθάνης πιά, θὰ κείτεσαι ἐκεῖ κάτω καὶ μήτε θὰ σὲ θυμᾶται κανεὶς μήτε θὰ σὲ ποθῇ, γιατί δὲν ἔχεις μερίδιο στὰ ρόδα τῆς Πιερίας. Ἀλλὰ καὶ στὸ παλάτι τοῦ θανάτου θε νὰ τριγυρνᾷς ἀφανής, ἀνάμεσα στοὺς ἄψυχους νεκρούς, σὺν πετάξης ἀπ' ἐδῶ».

Ἡ Σαπφώ εἶχε καὶ τὴ δική της σπιτική καὶ οἰκογενειακή ζωὴ κι ἔγραψε γι' αὐτὴν ἀποκαλύπτοντας κι ἄλλες πλευρὲς τῆς φύσης της. Συχνὰ ἐγκωμιάζε τὸν ἀδελφὸ της Λάριχο. Περισσότερο εἶναι γνήσια τὰ αἰσθηματὰ της γιὰ τὴν κόρη της Κλεῖδα. «"Ἐχω ἓνα ὁμορφο κοριτσάκι, ἴδιο χρυσολούλουδο, τὴν Κλεῖδα, τὴν ἀγαπημένη μου».

Ἡ Σαπφώ ἔγραψε πολλὰ ἐπιθαλάμια τραγούδια. Ἐφτιαχναν ἓνα ὁλόκληρο βιβλίο, ποὺ τὸ ἤξεραν οἱ Ἀλεξανδρινοί. "Ἐνα ἀπ' τὰ μεγαλύτερα δυστυχήματα, ποὺ χτύπησαν τὴν ἀνθρωπότητα, ἦταν τὸ κάψιμο τῆς περὶ φημης βιβλιοθήκης τῆς Ἀλεξανδρείας, ὅπου εἶχε σωρευτῇ τόσος πλοῦτος γνώσης καὶ σοφίας. Ποιὸς ξέρει, ποῦ θὰ 'χε φτάσει ὁ πολιτισμός μας σήμερα, ἂν εἶχαν οἱ ἐπιστήμονες ὅλα ἐκεῖνα τὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων. Στὴν ἐποχὴ μας ἀνακαλύπτουμε ξανά, ὅ,τι ἐκεῖνοι οἱ θαυμάσιοι ἄνθρωποι εἶχαν ἀνακαλύψει.

Σὲ σύγκριση μ' ἄλλους Ἕλληνες ποιητὲς ἡ Σαπφώ εἶναι συγκρατημένη σ' ἀποφθέγματα καὶ γνωμικά. Βέβαια ἔχουμε ἀποσπάσματα τοῦ ἔργου της, ποὺ σώθηκαν ἐντελῶς τυχαῖα. Δὲν ἀναφέρεται ποτέ στὴν πολιτική, ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ περίπτωση, ὅπου γράφει γιὰ τὸν τύραννο Μυρσίλο τῆς Μυτιλήνης σὲ ἀσχετισμὸ μὲ τὴ φτώχεια της. Δὲ θεωροῦσε τὴν ἀπόκτηση πλούτου αὐτόματα ἀγαθὴ. Κά-

που λέει: «Ὁ πλοῦτος χωρίς καλοσύνη δὲν εἶναι ἄθλαβος γείτονας, ἀλλὰ καὶ τὰ δυὸ μαζί εἶναι τέλεια εὐδαιμονία».

Οἱ μεταγενέστεροι σοφοὶ τῆς ἀρχαιότητος προσπαθοῦσαν νὰ μάθουν, ἂν τὰ ποιήματα τῆς Σαπφῶς ἦταν ἐκφράσεις ἔρωτα ἢ γυμνάσματα ποιητικά. Στούς νεώτερους ἐρευνητὲς ἀρκεῖ, ὅτι εἶναι ποίηση πρῶτης τάξεως γεμάτη ἀπὸ αἴσθημα καὶ φαντασία. "Ἐνα ἀπόσπασμα μιλάει γιὰ «τὰ βήματα τῆς ἀνθισμένης ἀνοιξης». "Ἐνα ἄλλο γιὰ «τὸν ἔρωτα ποὺ λύνει τὰ μέλη καὶ εἶναι γλυκόπικρο μαρτύριο».

Χρησιμοποίησε στὰ ποιήματά της καὶ μιὰ ἑκατοντάδα μέτρων. Τὰ μελοποιῶσε δὲ ἡ ἴδια γιὰ τὴν ἄρπα. Τὸ 1073 μ.Χ. τὰ ποιήματα τῆς Σαπφῶς καὶ τοῦ Ἀλκαίου κήκων δημόσια στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ στὴν Ρώμη. Τὸ 1897 οἱ Γκρένφελ καὶ Χάντ ἀνακάλυψαν στὸν Ὁξύρυγχο τοῦ Φαγιούμ φέρετρα ἀπὸ πεπιεσμένο χαρτί, ποὺ γιὰ τὴν κατασκευὴ τους εἶχαν χρησιμοποιηθῇ πολλὰ βιβλία. Καὶ ἐκεῖ ὑπῆρχαν μερικὰ ποιήματα τῆς Σαπφῶς. 600 στίχοι σύνολο, ἐνῶ εἶχε γράψει πάνω ἀπὸ 12.000.

Λένε πὼς πέθανε γιὰ ἓναν ἄντρα, ποὺ ἀπέκρουσε τὸν ἔρωτά της. Μιὰ περικοπὴ τοῦ Βυζαντινοῦ Σουῖδα λέει, ὅτι «ἡ ἑταῖρα Σαπφώ αὐτοκτόνησε ἀπ' ἓνα βράχο τῆς νήσου Λευκάδος, διότι ὁ ναύτης Φάων δὲν ἀνταπεκρίνετο στὸν ἔρωτά της». Ὁ Μαίανδρος, ὁ Στράβωνας κι ἄλλοι ἀναφέρουν αὐτὴ τὴν ἱστορία κι ὁ Ὀβιδίος τὴ διηγίεται μὲ πολλὰς λεπτομέρειες. Ἐχει πολλὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ μύθου.

Οἱ Ἀττικοὶ κωμῳδοὶ τὴν κατηγόρησαν, πὼς εἶχε ἀνήθικες σχέσεις μὲ τίς μαθητρίες της καὶ πὼς ἔβαλε ἀπλοϊκοὺς ἀναχρονισμοὺς στὴν ἐκπαίδευσή τους. Φαίνεται πὼς ὅλες αὐ-

τές οί κατηγορίες ήταν μυθεύματα, πού ώφείλονταν άπ' τή μιά μεριά σέ κακοήθειες έπινοήσεις κι άπ' τήν άλλη στήν παρανόηση τών ήθών τών γυναικών τής Λέσβου, πού ήταν πιό έλεύτερα άπ' τά ήθη τών γυναικών τής Αθήνας.

Τά ποιήματα πού αναφέρονται στίς κοπέλλες είναι άφθαστης τέχνης. Ό άνθρωπος λειτουργεί δυαδικά. Θα πρέπει νά μäs ενδιαφέρουν οί διεργασίες του πνεύματος κι οί ψυχικές εκείνες καταστάσεις, πού άνεβάζουν τόν άνθρωπο. Περισσότερο ύπήρχε μιά λατρεία τής όμορφιάς, μιά κατάσταση ιδανικών σχέσεων, ένα πάντρεμα ψυχών, παρά οί ταπεινές διέξοδοι του σαρκικού πάθους.

Άλλοι έρευνητές πού δέ θέλουν νά δεχτούν τις έρωτικές σχέσεις τής Σαπφώς μέ τις μαθήτριάς της, ύποστηρίζουν, πώς οί συμπολίτες της έτρεφαν γι' αύτήν άπερίοριστο θαυμασμό, γιατί είχαν σκαλίσει τó κεφάλι της στά νομίσματα, κατά τούς έλληνιστικούς — ρωμαϊκούς χρόνους.

Υπήρξε ή διασημότερη Έλληνίδα γυναίκα. Όσο ζούσε άκόμη, όλη ή Ελλάδα τήν τιμούσε. Ό Σωκράτης τήν ώνόμαζε «ή ώραιά», κι ό Πλάτωνας έγραψε γι' αύτή ένα θαυμάσιο επίγραμμα: «Μερικοί λένε, πώς ύπάρχουν έννια μούσες. Πόσο άπρόσεκτοι είναι! Κοιτάξτε, ή Λεσβία ή Σαπφώ είναι ή δέκατη». Όπως οί άρχαίοι έννοούσαν τόν Όμηρο, όταν έλεγαν «ό ποιητής», έτσι κι όλόκληρος ό έλληνικός κόσμος γνώριζε ποιά έννοούσαν οί άνθρωποι, όταν έλεγαν «ή ποιήτρια».

Ποιήματά της διδάσκονταν άπ' τούς γραμματικούς στά σχολεία τής μέσης παιδείας. Ό γραμματικός ήταν ό καθηγητής, όπως θα λέγαμε, τής φιλολογίας.

Μεταξύ τών αίγυπτιακών άποκομμάτων ύπάρχει ή συγκινητική άπάν-

τηση σέ μιά πρόταση γάμου: «Έάν τά στήθη μου ήταν άκόμη ικανά νά θηλάσουν κι ή μήτρα ικανή νά γεννήσει τέκνα, τότε θα βάδιζα πρós άλλη συζυγική παστάδα μέ πόδια πού δέ θα έτρεμαν. Άλλά τώρα στό δέρμα μου ή ήλικία έφερε πολλές ρυτίδες κι ό έρωτας δέ μου δίνει τó δώρο του πόνου του». Συμβουλεύει τó μνηστήρα ν' άναζητήσει νεώτερη σύζυγο.

Δέ γνωρίζουμε πότε πέθανε και πώς. Γνωρίζουμε μόνο, πώς άφησε μιά ζωηρή ανάμνηση πάθους, ποιήσης και χάρης. Σ' ένα τελευταίο άπόσπασμα μαλλώνει εκείνους, πού δέν παραδέχονται ότι τó τραγούδι τέλειωσε: «Ατιμάζετε τά καλά δώρα τών Μουσών, παιδιά μου, όταν λέτε: "θα σέ στέψουμε, άγαπητή Σαπφώ, άριστη ποιήτρια τής καθαρής γλυκειάς λύρας". Δέ γνωρίζετε, ότι τó δέρμα μου είναι γεμάτο ρυτίδες άπό τήν ήλικία και ότι τά μαλλιά μου άπό μαύρα έγιναν άσπρα; Όπως ή άστροφωτισμένη νύχτα άκολουθεί τή ροδοδάκτυλη αύγή και φέρνει τó σκοτάδι στά πέρατα τής γής, έτσι κι ό θάνατος καταδιώκει όλα τά ζωντανά όντα και στό τέλος τά συλλαμβάνει»...

Αύτή ή ήρεμη άποδοχή και κατάφαση στό θάνατο χαρακτηρίζει όλα τά γενναία πνεύματα, όλες τις έκλεκτές ψυχές, πού καταξιώθηκαν μέ τó έργο τους κι ή ζωή τους πληρώθηκε άπ' ό,τι καλό ή κακό είχε νά τούς δώση ό πρόσκαιρος κόσμος.

Βιβλιογραφία : Πλούταρχος, «Ποιητικά», Άριστοτέλης, «Ποιητικά», Γουίλ Ντυράν, «Ιστορία του πολιτισμού», Μπούουρα, «Ιστορία τής αρχαίας λογοτεχνίας», Λέσκυ, «Ιστορία τής αρχαίας λογοτεχνίας», Γκλότζ, «Ιστορία τής αρχαίας Ελλάδας».

Κίνηση Ιδεών

ΚΙΚΗ ΔΗΜΟΥΛΑ, «Τὸ τελευταῖο σῶμα μου» (ποίηση), ἔκδ. «Κείμενα», Ἀθήνα. 1981.

Μὴ κριτικός, πῶς καὶ ἀνέλαθα τούτη τὴν αὐτοκτόνα ἀποστολή; Γράψε γιὰ τὴν Κικὴ Δημουλᾶ, εἶπε ὁ φίλος μου ἐκδότης πρὸ τριῶν ἡμερῶν. Νὰ καταλάβῃς τὴν Κωνσταντινούπολη, ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν, λοχαγέ. Ἀνάλογα, φαντάζομαι, ὁ στρατηγός. Κι ὁμως, μὴ λοχαγός, μὴ κριτικός, ἀνέλαθα. Ἀπὸ ἀγάπη τελικὰ — κι ἂν λόγια ἀταίριαχτα γιὰ τὴν ποιήτρια θὰ πῶ, ἀπὸ ἀγάπη, πάλι — κι ὁ θάνατος, ἀπὸ ἀγάπη, σάμπως δὲν θερίζει; Λόγια εἶναι, ἄλλωστε, μόνο τὸ ἀντιμῆνιο ἀφοροῦν. Ἐμεῖς, φίλοι. Ἔτσι κι ἄλλοιως. Ἀγνωστοὶ μεταξὺ των. Οὔτε καὶ τὰ κυκλάμινα τοῦ Ὀλύμπου γνωρίζονται μὲ τὰ ἐξωτικά τῶν Ἀλπεων ἐντελθαίς. Ἀκουσμά μυρωδιᾶς ἢ σχέσης τους καὶ οἱ κοινοὶ ἐχθροί, ὁ χρόνος, ὡς ποῦμε, καὶ ἀρκεῖ.

Παρασύρθηκα. Τί κριτικὴ ποιήσεως εἶναι τάχατες αὐτή. Εἶπα, μὴ κριτικός. Κι ἐξ ἄλλου, τί εἶναι ποίηση καὶ τί δὲν εἶναι; Διαβάστε, ἂν συγκινηθῇ. Νὰ μαθήσης τὸ ρόδο, γιὰ νὰ πείσης πῶς εἶναι ὁμορφο; Μά, πιά, θὰ πάψῃ νάναι.

Μά, κάτι συγκεκριμένο, πρέπει νὰ πῶ. Ἀνέλαθα. Ἔστω. Τὸ '71, κάπου ἐκεῖ, ἐδιάβασα τυχαῖα τοὺς στίχους τούτους:

«Ὁ ἔρωτας — ὄνομα οὐσιαστικόν — πολὺ (οὐσιαστικόν — γένους οὔτε θηλυκοῦ οὔτε ἀρσενικοῦ — γένους οὔτε ἀνυπεράσπιστου —

πληθυντικὸς ἀριθμὸς — οἱ ἀνυπεράσπιστοι (ἔρωτες...».

Κι ἤμουν ἐρωτευμένος κι ἀνυπεράσπιστος τότε, ὅπως ὅλοι σας κάποτε, εἴτε φυτὰ εἴσθε, εἴτε θεοὶ, εἴτε τὸ μολογᾶτε, εἴτε τὸ «λησμονήσατε» (βολεύει, ἐνίοτε)... Ὁ ἔρωτας ποῦ — καθὼς λέει ὁ Ἡσίοδος — μέσα ἀπ' τὸ χάος ἐγεννήθη, πρῶτος — ἐξ οὗ κι ἀνυπεράσπιστος ὁ κόσμος ἔκτοτε.

Οἱ στίχοι, ἦταν ἀπ' «Τὸ λίγο τοῦ κόσμου» τῆς Κ.Δ. — ποῦ, πολὺ, πολὺ, λέγω γὰρ κι ὅσοι θέβαινα — ἀκόμη — κατάρτιζον αἶνον ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων — λουλουδιῶν καὶ ὀνείρων.

Ἡ Κικὴ Δημουλᾶ ἐξέδωσε πέρυσι «Τὸ τελευταῖο σῶμα μου». Ἐδῶ πιά, ἐγγράφει τὴν πορεία της ἐπὶ τῆς γῆς — ἐντελῶς προσωπικά, ἐντελῶς αἱμάτινα, ὡς οἱ αὐτοσύνειδοι πράττουν. Ἦχοχρώματα καλοκαιρινὰ — στὸ τέλος τοῦ καλοκαιριοῦ, ποῦ μεγαλώνει ἡ ἀγωνία.

Χρυσὰ καὶ κάπου ὁσμὴ θρεγμένου χώματος καὶ ὁμολογίες γιὰ τὸ ποῦ, ἀπὸ ποῦ, πῶς, «μισοκρυμμένες μὲς τῆς φράσεως». Καὶ κάτι ἀπελπισμένες φωνὲς μελισσοῦργων, στὸν λουλακί, ἀκόμα, οὐρανὸ — μηνύματα ἐτοιμασίας ἐνὸς μεγάλου παξιδιοῦ, τοῦ μεγάλου παξιδιοῦ — ἡρεμα, ἡμερα, μὰ ποῦ σοῦ μαζώνουν τὴ ψυχὴ, ὄχι, λές, ὄχι τέλος, πρὸς Θεοῦ, κι ὡς ἔξης πῶς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, δίχως παραικάλια, ἀποχαίρετοῦν τίς Ἀλεξάνδρειες οἱ ποιητές.

Μὰ ποῖα εἶναι ἡ Κικὴ Δημουλᾶ;

«Ὅτι ἤμουν ἓνας ἄνθρωπος — ποῦ ὅλο
μὲ σκυμμένο κεφάλι — μὲ περπατάγανε οἱ
δρόμοι — αὐτὸ πρᾶχθηκε φανερά σας. Σὺς
τὸ ἀφήνω. Ἀπάνω του λοιπὸν — ἀποκεφα-
λίστε το — μοιράστε το σ' ὅσες ὑποτιμή-
σεις θέλετε...

Ὅμως πῶς σκύβοντας — ἀτένιζα οὐρα-
νὸ — αὐτὸ δὲν θὰ τ' ἀγγίξετε. — Ἐπρά-
χθηκε κρυφά σας... Αὐτὸ δὲν θὰ τ' ἀγγί-
ξετε — εἶναι ἀπὸ εὐφλεκτο ἐγώ — θὰ μὲ
τινάξη ὅλη στὸν ἀέρα σας...».

Κι ἀφοῦ «ἐν ἀγνοίᾳ μας» (μᾶς συμ-
φέρει ἄλλωστε, Βαλκάνικα—Ἑλλάδα εἶ-
ναι ἐδῶ) ἡ Κ.Δ. «μάζεψε σπυρὶ-σπυρὶ ὅ,τι
δὲν ἀφωμοίωνε τὸ ὕψος, γιὰ νὰ μὴ πάει
χαμένο τὸ χαμένο», δὲν ἔλαθεν θραβεῖα,
οὐδ' ἀξιώθηκε ἐπαίνων. Πῶς ν' ἀγνοῇς
τάσεις, κινήματα, δυνατούς, κυκλώματα,
ποῦ (σ) καταξιώνουν — ἀπαγορεύεται!
καὶ ἡ Δημοῦλᾶ τολμᾷ καὶ φωναχτά —
κατάμουτρα — νὰ τοὺς τὸ λέει:

«Εἶναι ἡ φωνή μου ἀγνωστὴ
στὰ μεγάλα τοῦ πλανήτη δρόματα:
δίκαιου ἀφονισμοί, πείνες ποῦ τρῶν
τὴν ἐπιβίωσή τους γιὰ νὰ ζήσουν,
ἀνισοτήτων ἀγριο λασθρεμπόριο,

πυρηνικὰ συμφέροντα,
πόλεμοι τουρίστες,
ἀποφάσεις ποῦ κυκλοφοροῦν
ἰγκόγκνιτο μὲ μαῦρα γυαλιὰ
μέσα σὲ αὐθαιρεσίες ἀλεξίσφαιρες
καὶ ὅλα αὐτὰ κυβερνημένα
ἀπ' τὸ παμπάλαιο, πανίσχυρο "Ἐτσι».

Ὅταν δὲν ἀσχολῆσαι μὲ τὰ «μεγάλια»
των, ὅταν τὴν Ἑξουσίᾳ των τὴν ἀναγνω-
ρίζης πιά καὶ μάλιστα «Ἐτσι», τὴν πε-
ριφρονεῖς—πῶς νὰ σὲ παραδεχθοῦμε. Ὅ-
ταν,

«σὲ ἡχηρὰ διαθήματα
μέρος δὲν παίρνει, δὲν συν-κραυγάζει
νὰ γίνουν λόφοι τὰ βουνὰ
ἀλλιώως βουνὰ οἱ λόφοι».

ἐπόμενο ἐῖναι ἡ Κικὴ Δημοῦλᾶ νὰ μὲν
ἀγνωστὴ στὸ ἐκλεκτὸν ἀνδραποδῶδες
πλῆθος.

Ὅσοι ὅμως ἀγαποῦν «τοὺς ἀθόρυ-
θους μοναχικοὺς περιπάτους στοὺς θρο-
χεροὺς ἀδειόδρομους», ἅς τὴν διαβά-
σουν. Εἶναι μεγάλη ποιήτρια.

Λάμπρος Κοιράνης

Ο ΚΟΜΙΣΤΗΣ

(Ὁ ἀδίστακτος δαίμονας τοῦ τυπογραφείου κακοποίησε ἀνηλεῶς τὴν προτελευταία στροφή τοῦ ποιήματος «Ὁ Κομιστής» τοῦ Λάμπρου Κοιράνη, πού πρωτοδημοσιεύτηκε στὸ προηγούμενο 6ο (30ο) τεῦχος τοῦ «Δαυλοῦ», σ. 262. Τὸ ἀναδημοσιεύουμε ἐδῶ ὁλόκληρο, ἀποκαθιστώντας τὸ τεχνικὸ λάθος καὶ τὸ κακοποιηθὲν νόημά του, πού, ἂν καὶ ἀναφέρεται χρονικὰ στὸ 87 π.Χ., ἰσχύει ἀπόλυτα καὶ γιὰ τὸ σημερινὸ ἰδεολογικὸ καὶ πολιτικὸ κλίμα πού κυριαρχεῖ στὸν τόπο μας).

Ἀνέβη μεγαλοπρεπῶς στὸ δῆμα ὁ Ἀθηνίων
ὅμως παρ' ὅτι ἦταν — παραῆταν — προετοιμασμένος, τᾶχασε πρὸς
(στιγμὴν).

Ὁ τόπος θές, τὰ φάσματα τοῦ παρελθόντος, τὸ ταπεινόν του σόγι
ἕνας παρέγγραφος αὐτός, γιὸς δούλης σκυθικῆς στήν Πνύκα!
(μέ τες πλάτες τοῦ Μιθριδάτου, βέβαια,
μά, ποιὸς ἐτούτους τοὺς καιροὺς ρωτοῦσε τί καὶ πῶς).

Ὡστόσο, τὸ πλῆθος χειροκροτοῦσε δαιμονιωδῶς. Συνῆλθε.
Ἐμάζωξε τὸν χρυσοῦφαντον μανδύαν, ἐσήκωσε τὰ χέρια
πού δακτυλίδια μέ διαμάντια καὶ ρουμπίνια στόλιζαν,
δῶρα τοῦ αὐθέντου του κι αὐτά. Στῇ θέα των συνῆλθε πλήρως.

«Ἄνδρες Ἀθηναῖοι», εἶπεν δις ρητορικώτατα
(τῶρα, ἀθηναῖοι, πράγματι, ἐλάχιστοι ἦτον μαζωμένοι
—κάτι ἐβραῖοι ἐμπόροι καὶ ἀπελεύθεροι κι οἱ χασομέρηδες τῆς Ἀγορᾶς —
μά, τέλος πάντων, στήν Ἀθήνα ὠμίλει ὁ ρήτωρ).
«Ἄνδρες Ἀθηναῖοι — σᾶς φέρνω τὴν ἐλευθερίαν!
Ἐγὼ — συνέχισε — δὲν εἶμαι παρὰ ὄργανο καὶ μόνον.
Ἐσεῖς, μέσον ἐμοῦ, τοῦ Ἀθηνίνως, θὰ κυβερνᾶτε
ἐσεῖς, ὁ λαός, θὰ στρατηγῆτε! ...».

Τὰ ζήτη καὶ τὰ εὖγε ἔπесαν βροχή.
Ἐδῶ — εἶχαν μάθει — ὅ,τι κι ἂν ἔλεγαν στήν Πνύκα
νὰ χειροκροτοῦν. Ὁχι πού τέτοια κομπλιμέντα
μηδ' ὁ Κλέωνας, μηδὲ ὁ Στρατοκλῆς...

Δέν ἤργησαν, ἄλλωστε, οἱ ἀθηναῖοι νὰ νοιώσουν
τί ἐσήμαινε νὰ κυβερνᾷ ὁ λαός, μέσω τοῦ Ἀθηνίνως.
Οἱ φυλακίσεις, οἱ δημεύσεις, οἱ δολοφονίες
ἢ πεῖνα καὶ ἢ συμφορὰ τοὺς ἔδειξαν καλῶς
τί σὺ ἐλευθερία ἐκόμιζε τὸ ἀνδράποδον τοῦ Ἀσιάτου.

Τόσον ἐμαύρισε τὸ μάτι τους, τῶν ἄτυχων,
πού τὸν Σύλλαν — τὸν θάρβαρον κατακτητὴν
ὥς ἐλευθερωτὴν νὰ ὑμνοῦν καὶ αὐτὸν — οἱ ἀδίδακτοι — σέ λίγο...